

Lennart Ohlsson

**Utrikeshandeln och den
ekonomiska tillväxten i Sverige
1871–1966**

Industriens Utredningsinstitut

**Utrikeshandeln och den
ekonomiska tillväxten i Sverige
1871–1966**

Industriens Utredningsinstitut

Lennart Ohlsson

**Utrikeshandeln och den
ekonomiska tillväxten i Sverige
1871–1966**

Almqvist & Wiksell, Stockholm

© Industriens Utredningsinstitut

Printed in Sweden by Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB, Uppsala 1969

Innehåll

Förord 9

Inledning 11

Kapitel 1. Utrikeshandelns utveckling 13

Betalningsbalansens utveckling och den ekonomiska politiken 13

Utrikeshandelns relativa betydelse 25

Exportens varustruktur 28

Exportens länderstruktur 33

Importens varustruktur 37

Importens länderstruktur 41

Kapitel 2. Utrikeshandelns tillväxteffekter 45

Utrikeshandelns inverkan på ekonomisk tillväxt 45

Efterfrågeeffekter 47

Produktivitetseffekter 61

Effekter på kapitalbildningen 74

Kapitel 3. Exportens bestämningsfaktorer 77

Några utgångspunkter 77

Den aggregerade exporten och världshandeln 78

Exportens bestämningsfaktorer under åren 1899–1937 80

Exportens bestämningsfaktorer under åren 1938–1965 84

Några synpunkter på omkastningens inverkan på exportens varustruktur 90

Exogenitetsantagandet för exporten 92

Kapitel 4. Handelspolitikens inverkan på varuhandeln 94

Handelspolitikens inverkan på exportkvot och hemmamarknadsandel inom olika industribranscher 94

Handelspolitikens inverkan på den aggregerade importen — en modellanalys 102

Kapitel 5. Utrikeshandeln och ekonomisk tillväxt — en sammanfattning 109

Utrikeshandeln och den ekonomiska tillväxten under perioden 1871-1913 110

Utrikeshandeln och den ekonomiska tillväxten under perioden 1913-1939 116

Utrikeshandeln och den ekonomiska tillväxten under perioden 1939-1966 117

Bilaga A. Det statistiska materialet 120

Några kommentarer om det statistiska materialet och några sammansättningsmetoder 120

De statistiska metoderna 121

Bilaga B. Tabellbilaga 123

Litteratur och källor 149

Förteckning över diagram

1. Bytesbalansens saldo i procent av bruttonationalprodukten till marknadspris åren 1871-1966 16
2. Standardiserade växelkursindex med avseende på export och import. 19
3. Värde-, pris- och volymindices för exporten och importen samt terms of trade åren 1871-1966 22
4. Exportens och importens procentuella andel av bruttonationalprodukten till marknadspris åren 1871-1966 26
5. Exportens varufördelning i procent åren 1871-1966 30
6. Exportens procentuella fördelning på länder åren 1871-1966 34
7. Importens varufördelning i procent åren 1871-1966 38
8. Importens procentuella fördelning på länder åren 1871-1966 42
9. Samband mellan marginella importbenägenheter ur export och investeringar åren 1871-1966 58
10. Exportkvot och hemmamarknadsandel i procent inom vissa exportintensiva industribranscher åren 1871-1913 96
11. Exportkvot och hemmamarknadsandel i procent inom vissa importkonkurrerande industribranscher åren 1871-1913 97

12. Exportkvot och hemmamarkandsandel i procent inom vissa exportintensiva industribranscher åren 1921-1966 100
13. Exportkvot och hemmamarknadsandel i procent inom vissa importkonkurrerande industribranscher åren 1921-1966 101
14. Differensen mellan importens faktiska och hypotetiska årliga utveckling åren 1871-1965 105
15. Bruttonationalprodukten per capita i löpande och fasta priser åren 1861-1913 114

Förteckning över tabeller.

1. Genomsnittlig årlig procentuell tillväxt i export och import åren 1871-1913 17
2. Genomsnittlig årlig procentuell tillväxt i export och import åren 1913-1939 20
3. Genomsnittlig årlig procentuell tillväxt i export och import åren 1939-1966 24
4. Parameterestimat för modellerna (5 a), (6 a) och (7 a) åren 1871-1966 56
5. Exportens absoluta och relativa bidrag till nationalinkomstens årliga tillväxt i mkr respektive procent åren 1871-1966 60
6. Parameterskattningar av produktionsfunktioner med och utan utrikshandeln åren 1871-1966 67
7. Importkapacitetens absoluta och relativa bidrag till produktionsvolymens ökning åren 1871-1964 71
8. Den svenska andelen av världsexporten av industriprodukter åren 1899-1937 samt den svenska andelen av världsexporten av samtliga varor åren 1938-1965 79
9. Förändring av procentuella varugrupsandelar i världsexporten samt av Sveriges procentuella andel av världsexporten inom olika varugrupper åren 1899-1937 81
10. Den svenska exporttillväxtens hypotetiska fördelning på effekterna av förändringar i världsexportens storlek, varugrupsstruktur och svenska varugrupsandelar i procent åren 1899-1937 82
11. Förändringar av procentuella varugrupsandelar i världsexporten samt Sveriges procentuella andel av olika varugrupper i världsexporten åren 1938-1965 85
12. Den svenska exporttillväxtens hypotetiska fördelning på effekterna av förändringar i världsexportens storlek, varugrupsstruktur och svenska varugrupsandelar i procent åren 1938-1965 86

13. Den svenska exporttillväxtens hypotetiska fördelning på effekterna av förändringar i världsimportens storlek, länderstruktur och svenska marknadsandelar i procent åren 1938–1965 87
14. Importens inkomstelasticitet och prisrelationselasticitet åren 1871–1966 103
15. Trendmässig procentuell årlig förändring av importvolym, bruttonationalprodukt i fasta priser samt prisrelation åren 1871–1966 107
16. Nationalinkomstens och prisrelationens absoluta och relativa bidrag till importvolymens tillväxttakt åren 1871–1966 107

Förord

Problem som berör faktorer bakom den ekonomiska tillväxten i Sverige har alltid utgjort viktiga inslag i institutets forskningsprogram. Då institutet blev tillfrågat om att delta i ett internationellt projekt med syfte att studera tillväxten i några utvecklade industriländer var det därför naturligt att vi åtog oss att svara för den svenska delen av undersökningen. Andra länder som deltar i projektet är USA, Frankrike, Italien, Japan, Storbritannien och Västtyskland. Projektet, som till en del finansieras av Ford Foundation via Social Science Research Council i USA, syftar ytterst till en jämförande analys av den långsiktiga ekonomiska utvecklingen i de nämnda länderna. Särskild vikt läggs därvid på frågan vilka de tillväxtskapande krafterna varit och hur dessa varierat från tid till annan. Undersökningens tidsperspektiv är långt och i vissa fall går man tillbaka ända till mitten av 1800-talet. Det huvudsakliga intresset knyts dock till tiden efter första världskriget.

I den svenska delen av undersökningen, som letts av professor Ragnar Bentzel, har den ekonomiska tillväxten antagits primärt vara bestämd av utbudet av produktionsfaktorer, deras produktivitet samt efterfrågan på varor och tjänster. Denna uppdelning av orsaksfaktorerna bakom tillväxtprocessen har valts som allmän utgångspunkt för undersökningen, varvid olika forskare inkopplats på skilda delområden. Resultaten av delstudierna kommer institutet att publicera dels var för sig, dels sammanställda i en bok på engelska, som skall ingå i en serie böcker behandlande alla de deltagande länderna.

I den serie om sex skrifter över den långsiktiga ekonomiska tillväxten i Sverige berör föreliggande delstudie utrikeshandelns utveckling och inverkan på den ekonomiska tillväxten. Studien, som författats av fil. lic. Lennart Ohlsson, behandlar därvid bland annat utrikeshandelns betydelse för utvecklingen av efterfrågan på varor och tjänster, för den allmänna produktivitetens utvecklingen samt för kapitalbildningen. Ett centralt avsnitt i studien är en analys av exportens bestämningsfaktorer, där bland annat en beräkning av olika exportvarors andelar av världshandeln ingår.

För värdefulla synpunkter på manuskriptets slutliga utformning vill institutet tacka pol. mag. Yngve Andersson, fil. lic. Erland Holmlund, pol. mag. Sven-Olof Larsson samt fil. lic. Börje Tallroth.

Stockholm i november 1969

Lars Nabseth

Inledning

I denna studie behandlas utrikeshandelns utveckling och betydelse för den allmänna ekonomiska tillväxten i Sverige under perioden 1871–1966. Vår avsikt är därvid att med hjälp av befintlig statistik beskriva utrikeshandelns utveckling samt dess inverkan på nationalproduktens faktiska tillväxt. Därvid kommer den synen att tillämpas att utrikeshandeln påverkar produktionen genom effekter, dels på efterfrågan, dels på produktionskapaciteten. Vilken av dessa effekter som under en given period blir relevant antas bero på resursutnyttjandet i landet. Vid arbetslöshet tenderar den allmänna efterfrågan att bli bestämmande för produktionen. Vid full sysselsättning tenderar i stället kapacitetstillväxten att bli den utslagsgivande faktorn.

Huvudproblemet i denna studie vad gäller den analytiska framställningen blir därför att söka ge en uppfattning om hur utrikeshandeln påverkar efterfrågan och produktionskapaciteten under den aktuella perioden. Den analytiska tekniken som används kan betecknas som partiell i den meningen att den bygger på partiella teoriansatser. Vid analysen av utrikeshandelns tillväxteffekter förutsätts i huvudsak att exporten är exogen given. I samband med en analys av exportens bestämningsfaktorer diskuteras emellertid rimligheten i detta antagande.

I viss utsträckning används i denna studie ekonometriska metoder. Avsikten med dessa är att erhålla parametervärden i modeller, som a priori antagits vara tillämpbara på den aktuella perioden. Det har inte varit möjligt att pröva förutsättningarna i modellerna annat än att vid valet av förutsättningar så långt som möjligt hänsyn tagits till den allmänna ekonomiska kunskap om periodens utveckling, som erhållits vid utarbetandet av den beskrivande delen av denna studie. Då resultaten av våra partiella ansatser således blir avhängiga av bland annat tillämpbarheten hos våra modeller, att olika ekonometriska problem tillfredsställande lösts, de operationella definitionernas rimlighet samt de statistiska måtten synes riskerna för felaktiga slutsatser stora. För att minska sådana risker har undersökningen genomförts som en jämförande analys av delperioderna 1871–1890, 1890–1913, 1921–1939 samt 1946–1966, varvid vi

i huvudsak enbart intresserar oss för relationen mellan perioderna. På några punkter skall de valda perioderna kompletteras med andra.

Studien, som omfattar fem kapitel, kan indelas i tre delar. I den första delen, dvs. kapitel 1, beskrivs utrikeshandelns utveckling, varvid också i viss utsträckning den institutionella bakgrunden och dess orsaker tecknas. Detta kapitel är relativt fristående från de övriga.

I kapitel 2 diskuteras teoretiskt och analyseras empiriskt utrikeshandelns inverkan på ekonomisk tillväxt. Med hjälp av några enkla modeller analyseras utrikeshandelns inverkan på efterfrågan och produktivitet. De partiella modeller, som därvid formulerats, skattas med hjälp av regressionsteknik. Dessutom diskuteras några speciella aspekter på utrikeshandelns inverkan på kapitalbildningen under efterkrigstiden.

I kapitel 3 behandlas exportens bestämningsfaktorer. Då en grundlig analys av dessa skulle kräva ett statistiskt material, som det på grund av omfång m. m. varit omöjligt att insamla, har analysen på flera punkter blivit av spekulativ karaktär. Avsaknaden av en empiriskt tillämpbar ekonomisk teori för exportens bestämningsfaktorer har dessutom känts som en svår brist.

Ett försök att fånga in verkningarna av större omläggningar av handelspolitiken genomförs i kapitel 4. Där studeras i vad mån exportkvoter och hemmamarknadsandelar inom olika industribranscher reagerat på sådana omläggningar. Dessutom studeras hur handelspolitiska förändringar påverkat importen under olika perioder genom förändringar i en aggregerad importfunktion för hela samhället.

I ett sammanfattande kapitel ges slutligen den uppfattning, som erhållits via de partiella analyserna, om utrikeshandelns utveckling och dess inverkan på den ekonomiska tillväxten. I viss utsträckning har det därvid visat sig nödvändigt att utsträcka diskussionen något utöver problemet för denna studie för att erhålla en avvägning av utrikeshandelns betydelse gentemot andra faktorer.

Det kan avslutningsvis påpekas att framställningen på flera punkter blivit lidande av bristen på lättillgänglig statistik. Där så varit fallet har vi tvingats välja att ibland belysa problemen på ett sätt, som från teoretiska utgångspunkter delvis kan vara svårtolkat.

Utrikeshandelns utveckling

I detta kapitel ges en översiktlig beskrivning av utrikeshandelns utveckling. Beskrivningen inriktas därvid på långsiktiga förändringar i betalningsbalansen och varuhandelns struktur. Det finns emellertid anledning att ibland behandla även den kortsiktiga utvecklingen för att kunna påvisa hur denna inverkat på den ekonomiska politikens utformning. I den mån den långsiktiga utvecklingen på ett påtagligt sätt kan ha påverkat den ekonomiska politiken berörs även detta.

Innan vi övergår till beskrivningen av betalningsbalansens utveckling kan det dock vara skäl att något kommentera den uppställning av betalningsbalansen som valts. I denna betalningsbalans ingår de tre delbalanserna handelsbalans, bytesbalans och kapitalbalans. Handelsbalansen omfattar varuhandeln, i vilken exporten värderats fob och importen cif. Förutom varuhandeln inkluderar bytesbalansen även handeln med tjänster, bland vilka ingår räntor, utdelningar och annan kapitalavkastning. Kapitalbalansen inbegriper posterna kapitaltransaktioner, netto, guld- och valutareservens förändring samt den restpost, som erhålls på grund av ofullständigheter och olikheter i värderingen, täckningen och dateringen av de olika transaktionerna. Med den valda uppställningen blir således kapitalbalansens saldo lika med bytesbalansens saldo med omvänt tecken.

När vi fortsättningsvis i detta kapitel talar om kapitalimport eller kapitlexport menar vi därmed, om inget annat utsägs, nettot av de två posterna kapitaltransaktioner, netto och restposten. En anledning till att restposten inkluderats är att denna post summerad över de långa tidsperioder vi studerar uppgår till relativt betydande belopp och därför ej kan negligeras. En annan anledning är att det finns skäl att tro att restposten under stora delar av perioden till stor del förklaras av ofullständigt registrerade kapitalrörelser.¹

¹ Under såväl för- som mellankrigsperioderna och första hälften av efterkrigsperioden kännetecknades restposten av starka fluktuationer, vilket möjligen kan tolkas så att kapitalrörelserna var ofullständigt registrerade. Sålunda var restposten *starkt negativ* under 1870-talets kapitalimportår och under kapitlexportåren före och under det första världskriget samt på 1920-talet men *starkt positiv* under kapitlexportåren 1918–1921, på 1930-talet samt under andra

Betalningsbalansens utveckling och den ekonomiska politiken

Perioden 1871–1890

Vid början av 1870-talet var den svenska kronan fortfarande anknuten till silvermyntfot, även om riksbanken redan 1869 erhöll obegränsad rätt att inräkna guld i metallkassan. Genom att riksbanken i god tid utnyttjade denna rätt till att växla in guld mot silver kunde övergången till guldmyntfot år 1873 ske relativt smidigt.² Den svenska valutan utsattes visserligen vid några tillfällen för kortsiktiga störningar, men aldrig i den utsträckning att guldmyntfoten var i fara. De allvarligaste balansstörningarna inträffade under 1870-talets andra hälft, då den internationella lågkonjunkturen medförde en nedgång av exporten. Krisen dämpades dock av att den svenska staten vid denna tid upptog betydande lån för att finansiera järnvägsnätets uppbyggnad. Trots detta var minskningen av guldreserven så stark att den föranledde kreditindragningar till riksbanken³ och affärsbankerna.

Handelspolitiken i övrigt var under större delen av perioden 1871–1890 präglad av frihandel. Visserligen var tullarna aldrig helt avskaffade men relativt låga. De stora transoceana utbuderna av spannmål, förorsakade av starkt sjunkande transportkostnader, ledde dock i Sverige liksom i övriga Europa till starka krav på tullskydd mot den utländska konkurrensen. Dessa krav fick så stort gehör i riksdagen att nya agrara tullar infördes år 1888. Utvecklingen av utrikeshandeln kunde således under större delen av perioden 1871–1890 fortgå inom ramen för en i jämförelse med senare tidsperioder

världskriget. Från mitten av 1950-talet kan emellertid märkas att svängningarna skedde kring en starkt stigande trend. På grund av systematisk överskattning av importen av vissa varor och underskattning av exporten kan enligt vissa bedömningar halva restposten hänföras till överskattning av bytesbalansens underskott. Denna systematiska tendens till »ogynnsam» varuvärdering kan möjligen till en del sammanhånga med de restriktioner av kapitalrörelserna, som förelåg under denna tid. Den då stora restposten inträffade under en period med stora direktinvesteringar utomlands av svenska företag (se Lund [1967])

² Se Brisman [1931]. Se även Bergström [1969] för en utförligare genomgång av den institutionella bakgrunden m.m. till den ekonomiska politiken under perioden 1871–1966.

³ I själva verket växte riksbanken inte in i sin nutida roll som centralbank förrän under åren strax före och efter sekelskiftet. Redan under 1870-talet kom emellertid riksbanken att få en viss ränteledande roll bland de större och för utrikesbetalningarna betydelsefulla bankerna. Den externbalansutjämnande politik riksbanken redan då förde tvingades även enskilda banker genomföra på grund av sedelutgivningsrättens konstruktion. Se vidare Bergström [1969].

tämligen liberal frihandelspolitik och med relativt måttliga valuta-politiska störningar.

Bytesbalansen utvecklades under perioden mot allt större underskott.⁴ Det negativa saldot uppgick under några år till omkring 5 procent av bruttonationalprodukten till marknadspris (BNP) eller mer (se diagram 1). Detta var en följd av att importvolymen steg avsevärt starkare än exportvolymen. Till viss del utjämnades dock effekterna på bytesbalansen av sjunkande importpriser och stigande exportpriser, dvs. av gynnsammare terms of trade.

En betydelsefull balansskapande faktor även på lång sikt var kapitalimporten, som kom att eliminera större delen av bytesbalansens underskott under denna tid. Denna kapitalimport vidtogs huvudsakligen för att finansiera uppbyggnaden av ett inhemskt järnvägsnät och var således inte i första hand resultatet av en medveten upplåning utomlands i balansskapande syfte. En bidragande anledning till att en så betydande kapitalimport kunde ske var att den främste låntagaren var den svenska staten. Trots denna kapitalimport skedde en så gott som årlig avtappning av guld- och valuta-reserven.

Perioden 1890–1913

Under perioden 1890–1913 förekom inga allvarliga problem med den externa balansen. Detta var, som vi nedan skall visa, delvis en följd av varuhandelns utveckling. En annan viktig faktor var att riksbanken kunde börja föra en reservpolitik som bidrog till att utjämna kortsiktiga balansrubbnings genom varuhandelns utveckling.⁵ Till följd av den på lång sikt gynnsamma balansutvecklingen kunde guldmyntfoten bibehållas under hela perioden fram till det första världskriget.

De ovan nämnda år 1888 införda agrartullarna följdes efter några år av tullar på vissa industrivaror. Højningar i industritullarna kom också i någon utsträckning att användas inför förnyandet av bilaterala handelsavtal med bland annat Tyskland och Frankrike. Även om industritullarna var av mindre omfattning än de agrara tullarna, kan det inte uteslutas att de innebar ett visst skydd för den inhemska industrin. På grund av tullarnas konstruktion⁶ avtog emellertid det relativa tullskyddet i takt med prisstegringarna från början av 1900-talet.⁷

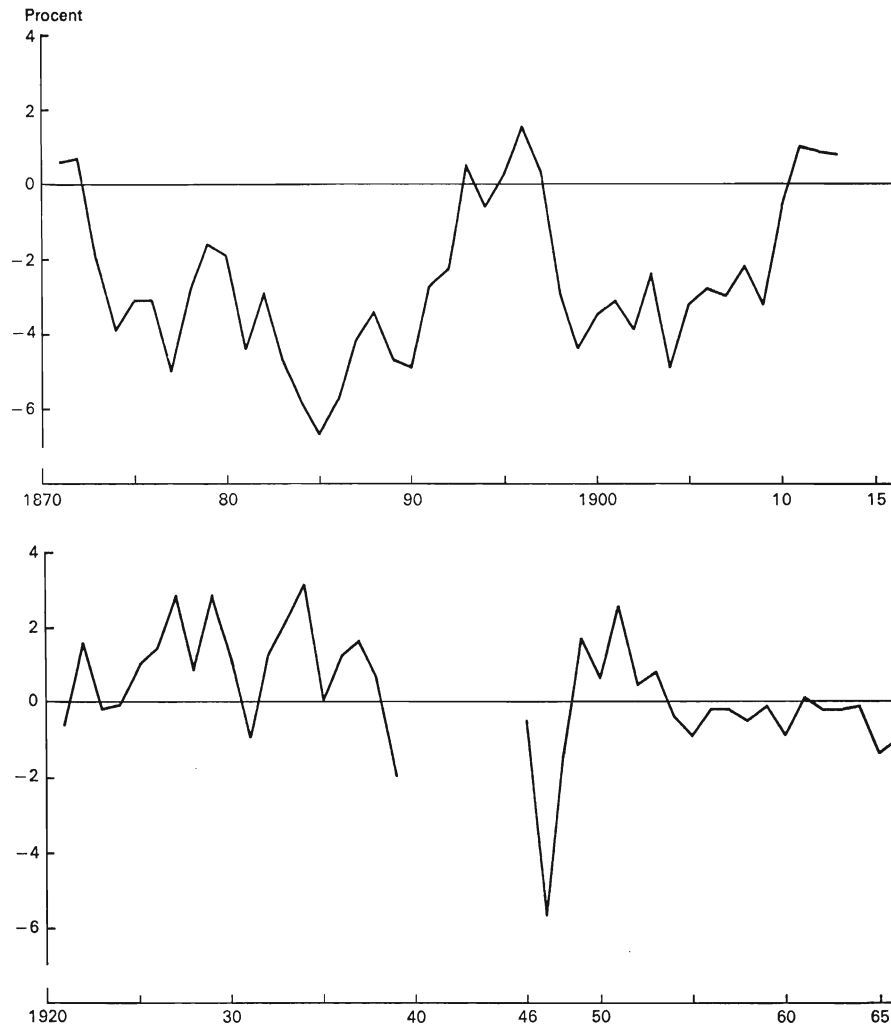
⁴ Se tabell B 1 i bilaga B.

⁵ Se vidare Bergström [1969].

⁶ Se Södersten [1959], s. 12–13.

⁷ Detta framgår av att tullinkomsterna i procent av importvärdet vid denna tid började sjunka.

Diagram 1. Bytesbalansens saldo i procent av bruttonationalprodukten till marknadspris åren 1871-1966

Källa: Tabell B: 1 och B: 3 i bilaga B.

Huruvida denna protektionism kan förklara den något långsamare tillväxttakten i importvolymen åren 1890-1913 i jämförelse med åren 1871-1890 kan icke här bedömas. Denna nedgång sammanföll nämligen med en omfattande industrialisering i den svenska ekonomin.⁸ Denna industrialisering innebar även en utbyggnad av

⁸ Vi skall emellertid i ett följande kapitel söka bedöma handelspolitikens inverkan på utvecklingen av varuhandeln.

Tabell 1. *Genomsnittlig årlig procentuell tillväxt i export och import åren 1871-1913.*

Period	Exportvolym	Exportvärde	Importvolym	Importvärde
1871-1890	2,4	3,1	4,8	4,4
1890-1913	3,9	4,5	4,3	3,7
1871-1913	3,2	3,9	4,5	4,0

Källa: Tabell B: 3 i bilaga B.

exportindustrin, som tidigare varit koncentrerad till produktion av råmaterial eller varor med högt råvaruinnehåll. Tillväxttakten i exportvolymen steg däremot från 2,4 procent per år perioden 1871-1890 till 3,9 procent per år perioden 1890-1913 (se tabell 1). Genom att den långsiktiga trenden i exportpriserna var stigande, medan importpriserna samtidigt fortsatte att sjunka kom den tidigare försämringen av handelsbalansen att brytas.

Utvecklingen av bytesbalansen under perioden 1890-1913 var oenhetlig (se diagram 1). Efter en kraftig uppgång till positiva saldon under 1890-talet visade bytesbalansen åter relativt stora underskott. Först under de sista åren före det första världskriget noterades mindre överskott. Bakom bytesbalansens utveckling låg förutom den på lång sikt gynnsamma utvecklingen av varuhandeln också en viss uppgång i tjänstenettet.

Även under perioden 1890-1913 ägde en betydande kapitalimport rum och utjämnade delvis de i regel negativa saldon på bytesbalansen. Denna kapitalimport förbyttes dock i en kapitalexport under de sista åren före det första världskrigets utbrott. Trots kapitalimporten minskade guld- och valutareserven även under perioden 1890-1913.

Perioden 1913-1939

Vid krigets utbrott år 1914 upphävdes sedlarnas inlösningsbarhet i guld. Samtidigt infördes guldexportförbud. En förväntad guldutströmning förvandlades dock till ett så betydande inflöde att guldinlösningsen två år senare återupptogs. Riksbankens skyldighet att köpa guld och växla detta till guldmynt slopades också. Då guldutflödet efter krigsslutet blev omfattande upphävdes åter sedlarnas inlösningsbarhet i guld.

Bakom den starka guldinströmningen under krigsåren låg bland annat positiva och starkt stigande överskott i handeln med varor och tjänster. Genom dessa överskott kunde Sverige under kriget åter-

köpa större delen av den utestående obligationsskulden och detta vid starkt deprecierade utländska växelkurser. Därmed förändrades även landets balanssituation från årliga ränteunderskott uppgående till omkring 1/10 av exportvärdet före kriget⁹ till relativt små underskott efter kriget.

Trots stora underskott i bytesbalansen under de första åren efter krigsslutet var den svenska kronans ställning i relation till flertalet europeiska valutor god.¹ I likhet med dessa valutor försvagades dock den svenska kronan i förhållande till dollarn (eller guld). Detta var främst en följd av den då och under kriget starka inflationen. Denna uppfattades också utgöra ett starkt hinder för återinförandet av guldmyntfot eftersom målsättningen blev att valutorna skulle anknytas till guld till förkrigstidens pariteter. Den deflationistiska politik detta föranledde kom i Sverige att sammanfalla med och förstärka efterkrigsdepressionen vilket ledde till kraftigt sjunkande priser år 1921. Återgången till guldmyntfot skedde först år 1924, men redan två år dessförinnan uppnådde den svenska kronan förkrigstidens paritet med dollar och guld.

Sedan valutans stabilitet uppnåtts blev 1920-talet ett för guld- och valutareservens uppbyggnad gynnsamt decennium. Den sammanlagda *ökningen* av reserven under 1920-talet motsvarade två månaders import år 1929. Vid början av den internationella depressionen och valutakrisen var således den svenska valutaställningen till synes god. Gentemot stora spekulativa angrepp på kronan efter det engelska övergivandet av guldmyntfoten år 1931 visade sig dock denna valutaställning helt otillräcklig. Efter en vecka följdes därför Englands exempel. Fram till år 1933 noterades ingen officiell valutakurs i Sverige, men då spikades den svenska kronans kurs i förhållande till pundet – vid en kurs, som i efterhand bedöms ha inneburit en viss undervärdering av kronan (se diagram 2). Från 1920-talets *målsättning* att upprätthålla guldmyntfoten förändrades således växelkurspolitiken så till den grad att valutasystem och växelkurs de facto kom att användas som *medel* för upprätthållandet av den externa balansen. Den valda växelkurspolitiken kom, som det i efterhand visade sig, att lämna utrymme för de penning- och finanspolitiska medlen att klara den interna balansen.²

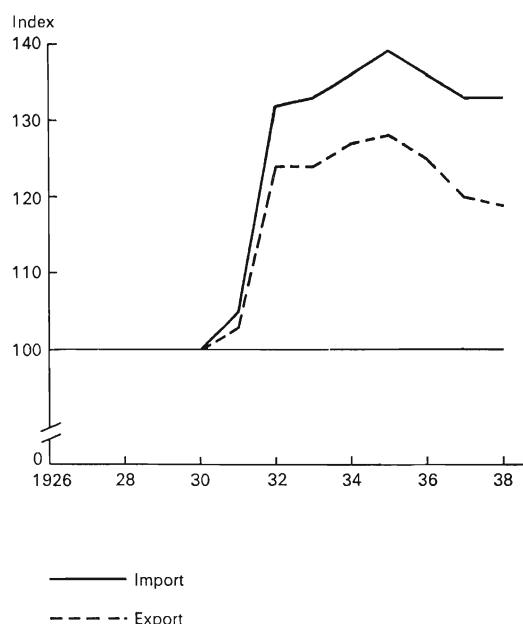
Förutom de betydande institutionella förändringarna genom va-

⁹ Denna beräkning grundar sig på de uppskattningar av ränteunderskottet år 1908 som Heckscher [1963] redogör för på s. 288.

¹ Jfr växelkursdiagrammet i Simonsson [1931], s. 58.

² Se vidare Bergström [1969].

Diagram 2. Standardiserade växelkursindex med avseende på export och import 1929-1938. Index 1929 = 100

Anm.: Vid konstruktionen av de två växelkursindex har för exportindex exportens länderfördelning år 1929 använts vid sammanvägning av växelkurserna gentemot olika valutor. Motsvarande vikter för importindex har varit importens länderfördelning nämnda år. Lundberg har också räknat ut index utifrån 1937 års länderfördelning, men uppger att skillnaden blir obetydlig.

Källa: Lundberg [1953], s. 65.

lutapolitiken påverkade även handelspolitiken i övrigt förutsättningarna för varuhandels utveckling under mellankrigstiden. Även om inte 1920-talet kan karakteriseras som ett frihandelsdecennium,³ så var dock protektionismen mindre utpräglad än på 1930-talet, då även England släppte sina gamla frihandelstraditioner. I samband med och efter den internationella depressionen införde flertalet större industriländer omfattande handelsrestriktioner. Även Sverige följde i viss utsträckning denna politik. Förutom ingåendet av bilaterala handelsavtal med bland andra Tyskland var importskyddet för jordbruksprodukter det mest framträdande draget i de svenska handelsrestriktionerna under 1930-talet.

De starka institutionella förändringarna under mellankrigstiden kom i stor utsträckning att präglade den svenska varuhandels ut-

³ Enligt Lundberg [1953], s. 19, präglades 1920-talet av en stark protektionistisk tendens, exempelvis i USA.

Tabell 2. *Genomsnittlig årlig procentuell tillväxt i export och import åren 1913-1939.*

Period	Exportvolym	Exportvärde	Importvolym	Importvärde
1913-1939	3,1	3,4	4,3	4,3
1921-1939	6,7	3,1	6,4	3,9

Källa: Tabell B: 3 i bilaga B.

veckling på kort sikt. Betraktas emellertid den långsiktiga tillväxten i export- och importvolym framkommer i stället att tillväxttakten varit relativt normal (med 1913 som basår) eller till och med stark (basår 1921) i jämförelse med förkrigstiden (se tabellerna 1 och 2). Däremot kan möjligen prisutvecklingen ha påverkats av den internationella handelspolitiken.

Det är likaledes svårt att finna någon skillnad i exportens och importens tillväxttakt under 1920-talet i jämförelse med 1930-talets, vilket möjligen kunnat förväntas med anledning av handelspolitikens utveckling. Valet av basår blir nämligen helt avgörande för en bedömning av de båda decenniernas tillväxttakter (se diagram 3). Frågan om handelspolitikens inverkan på varuhandeln lämnas därför tills vidare obesvarad. Det kan i stället vara anledning att studera betalningsbalansens utveckling och dess samband med den inhemska ekonomiska politiken.

Såväl under 1920-talet som under 1930-talet förbättrades den svenska guld- och valutareserven. Påspädningen under det senare decenniet var därvidlag fyra gånger större än under det förra. Under 1920-talet medgav den successiva förbättringen av bytesbalansen⁴ en gradvis sänkning av det i början av decenniet relativt höga diskontot. Denna sänkning stimulerade kapitalexporten så att Sverige, i likhet med vad som var fallet under de sista förkrigsåren, blev nettoexportör av kapital. Det tycks ha varit svenska direktinvesteringar i samband med företagsetableringar utomlands som utgjorde största delen av landets kapitalexport.⁵

Medan kapitalrörelserna under 1920-talet dämpade uppbyggnaden av guld- och valutareserven svarade den under 1930-talet för halva påspädningen av reserven. Trots att bytesbalansens saldo i genomsnitt var lika stort under dessa två decennier och trots den utpräg-

⁴ Denna utveckling var endast i mindre grad en följd av varuhandels förlopp utan sammanhänger huvudsakligen med en omsvängning av räntenettet och en förbättring av även den övriga tjänstehandeln.

⁵ Heckscher [1963], s. 340.

lade lågräntepolitiken under 1930-talet ägde en betydande kapitalimport rum under sistnämnda decennium. Denna kapitalimport kan troligen delvis förklaras av den osäkerhet för direkta och indirekta investeringar utomlands, som valutakriser och den allmänna politiska och ekonomiska osäkerheten skapat. Den faktiska utvecklingen av kapitalrörelserna bidrog således till varu- och tjänstehandels påspädning av den inhemska likviditeten samt därigenom också till att underlätta bibehållandet av lågräntepolitiken under 1930-talet.

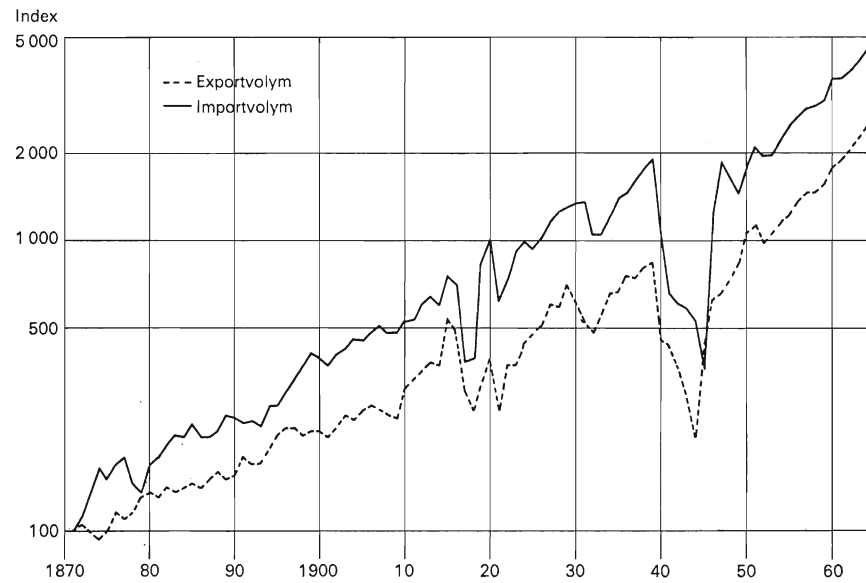
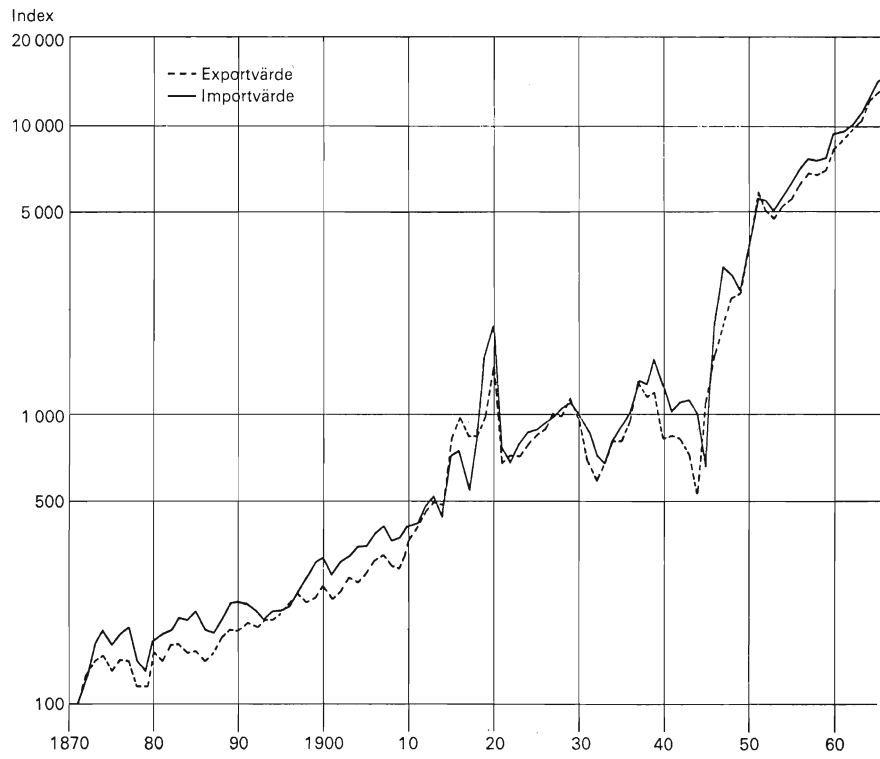
Perioden 1939–1966

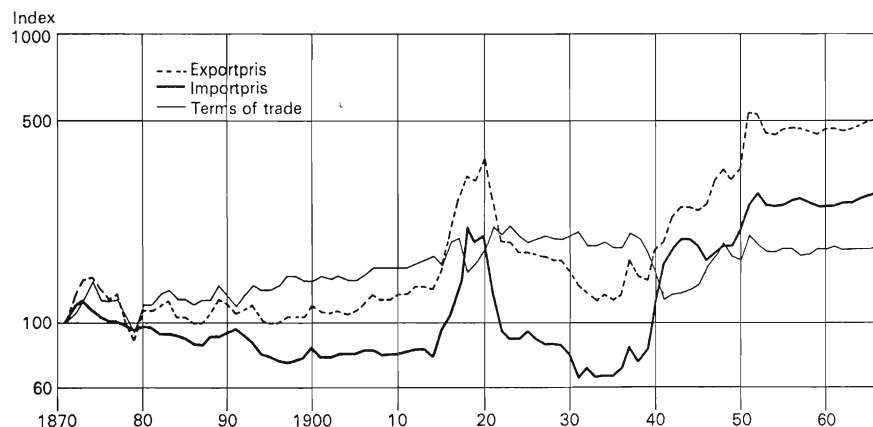
Under det andra världskriget förstärktes den svenska guld- och valutareserven ytterligare. I likhet med vad som var fallet under det första världskriget uppnåddes även under det andra betydande överskott i handeln med varor och tjänster. Inför en väntad inflationistisk utveckling och för att avskärma landet från utländska prisstegringar direkt efter kriget apprecierades den svenska kronan år 1946, varvid kronans värde steg med 17 procent. Den av kriget uppdämda varuefterfrågan samt den goda likviditeten i den svenska ekonomin medförde en våldsamt uppgång av importen efter krigsslutet. Från årsskiftet 1946/47 började därför krigsårens importreglering åter att tillämpas, men denna åstadkom ingen märkbar dämpning av importefterfrågan förrän år 1948 genom att antalet tidigare beviljade ansökningar var betydande. Vid punddevalveringen år 1949 bedömdes den svenska valutans ställning så svag att Sverige helt följde Englands exempel, vilket innebar en höjning av dollarkursen med 44 procent.

Devalveringen, den internationella konjunkturuppgången samt Koreaboomen ledde till en våldsamt uppgång i exportvärdet — fram till år 1951 innebärande mer än en fördubbling från år 1949. Denna uppgång var till större delen en följd av en markant uppgång i exportpriserna. Då importvärdet steg långsammare än exportvärdet förbättrades därmed den externa balansen. Under så gott som hela den resterande delen av efterkrigstiden förorsakade utrikeshandels utveckling inga större balansproblem. Först under de sista två åren av perioden, dvs. 1965–1966, föranledde en försämring av bytesbalansen en ekonomisk politik, syftande till att föregripa en hotande obalans i betalningarna med utlandet.

Förutom att utrikeshandels utveckling starkt påverkades av de inledande balanskriserna i Sverige och utomlands var i början av efterkrigstiden handeln över gränserna hårt reglerad, delvis som en följd av dessa kriser. Detta tog sig bland annat uttryck i bilaterala

Diagram 3. *Värde-, pris- och volymindices för exporten och importen samt terms of trade åren 1871-1966. Index 1871 = 100*

Källa: Tabell B: 2 i bilaga B.

handelsavtal, som föranleddes av bland annat bristen på s. k. hårdvaluta och svårigheter att balansera export och import. I stor utsträckning härstammade dock handelsrestriktionerna i form av tullar, kvoteringar m. m. från mellankrigstiden och krigsåren. Genom bildandet av en europeisk betalningsunion (EPU) och i takt med återuppbyggnaden av den europeiska industrin kunde den inom-europeiska handeln under loppet av 1950-talet successivt frigöras från bilaterala bindningar. I slutet av detta decennium hade flertalet europeiska valutor blivit konvertibla. Andra internationella organisationer som GATT och OEEC bidrog till att minska handelsrestriktionerna genom att avveckla och minska de icke tariffära handelshindren. Denna utveckling forcerades under 1960-talet inom de båda handelsblocken EEC och EFTA.

Dessa tendenser ägde sin motsvarighet också i Sverige, även om handelshindren i Sverige i jämförelse med andra länder var av mindre omfattning vid början av efterkrigsperioden. Förutom de temporära restriktionerna inom varuhandeln var emellertid under perioden 1946–1966 kapitalrörelserna reglerade. Tillämpningen av dessa regleringar mjukades dock upp under 1960-talet. Restriktionerna bestod främst i att värdepappershandeln med utlandet huvudsakligen begränsades till s. k. »switch-affärer» samt att tillstånd krävdes för utländska direktinvesteringar, privatlån m. m.

Efterkrigstidens tillväxt i varuhandeln blev osedvanligt snabb (se tabell 3). Med en volymtillväxt på 7 à 8 procent per år i export och import var därmed tillväxttakten starkare än under någon av de tidigare tidsperioderna (jfr med tabellerna 1 och 2). Då även

Tabell 3. Genomsnittlig årlig procentuell tillväxt i export och import åren 1939–1966.

Period	Exportvolym	Exportvärde	Importvolym	Importvärde
1939–1966	4,5	9,5	3,8	8,7
1946–1966	7,7	11,3	7,3	10,1

Källa: Tabell B: 3 i bilaga B.

priserna (främst under Koreainflationen) steg, blev den värdemässiga utvecklingen av varuhandeln ännu mer expansiv.

En jämförelse mellan tillväxttakterna under perioderna 1939–1966 och 1946–1966 antyder att den starka tillväxttakten i varuhandelsvolym delvis kan förklaras som en återhämtning efter krigsårens nedpressade utrikeshandel. Om vi delar in efterkrigsperioden i perioderna 1946–1957 och 1957–1966 blir emellertid resultatet att volymtillväxten i import och export var ungefär lika stark under båda perioderna. Detta skulle möjligen kunna tolkas så att den successiva liberaliseringen av handeln medfört att även mellankrigstidens och främst 1930-talets på grund av restriktioner låga tillväxt i varuhandeln kunnat återhämtas.⁶

Förutom den obalanserade tillväxten i export- och importvärde under de första efterkrigsåren steg dessa relativt parallellt under efterkrigstiden. En jämförelse av utvecklingen före med den efter år 1957 visar att såväl handelsbalans som tjänstenetto på lång sikt försämrades från den förstnämnda till den sistnämnda perioden. Det negativa saldot på bytesbalansen vägdes dock mer än väl upp av kapitalimporten. Nettot av *kända* kapitalrörelser var emellertid litet. Det var i stället den positiva och systematiskt stigande restposten, som åstadkom den stora uppgången i kapitalimporten (såsom denna här definierats). Detta har, som ovan nämnts, bedömts vara en effekt av bland annat tendenser till systematisk undervärdering av varuexporten samt övervärdering av varuimporten.⁷ Dessa tendenser har förekommit under en period med starka regleringar av kapitalrörelserna och omfattande direktinvesteringar utomlands (särskilt i EEC-länderna).⁸ I sistnämnda avseende kan perioden 1957–1966 väl jämföras med 1920-talet.

⁶ Se vidare avsnittet om utrikeshandelns relativa betydelse där det framgår att utrikeshandelsandelarna av produktionen var relativt låga under mellankrigstiden.

⁷ Se Grassman [1967].

⁸ Lund [1967].

Guld- och valutareservens förändring kom att bli mer gynnsam under den senare delen av efterkrigsperioden. De starka svängningarna i reserven under perioden 1946–1957 tog ungefär ut varandra. Under perioden 1957–1966 fördubblades emellertid reserven, vilket innebar att den hela tiden motsvarade ungefär tre månaders import.

Utrikeshandelns relativa betydelse

I detta avsnitt belyses utrikeshandelns relativa betydelse i ekonomin under de olika perioderna som den uttrycks i varuhandelns reala och nominella andelar av bruttonationalprodukten.

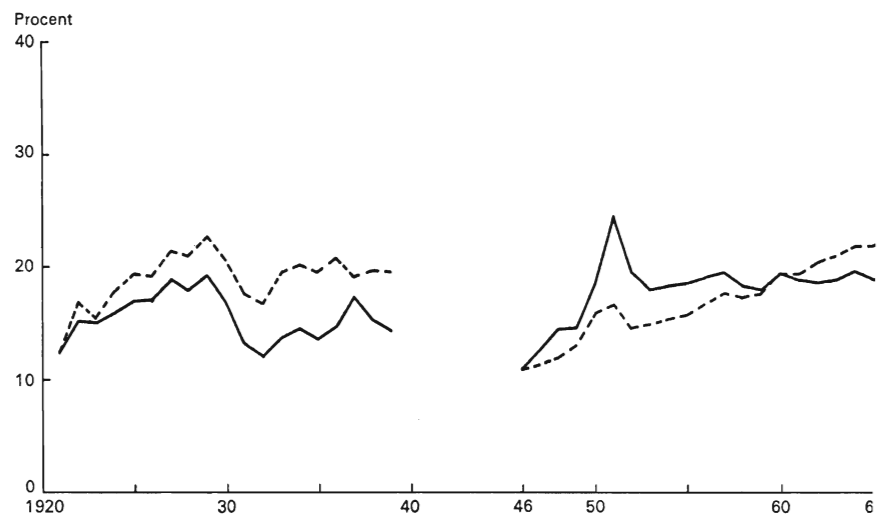
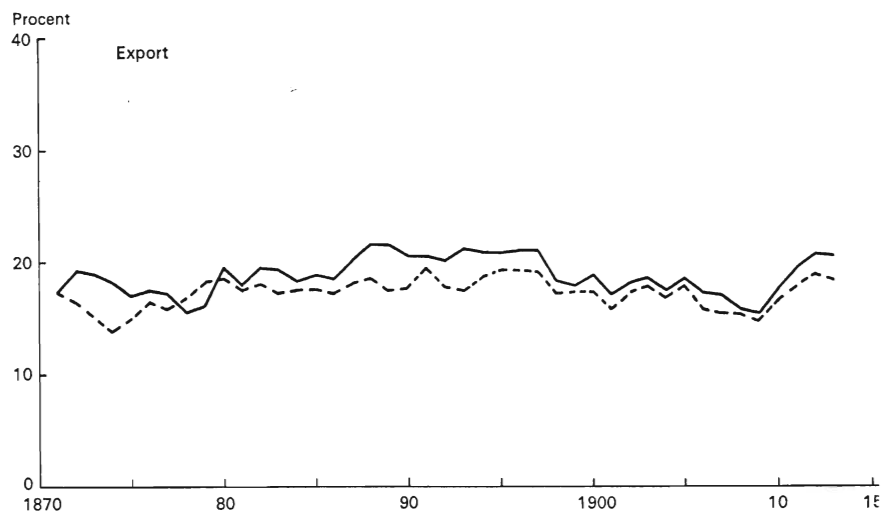
Vid 1870-talets början uppgick export och import värdemässigt till omkring 17 à 18 procent av BNP till marknadspris (se diagram 4). Under perioden fram till 1890 steg varuhandelns andel i produktionen. Detta var i särskilt hög grad fallet med importen, vars andel omkring år 1890 uppgick till 25 procent. För importen gällde dessutom att volymandelen steg starkare än värdeandelen.

Utrikeshandelns tidigare växande relativa betydelse förbyttes under perioden 1890–1913 delvis i motsatsen. Från omkring sekelskiftet minskade exportandelarna av BNP till en början, men återhämtades under de sista åren före det första världskriget till 1890 års nivå. Importvärdet sjönk långsiktigt i förhållande till BNP, vilket åstadkom att importandelen strax före det första världskriget kom att ligga relativt nära motsvarande exportandel eller drygt 20 procent. Eftersom importpriserna sjönk kraftigt i förhållande till de inhemska priserna⁹ steg den reala importandelen. Det kan påpekas att nedgången i import- och exportandelarna inträffade efter höjningen av det agrara och industriella tullskyddet (1888, 1892) och under en period, då en omfattande industrialisering skedde i Sverige. Vad som är orsak och verkan kan ej här utredas. Vi nöjer oss med att konstatera att varuhandeln ej växte lika expansivt *i relation till BNP* under åren 1890–1913 som under den tidigare perioden.

Under krigsåren 1914–1918 samt de inflationistiska efterkrigsåren 1919–1920 svängde varuhandelsandelarna i produktionen kraftigt. Depressionen och den deflationistiska politiken år 1921 förde dock ned export- och importandelarna till de extremt låga värdena 12 respektive 14 procent. Mot denna bakgrund är det knappast förvånande att varuhandelns relativa betydelse därefter kom att öka

⁹ Mätta med levnadskostnadsindex under förkrigsperioderna och mellankrigstiden och med en BNP-deflator under efterkrigstiden.

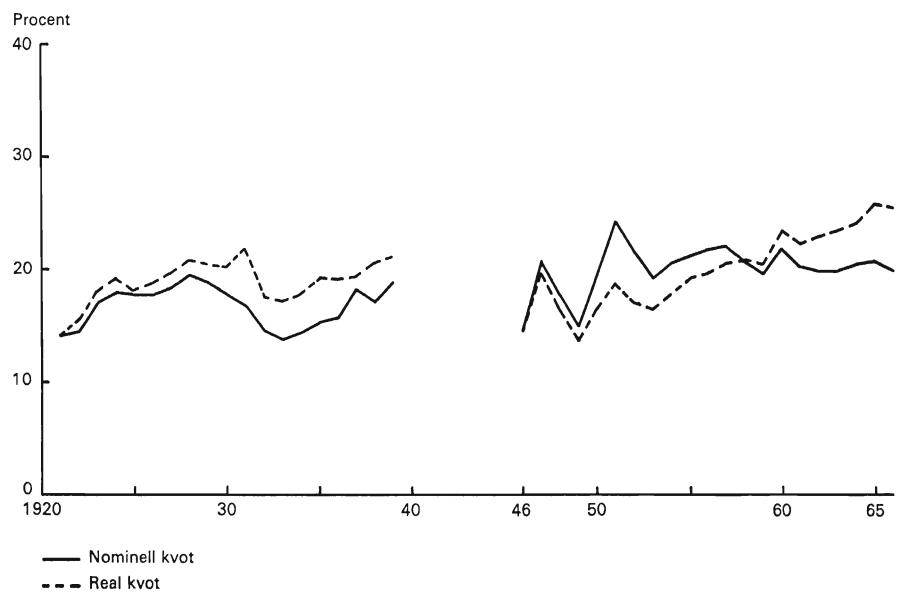
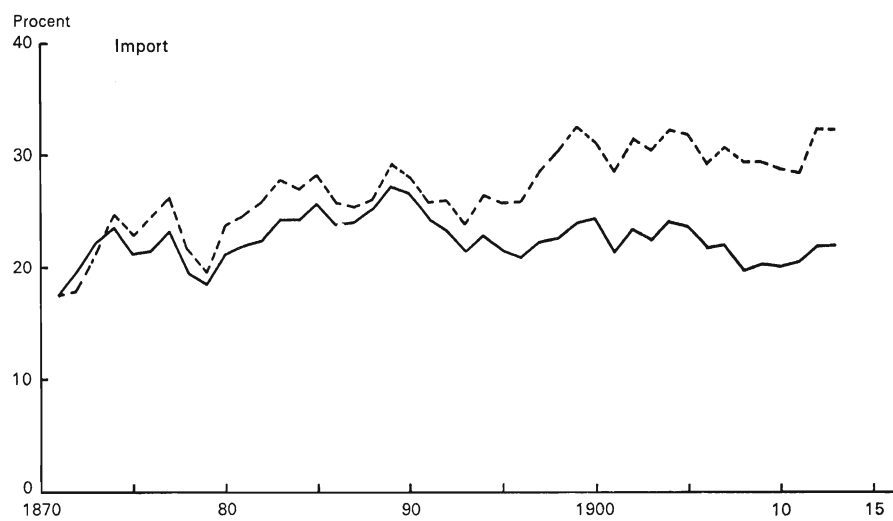
Diagram 4. *Exportens och importens procentuella andel av bruttonationalprodukten till marknadspris åren 1871-1966*

— Nominell kvot

- - - Real kvot

Anm.: Basår för den reala kvoten är begynnelseåret i varje period.

Anm.: Basår för den reala kvoten är begynnelseåret i varje period.

Källa: Tabell B: 4 i bilaga B.

under 1920-talet. År 1929 var emellertid vare sig exporten eller importen värdemässigt lika betydande som år 1913. Detta var som framgår av de reala andelarnas utveckling en följd av den relativa utvecklingen av utrikeshandelspriserna. Volymmässigt ökade därför varuhandelns och särskilt exportens betydelse starkare än värdemässigt under 1920-talet.

Den internationella depressionen och valutakrisen pressade tillfälligt ned varuhandelns betydelse i början av 1930-talet. Även om uppgången därefter icke var oväsentlig kvarstår intrycket att utrikeshandelns relativa betydelse var större på 1920-talet än på 1930-talet. Varken värde- eller volymmässigt nådde nämligen exporten den andel av produktionen, som uppnåts i slutet av 1920-talet. Importvolymens andel visade därvidlag en avvikande utveckling. Avskärmningen från utländsk konkurrens genom handelspolitiska åtgärder var måhända inte lika stor i Sverige som i andra europeiska länder.¹

Genom det andra världskriget pressades varuhandelns andel av BNP åter ned till mycket låga värden. Från mellan 10 och 15 procent år 1946 kunde därför återhämtningen efter kriget snabbt föra import- och exportandelen till värden omkring 20 procent. Denna uppgång var emellertid som ett utslag av den förda handelspolitiken ganska ojämn, men efter mitten av 1950-talet var svängningarna i de båda värdemässiga andelarna relativt små kring andelar, som trendmässigt var konstanta. Volymmässigt steg emellertid såväl exportens som importens andel av BNP under hela perioden 1946–1966. Detta avspeglar att utrikeshandelspriserna med undantag av Koreainflationen knappast i någon större utsträckning legat bakom den inhemska prisstegringen.

I jämförelse med mellankrigstidens utveckling tycks varuhandelns relativa betydelse under efterkrigstiden ha ökat. Trots denna ökning nådde varken export- eller importvärde de andelar av BNP som rådde strax före det första världskrigets utbrott. En jämförelse av de nominella export- och importandelarna i början och slutet av perioden 1871–1966 tyder inte på att varuhandelns relativa betydelse i ekonomin ökat i någon större utsträckning. Vi kan således sluta oss till att den värdemässiga uppgången i export, import och bruttonationalprodukt varit ungefär lika stark.

Exportens varustruktur

Vid 1870-talets början utgjordes den svenska exporten framför allt av produkter från jordbruket, råmaterial och andra produkter med

¹ Jfr Lundberg [1953], s. 39.

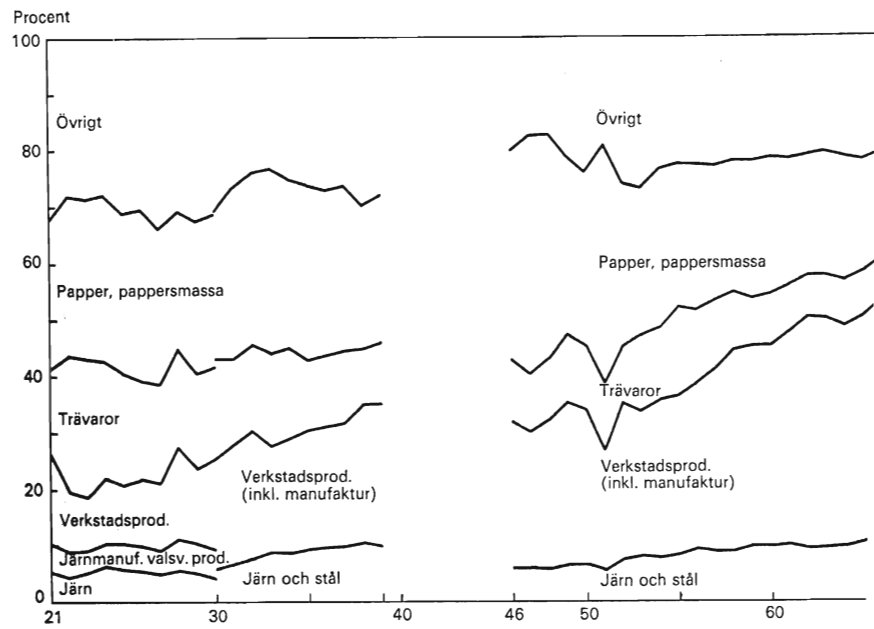
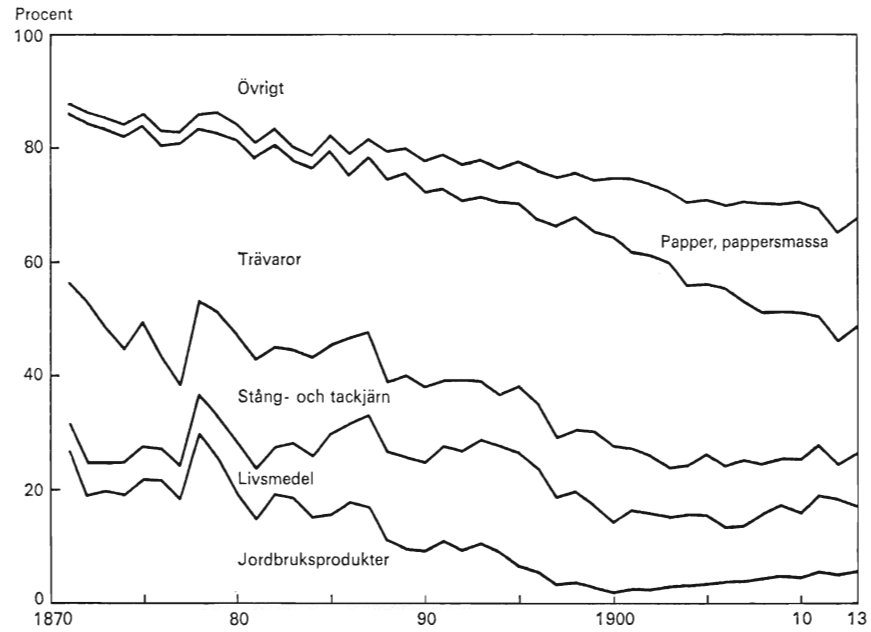
låg förädlingsgrad. Fram till det första världskrigets utbrott förändrades denna varustruktur i betydande grad. Två tendenser kan klart urskiljas. För det första utvecklades varustrukturen mot en större differentiering, för det andra mot produkter med högre förädlingsgrad. I båda dessa avseenden var den svenska utvecklingen internationellt sett sannolikt inte unik. Den utgjorde emellertid ett klart tecken på den betydande industrialiseringen i Sverige under denna tid.

De dominerande varugrupperna i exporten i början av 1870-talet var jordbruksprodukter, trävaror och järn, vilka då tillsammans svarade för 80 procent av den totala exporten (se diagram 5). Under åren fram till det första världskriget sjönk emellertid dessas andel till knappt 40 procent. Varugruppen med de största andelsförlusterna var jordbruksprodukter, vars förluster i gengäld nästan kompensades av den stigande andelen för exporten av livsmedel (huvudsakligen smör). Denna markanta förändring av jordbruks- och livsmedellexportens andelar var en följd av den strukturella omdaning av den svenska jordbruksproduktionen under 1870- och 1880-talen. Övergången från spannmåls- till animalieproduktion tvingades fram genom ökande avsättningssvårigheter inom och utom landet — orsakade av de stora transoceaniska utbuderna av spannmål på den europeiska marknaden. I en rad länder infördes spannmålstullar, vilka också drabbade den inomeuropeiska spannmålshandeln. Till följd av de ökade avsättningssvårigheterna framdrevs särskilt under 1880-talet en snabb omläggning mot ökad mjölk- och annan animalieproduktion, vilket i sin tur ledde till den ökade andelen för livsmedellexporten. Denna höga andel började emellertid vid sekelskiftet att minska.

Vid mitten av 1800-talet blev Sverige en betydande exportör av timmer. Under 1860-talet började i stället exporten av sågade trävaror överta timrets roll i den svenska exporten, vilket resulterade i en exportandel för trävaror på 30 procent i början av 1870-talet. Denna andel ökades ytterligare något och bibehölls ännu några år in på 1900-talet, sedan hyvlade trävaror övertagit de sågade trävarornas betydelse under 1880-talet. När trävarorna därefter relativt sett blev av mindre betydelse hade redan pappersmassan börjat expandera sin exportandel. Denna utveckling innebar därför att skogsprodukterna i exporten kunde utöka sin andel av den totala exporten från år 1870 till år 1913, då dessa produkter svarade för inte långt ifrån halva exportvärdet.

Traditionellt var Sverige en av världens ledande exportörer av

Diagram 5. Exportens varufördelning i procent åren 1871-1966

Anm.: Åren 1871-1930 har en annorlunda gruppindelning än åren 1930-1966.

Källa: Tabell B: 6 i bilaga B.

järn och stål. Till följd av nya produktionsprocesser i järnframställningen förlorades under 1800-talets första hälft landets komparativa fördelar baserade på den fosforfria malmen, vilket dock inte medförde att järnets andel av Sveriges totala export blev liten. Ännu under 1870-talet svarade försäljningen av stång- och tackjärn för $\frac{1}{4}$ av denna export. Den relativa betydelsen sjönk emellertid därefter så att exportandelen år 1913 uppgick till mindre än 10 procent. I gengäld ökade malmexporten vid sekelskiftet relativt kraftigt. Detta var en följd bland annat av att de inre kommunikationernas förbättring i landet möjliggjorde en exploatering av de norrländska malmfälten.

Exporten av järnmanufaktur, valsverksprodukter samt verkstadsprodukter var under större delen av förkrigsperioden föga betydande. Under åren 1890–1913 ökade dock exportandelen för verkstadsprodukter från 2 till 7 procent. Denna andelstillväxt markerade den snabba expansionen inom den svenska verkstadsindustrin, vars mest expansiva produkter var resultat av inhemska uppfinningar.

Till följd av krigssituationen förändrades tillfälligtvis varusammansättningen i den svenska exporten under åren 1914–1918. När exporten efter den djupgående efterkrigsdepressionen åter började stiga, kännetecknades varustrukturen av att produkter från verkstads-, trävaru- samt pappers- och massaindustrin dominerade. Den sammanlagda exportandelen stannade dock vid omkring 60 procent.

I början av 1920-talet var exporten av papper och massa något mer betydelsefull än exporten av trävaror, vars exportandel vid denna tid tillfälligtvis uppgick till nära $\frac{1}{4}$. Sågverksindustrins stora betydelse för exporten minskade dock alltmer under loppet av *mellankrigstiden*. I stället övertog pappers- och massaindustrin sågverksindustrins tidigare ställning. Redan före första världskriget hade pappersexporten starkt expanderat vid sidan av den redan nämnda kraftiga tillväxten i massaexporten. Vid början av 1920-talet uppgick exportandelen för papper och massa till drygt $\frac{1}{4}$, fördelat så att papperets andel var hälften så stor som massans. Den sammanlagda exportandelen för papper och massa förändrades inte i någon större utsträckning, men fördelningen mellan papper och massa försköts alltmer mot högre andelar för massan.

Under mellankrigstiden återtog järnet och produkter därav något av sin från mitten av 1800-talet betydande roll för exporten. Järn- och stålverken drabbades emellertid efter gynnsamma konjunktioner under krigsåren av hård utländsk konkurrens på såväl export- som

hemmamarknaden.² Detta fick till följd att exportandelen sjönk ytterligare i jämförelse med tiden före första världskriget. Då malmexporten ökade sin exportandel något var detta sannolikt främst en följd av 1930-talets militära rustningar.

Av de på järnet baserade produkterna var verkstadsindustrins produkter de mest expansiva inom exporten. Från omkring 10 procent i början av 1920-talet steg exportandelen för dessa produkter till 25 procent år 1939. Mellankrigstiden blev som ovan nämnts en viktig period för internationaliseringen av svensk verkstadsindustri både genom att många företag etablerade sig utomlands och genom att exportförsäljningen blev viktigare för verkstadsindustrins expansion.

Liksom under åren efter första världskriget var de första åren av *perioden 1946–1966* präglade av omställningen till en för fredsförhållanden mera normal konsumtionsinriktning. Detta återspeglades delvis i den svenska exportstrukturen under de första fredsåren. Exportandelen för papper och massa var då exceptionellt hög. Denna andel uppnåddes visserligen tillfälligtvis även under Koreaboomen till följd av en stark prisstegring, men därefter sjönk den till 25 procent år 1957 och ytterligare några procentenheter till år 1966, trots en fyrdubbling av pappersexporten under perioden 1946–1966. Tillväxttakten för både pappers- och massaexporten innebar att såväl papper som massa minskat sina andelar från 1946 till 1966. Detta var särskilt fallet med massaexporten, medan pappersexporten till följd av en uppgång under den senare hälften av efterkrigsperioden något återhämtade den tidigare nedgången. Trävaruexportens starka uppgång åren 1946–1957 innebar en viss ökning av exportandelen, men därefter sjönk dess andel åter fram till år 1966.

Verkstadsexporten expanderade från 25 procent av den totala exporten år 1946 till 40 procent år 1966. Inom denna varugrupp var en av de mest expansiva produkterna bilar, särskilt mellan 1957 och 1966. Från en obetydlig bilexport i början av efterkrigstiden steg denna export så starkt fram till år 1966 att den då blev lika stor som importen. Inom verkstadsexporten kom därför exporten av transportmedel att svara för ungefär lika stora andelar som den av icke-elektriska maskiner och apparater i slutet av perioden.

En annan expansiv exportprodukt var järn och stål med en fördubblad exportandel under perioden 1946–1966. Denna betydande tillväxt var delvis en följd av den svenska stålindustrins inriktning på s. k. kvalitetsstål, inom vilket område de internationellt sett små svenska produktionsenheterna kunde hävda sig.

² Jfr Dahmén [1950], band 1, s. 157 ff.

Sammanfattningsvis kan sägas att den svenska exportstrukturen ännu år 1966 kännetecknades av en stark inriktning på produkter baserade på de dominerande råvarutillgångarna järnmalm och skog. De betydande skillnader som ändå fanns i jämförelse med exporten år 1871 var främst att medan exporten år 1871 i stor utsträckning var råvaror eller lågt förädlade varor, präglades 1966 års produkter i stället av hög förädlingsgrad.

Exportens länderstruktur

Länderstrukturen i exporten undergick under perioden 1871–1966 markanta förändringar.³ Storbritannien dominerade bland mottagarländerna i början av 1870-talet med en andel på över 50 procent (se diagram 6). Fram till periodens slut i mitten av 1960-talet bredades den svenska exportmarknaden avsevärt så att inget enskilt land uppnådde en större andel än 15 procent. Inom ramen för denna allmänna bild förekom betydande omstruktureringar i exportens geografiska fördelning.

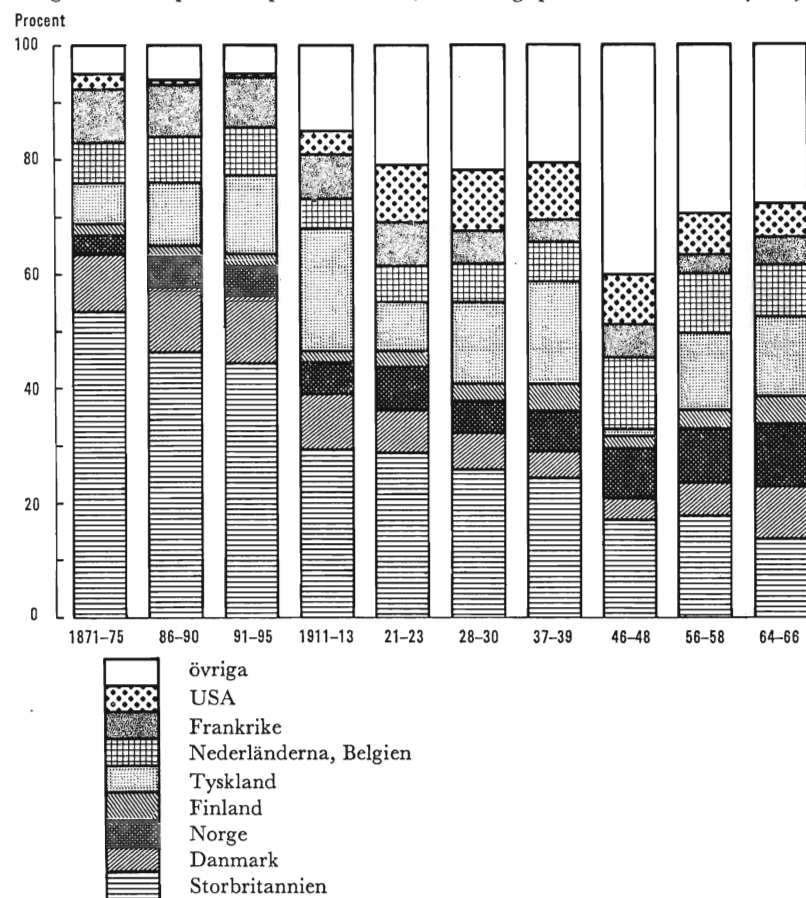
Storbritanniens dominerande betydelse som avnämrande på 1870-talet minskade successivt under förkrigsperioden till omkring 30 procent under åren före det första världskriget. Detta förhållande avspeglades även i utvecklingen av exportens varusammansättning där de varor som i stor utsträckning exporterades till Storbritannien, t. ex. jordbruksprodukter, trävaror, stång- och tackjärn, under perioden 1871–1913 starkt minskade sin relativa betydelse.

Tyskland fick en allt större betydelse för svensk export under förkrigsperioden. Exportandelen tredubblades från 1870-talets början till åren 1911–1913 (se diagram 6). Sverige blev därmed genom exporten delaktig i Tysklands snabba industriella utveckling under denna tid, vilket fick betydelse för den framväxande svenska verkstadsindustrin. Som avnämrande av råvaror intog Tyskland tätpositionen i svensk export strax före första världskriget och som mottagare av produkter från järn- och metallindustri samt verkstadsindustri var Tyskland i det närmaste lika betydande som Storbritannien.

Frankrike var under 1870-talet det tredje största exportlandet efter Storbritannien och Danmark, men minskade sin relativa betydelse under förkrigsperioden. I stället växte den nordiska och framför allt

³ Se tabell B: 9 i bilaga B för en detaljerad bild av exportens strukturella länderutveckling.

Diagram 6. Exportens procentuella fördelning på länder åren 1871-1966

Källa: Tabell B: 9 i bilaga B.

den norska⁴ marknaden något starkare än genomsnittet. Bakgrunden till den andelsmässigt tillväxande nordiska marknaden var dess betydelse som köpare av metall- och verkstadsprodukter. För transportmedelsindustrin var den nordiska jämte den ryska marknaden den utan jämförelse viktigaste vid denna tid.⁵

Ett drag värt att notera i exportens länderstruktur före första världskriget var den starka inriktningen på europeiska marknader. Det framgår emellertid av posten »övriga länder» i diagram 6 att de utomeuropeiska marknaderna blev allt viktigare. Denna utveck-

⁴ En mindre del av Norges ökning var en följd av transitohandeln med malm från norrländska gruvor.

⁵ Av viss betydelse för den nordiska varuhandelns expansion var möjligen den år 1885 bildade myntunionen (se Wicksell [1966], s. 135).

ling fortsatte även under *mellankrigsperioden* då dessa övriga⁶ länder fick en väsentligt ökad betydelse. Av dessa övriga länder spelade framför allt Latinamerika, Australien och Japan en stor roll för den svenska exporten. Inlemmas dessutom USA, med en 10-procentig andel, i bilden understryks i än större utsträckning den ökade länderspridningen i den svenska exporten under mellankrigstiden. Troligen var denna länderutveckling en följd av den långsamma ökningen av den europeiska importen under mellankrigstiden, vilken i sin tur till stor del kan ha orsakats av de då ökande handelshindren.

Storbritanniens andel i den totala svenska exporten sjönk ytterligare några procentenheter under mellankrigstiden, men landet utgjorde dock fortfarande den största enskilda utländska exportmarknaden. För vissa produkter, t. ex. trävaror, var Storbritanniens dominans ännu under mellankrigstiden påtaglig. Den brittiska marknaden utgjorde för papper och massa tillsammans med den amerikanska de utan jämförelse största utländska marknaderna. Även för järn- och stålindustrin blev Storbritannien under 1930-talet det största avnämjarlandet. Marknadsspridningen för dess produkter var dock mer utpräglad än för pappers- och massaindustrins.

Den tyska marknaden återuppnådde aldrig under mellankrigstiden sin förkrigsandel. Liksom tidigare hade dock den tyska marknaden en utslagsgivande roll för utbyggnaden av gruvindustrin. Andra industrier med speciellt hög exportandel till Tyskland var metall- och verkstadsindustrierna.

Den nordiska marknaden bibehöll en exportandel av 17 procent under mellankrigstiden. Inom denna marknad kom emellertid den danska att erhålla en starkt minskande betydelse medan den finska växte. För metall- och verkstadsindustrierna – speciellt transportmedelsindustrin – var den nordiska marknaden den största.

Av de tre andelsmässigt växande produktionsgrupperna papper och massa, järn och stål samt verkstadsprodukter visade papper och massa till skillnad från de övriga en stark länderkoncentration. Järn och stål samt verkstadsprodukter hade inte enbart en relativt stor marknadsspridning utan dessutom en ökande sådan under mellankrigstiden. Från förkrigstidens inriktning på de nordiska, tyska och engelska marknaderna utvecklades inte bara en europeisk utan även i hög grad en utomeuropeisk marknad för dessa produkter.

Beträffande utvecklingen av exportens länderstruktur uppvisade

⁶ Lägg märke till att här ingår även vissa för den svenska exporten mindre betydande europeiska länder, medan USA exkluderats.

efterkrigstiden en del gemensamma drag med mellankrigstiden. Sålunda fortsatte etablerandet av nya och utvidgandet av gamla utom-europeiska marknader. Nivån för dessas exportandel låg klart över tidigare perioders. Den under perioden minskande tendensen för övriga länder var troligen dels en följd av återgången till fredsförhållanden inom Europa, dels en följd av den ökande regionaliseringen av handeln inom Europa i samband med bildandet av handelsblocken EFTA och EEC. Även exportandelen för USA minskade under efterkrigsperioden i så hög grad att den genomsnittligt kom att bli lägre än mellankrigstidens.

Positionen som största utländska exportmarknad bibehölls under större delen av efterkrigstiden fortfarande av Storbritannien trots en fortsatt minskad andel. Liksom tidigare gällde även under dessa år att Englands betydelse var särskilt stor för skogsprodukter av olika slag, järn och stål samt verkstadsprodukter. Västtyskland växte i Englands ställe in i rollen som största mottagarland för svenska exportvaror i mitten av 1960-talet. I stort överensstämde varustrukturen för exporten till de bägge länderna bortsett från att den västtyska marknaden var mer betydande för järnmalmsexporten.

De mest expansiva marknaderna för svensk export var under hela efterkrigsperioden de nordiska. Från en 15-procentig andel under 1940-talet ökade exportandelen med några procentenheter under de närmaste tio åren för att därefter växa till 25 procent vid mitten av 1960-talet. Den senare utvecklingen var till stor del en följd av den betydelse den nordiska marknaden erhöll till följd av borttagandet av tullar inom EFTA. För t. ex. kemiska produkter och verkstadsprodukter blev t. o. m. vart och ett av länderna Norge, Danmark och Finland därigenom en större exportmarknad än något annat enskilt land. Denna starkare inriktning mot närliggande marknader utgör ett mycket framträdande drag i efterkrigstidens utveckling (se diagram 6).

Av övriga marknader kom Benelux-staterna, till vilka i genomsnitt 1/10 av exporten var destinerad, att spela en större roll än tidigare för exporten. Frankrike och Italien mottog tillsammans inte fullt lika stor andel och även USA var i genomsnitt något mindre betydelsefull. För vardera av de nämnda EEC-staterna var varustrukturen ganska likartad den för den totala exporten. Strukturen i exporten till USA däremot präglades dels av landets starkt minskade betydelse som avnämare för papper och massa, dels av dess växande betydelse för järn och stål, bilar och andra verkstadsprodukter.

En omedelbar slutsats av den ovan beskrivna utvecklingen av ex-

portens länderstruktur åren 1871–1966 är att en stark diversifiering till nya marknader har skett. Många av Sveriges mest kända exportprodukter blev under mellan- och efterkrigsperioderna spridda till marknader utanför den europeiska regionen. Samtidigt och framför allt på 1950- och 1960-talen omstrukturerades den svenska exporten inom Europa så att exporten till ekonomiskt⁷ närliggande marknader, framför allt Norden, starkt ökade, vilket delvis kan bedömas vara en följd av tullutvecklingen inom ramen för EFTA.

Importens varustruktur

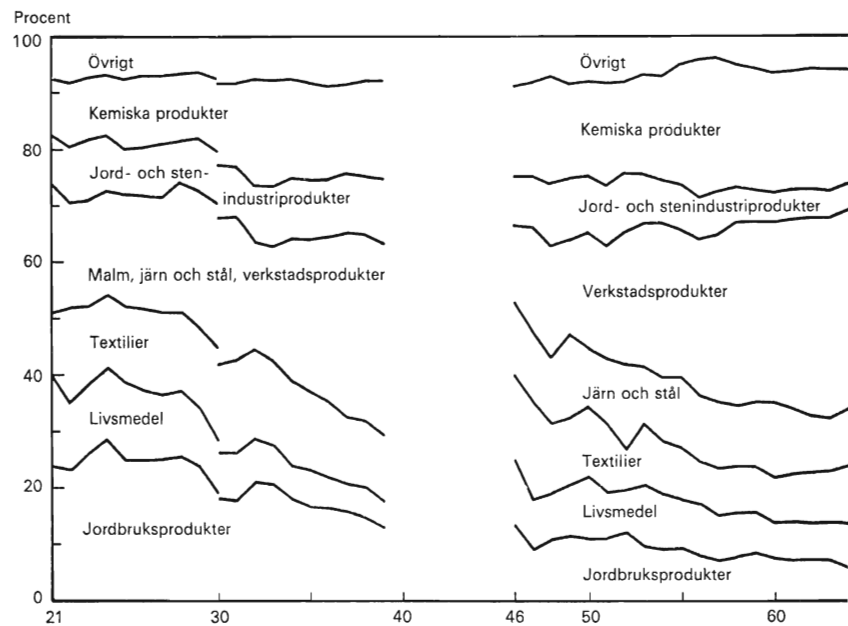
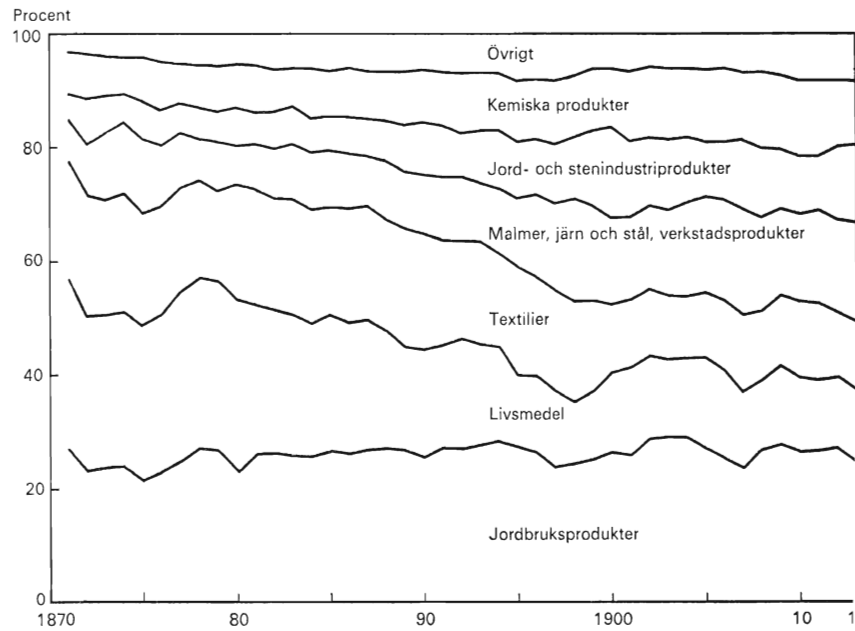
Importstrukturen kännetecknades vid 1870-talets början liksom exportstrukturen av en relativt hög koncentration till ett fåtal produktgrupper. Genom att konsumtionen inom landet av jordbruks-, livsmedels- och textilvaror inte kunde tillfredsställas med inhemsk produktion kom importens varusammansättning att till en början i hög grad präglas av dessa varor (se diagram 7).

Trots den starka tillväxten i den totala importen bibehöll jordbruksprodukterna under hela *förkrigsperioden* en importandel av omkring 25 procent. De agrartullar, som infördes år 1888, tycks således inte ha påverkat jordbruksprodukternas andel. Denna jämförelsenorm är dock möjligen irrelevant. Införandet av tullarna kan, som ovan nämnts, ses som en följd av de avsättningssvårigheter för svensk spannmål, som de stora amerikanska utbuderna på den svenska marknaden förorsakade. Redan före tullarnas införande hade detta medfört en betydande omläggning av jordbruksproduktionen till mera animalieproduktion. Det skydd de agrara tullarna innebar för spannmålsproduktionen *kan* möjligen ha stannat upp en fortsatt omläggning, vilken möjligen skulle ha kunnat leda till ökad importandel för jordbruksprodukterna efter år 1888. Vi kan därför inte bedöma effekterna av de agrara tullarna som negligerbara enbart på grundval av andelsutvecklingen för jordbruksvarorna.

En direkt följd av produktionsomläggningen i det svenska jordbruket var den minskande importandelen för livsmedel. Från en andel av 30 procent under 1870-talet sjönk andelen starkt, framför allt under 1880-talet, till drygt 10 procent åren närmast före det första världskriget.

⁷ Med ekonomiskt närliggande marknader menas marknader till vilka kostnader i form av transportkostnader, tullar m.m. för en exportvara är relativt små. Med detta uttryck vill vi markera att det geografiska avståndet ofta har mindre betydelse än olika typer av institutionella hinder för handeln mellan länder.

Diagram 7. Importens varufördelning i procent åren 1871-1966

Anm.: Uppgifterna före 1930 är hämtade från samma källa medan de för tiden därefter härrör från andra källor, vilket förklarar uppgifterna i diagrammet för detta år.

Källa: Tabell B: 8 i bilaga B.

Den tredje betydande konsumtionsvarugruppen i importen var textil och konfektion. Denna utvecklades värdemässigt i takt med den totala importen åren 1871–1890, varför importandelen på 20 procent förblev konstant för att därefter sjunka relativt starkt.

Som framgår av diagrammet var ytterligare några produktgrupper relativt betydelsefulla. Importen av verkstadsprodukter m. m. — i diagrammet malmer, järn och stål, verkstadsprodukter — steg från endast 7 procent år 1871, kontinuerligt, men i särskilt hög grad på 1890-talet, till en 17-procentig andel år 1913. Ett tecken på den svenska järnframställningens snabba anpassning till de nya produktionsprocesserna var stenkolsimportens⁸ starka andelstillväxt. Importandelen för kemiska produkter växte också relativt starkt.

I likhet med exportstrukturen förändrades importstrukturen kraftigt framför allt under perioden efter 1890, vilket var ett utslag av den stora förändring av produktionsstrukturen, som inträffade under denna tid. Importens varusammansättning blev också samtidigt alltmer differentierad.

Mellankrigstidens utveckling av importstrukturen följde delvis samma mönster som tiden före första världskriget. Ett undantag utgjorde dock importen av jordbruksprodukter. Visserligen låg importandelen under 1920-talet ungefär på förkrigstidens nivå — dvs. 25 procent — men till följd av bland annat 1930-talets importrestriktioner sjönk andelen till endast 13 procent år 1939. En liknande men från förkrigsperioden igenkännbar utveckling följde livsmedelsimportens andel, vilken från ca 15 procent i början på 1920-talet minskade till 5 procent under loppet av mellankrigstiden.

Utvecklingen av textilimportens andel av total import var i viss mån likartad med livsmedelsimportens. Under 1920-talet var dess importandelstillväxt t. o. m. starkare än någon annan grupp, men den lika starka andelsminskningen under 1930-talet medförde att nivåerna i början och slutet av mellankrigstiden var lika. Nämnade andelsminskning kan till viss del ha varit en effekt av bland annat kronans devalvering.

Under mellankrigstiden fortsatte också den betydande tillväxten i verkstadsimporten.⁹ Dess andel steg från knappt 20 procent i början av 1920-talet till knappt 35 procent i slutet av 1930-talet. Där-

⁸ Sverige hade inga stenkolsstillgångar och träkol kunde i flera av de nya processerna inte användas. Tillgången på enbart träkol ledde tidigt in den svenska järnframställningen på högkvalitativa sorter.

⁹ Lägg märke till att gruppen verkstadsprodukter ej kunnat särredovisas i diagram 7 förrän under efterkrigstiden.

igenom blev importen av verkstadsprodukter den klart största varugruppen i den totala importen.

I början av 1920-talet bestod knappt 1/10 av importen av stenkol. Trots en något ökande andel under 1920- och 1930-talen nådde stenkolsimporten dock aldrig 1913 års andel, vilket till en del var en naturlig följd av övergången till flytande bränslen. Importandelen för olja, bensin och andra kemiska produkter ökade starkt – i takt med verkstadsimportens andel – och med en importandel på 17 procent utgjorde dessa varor den näst största importgruppen.

Importstrukturens utveckling under *efterkrigstiden* visade många gemensamma drag med exportstrukturens under samma tid. Tendenserna i utvecklingen av importstrukturen under mellankrigstiden fortsatte även under efterkrigstiden. Jordbruks- och livsmedelsprodukterna¹ minskade sin betydelse från sammanlagt 20 procent under 1940-talets andra hälft till omkring 13 i mitten av 1960-talet. Under samma tid minskade också textilimportens andel kraftigt. Mellankrigstidens utveckling mot minskande importandelar för varor med vanligtvis låg inkomstelasticitet fortsatte således även under efterkrigstiden. Liksom under tidigare perioder karakteriserades samtidigt dessa varor under efterkrigstiden av att de hade betydligt högre importskydd än andra varor. Detta var särskilt fallet med jordbruks- och vissa delar av livsmedelsimporten.

Verkstadsimporten² växte betydligt starkare än den genomsnittliga importen. Från 17 å 18 procent under 1940-talet fördubblades importandelen till år 1966. Järn och stål fick däremot sin importandel något reducerad men utgjorde ännu i slutet av efterkrigsperioden 10 procent av den totala importen. En jämförelse med exportstrukturens utveckling tyder på att den svenska verkstadsindustrins export till utlandet och utländsk verkstadsindustris export till Sverige stigit ungefär parallellt. Den svenska järn- och stålindustrin var i den meningen mera »framgångsrik», som den från sämre utgångspunkt kunde både fördubbla sin exportandel och expandera på hemmamarknaden så starkt att importandelen av järn- och stålprodukter minskade.

Den starka utbredningen av bilismen avspeglades inte bara i importandelens (och exportandelens) av verkstadsprodukter tillväxt.

¹ Den starka minskningen av jordbrukets importandel förstärks något av att en överflyttning av produkter skett till livsmedelsindustrin i det statistiska grundmaterialet.

² Under efterkrigstiden har det varit möjligt att även på importsidan sära på järn- och stålprodukter och verkstadsprodukter.

Importen av olja och bensen steg snabbt från 17 procent år 1946 till 23 år 1957. Detta var emellertid även en följd av övergången till oljeeldning under denna tid. Trots fortsatt stor värdetillväxt minskade dock andelen därefter till 19 procent år 1966.

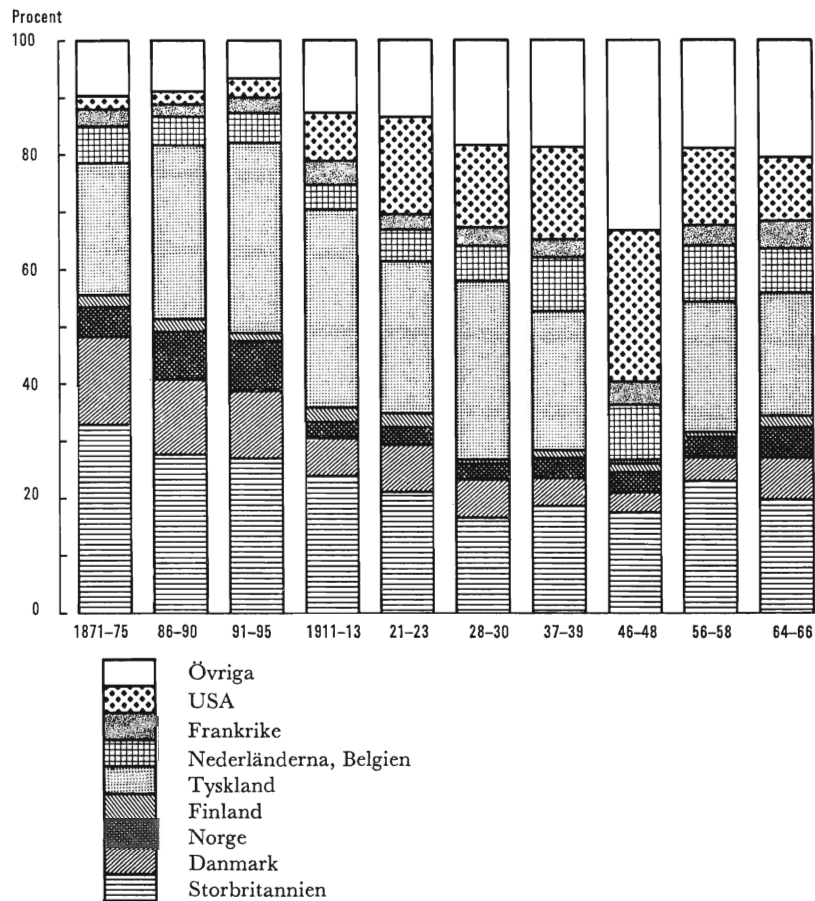
Sammanfattningsvis kan importens strukturutveckling karakteriseras på ungefär samma sätt som exportens, nämligen ökad differentiering av och ökad förädlingsgrad i produktsortimentet. Visserligen tycks efterkrigstidens utveckling tyda på en koncentration till järn och stål, verkstadsprodukter och bränsle, men å andra sidan är verkstadsprodukterna en mycket heterogen varugrupp. Produktutvecklingen under hela perioden med en rad nya produkter var sannolikt starkare inom denna varugrupp än inom de flesta andra.

Importens länderstruktur

I början av 1870-talet dominerade de tre länderna Storbritannien, Tyskland och Danmark i den svenska importen med en sammanlagd andel av 70 procent (se diagram 8). Storbritanniens andel uppgick i början av *förkrigsperioden* till $\frac{1}{3}$ och landet var därmed för Sverige betydligt mindre dominerande som leverantör av varor än som mottagare. Det finns skäl att förmoda att importen från England vid den tiden i huvudsak bestod av textilier, metaller, verkstadsprodukter och kol. Som framgår av diagram 8 gick dock Storbritanniens andel relativt starkt tillbaka under perioden fram till första världskriget. Detta var troligen en följd av både den växande tyska industrialiseringen och en protektionistisk tysk handelspolitik genom bilaterala handelsavtal, vilka skapade tyska konkurrensfördelar på den svenska marknaden. Detta kan möjligen återspeglas i importen av kemiska produkter, som i växande grad skedde från Tyskland. Samtidigt steg importen av metallvaror och verkstadsprodukter, av vilka ungefär hälften härstammade från Tyskland, under åren omedelbart före det första världskriget. Den tyska andelen i svensk import steg med 50 procent under perioden 1871–1913, varigenom den kom att utgöra över $\frac{1}{3}$ av importen mot slutet av nämnda period.

Det tredje stora importlandet var i början av 1870-talet Danmark, som troligen svarade för en betydande andel av jordbruksimporten. Då importandelen för danska varor sjönk från 15 till 7 procent under loppet av förkrigsperiodens fyrtio år var detta förmodligen en följd av den svenska jordbruksprotektionismen och konkurrensen från den amerikanska marknaden. Detta avspeglas även delvis i att

Diagram 8. Importens procentuella fördelning på länder åren 1871-1966

Källa: Tabell B: 10 i bilaga B.

importandelen för USA fyrdubblades. Övriga länders andelar i svensk import var relativt små. Vi kan dock lägga märke till en klar förskjutning mot större andel för gruppen övriga länder, dvs. i huvudsak utomeuropeiska stater (se diagram 8).

Under *mellankrigstiden* präglades importen liksom för övrigt även exporten av en ökad inriktning mot utomeuropeiska marknader och då främst Latinamerika. Gruppen »övrigas» importandel uppgick till omkring 15 procent under denna tid mot ungefär hälften under senare delen av förkrigsperioden. Samma tendens avspeglas även i importandelen för USA, vars nivå likaledes fördubblats. Storbritannien och Tyskland – de traditionellt största länderna i svensk import – fick däremot se sina andelar från förkrigsperioden minska.

För Englands del innebar denna utveckling en fortsättning av förkrigstidens, medan den för Tyskland tidigare gynnsamma andelsutvecklingen bröts under mellankrigstiden (jfr även med exporten). Fortfarande förblev dock Tyskland och Storbritannien i nu nämnd ordning de största leverantörerna tätt följda av USA.

Även under mellankrigstiden dominerades importen från Tyskland av kemiska produkter, metallvaror och verkstadsprodukter, medan importen från Storbritannien kännetecknades av en stark inriktning på kol och textilier. Importen från USA erhöll under samma period en allt starkare slagsida mot metall- och verkstadsprodukter.

Norge, Danmark och Finland förlorade även under mellankrigstiden andelar av svensk import. Ett av skälen till detta torde vara att den starkast ökande importgruppen var verkstadsprodukter — ett produktområde, inom vilket industrin i Norge, Danmark och Finland inte var så utbyggd. Det enda nordiska land, som kunde bibehålla sin andel, var signifikativt nog Norge, vars export stimulerades av de kemiska produkternas växande andel av den totala svenska importen.

Utvecklingen av länderstrukturen under *efterkrigstiden* avvek på flera sätt från den tidigare strukturutvecklingen. Detta gällde bland annat Storbritanniens importandel, vilken under perioden efter 1946 åter började stiga. Denna nådde visserligen ett maximum 1956–1958, men låg fortfarande i mitten av 1960-talet klart över mellankrigstidens. En anledning till denna stigande tendens är att Englands export till Sverige inriktats på mer expansiva varor i den svenska importen. Visserligen var importen av textilvaror från Storbritannien fortfarande betydande, men bränslen, kemiska produkter, metaller och verkstadsprodukter blev alltmer väsentliga varugrupper i exporten till Sverige. Detta kan möjligen förklaras av att importen från Tyskland under 1940-talets senare hälft av förklarliga skäl var minimal och då till en del kan ha ersatts av engelsk. Under den senare delen av perioden återtog Västtyskland i det närmaste Tysklands mellankrigstidsandel och blev den största varuleverantören framför allt därigenom att landet åter blev den ledande säljaren av kemiska varor, metaller och metallarbeten samt verkstadsprodukter.

I likhet med Storbritannien tycks även USA omedelbart efter andra världskriget ha erhållit en stor andel av den svenska importen till följd av frånvaron av tysk export. Denna position förlorades dock i takt med den tyska återuppbyggnaden. Även i jämförelse

med mellankrigstiden minskade dock USA sin andel till endast 11 procent i slutet av efterkrigsperioden. I stället inriktades den svenska importen mot de mera närliggande nordiska marknaderna, vilkas sammanlagda andel av svensk import ökade från 8 till 15 procent — en utveckling som så gott som helt varit koncentrerad till de sista tio åren. Denna expansion kan sannolikt hänföras till bildandet av EFTA, vilket för övrigt också gett utslag i ökad importandel för Schweiz. Det kan dessutom tilläggas att den stigande importandelen för EFTA endast till en del motsvarades av en sjunkande andel för EEC under den sista tioårsperioden.

Efterkrigstiden avvek dessutom markant från mellankrigstiden i det att andelen av import från »övriga länder» minskade. Jämfört med exportens länderfördelning framstod importens som mera koncentrerad i slutet av perioden 1871–1966, medan förhållandet i början snarast var det omvända.

Utrikeshandelns tillväxteffekter

Utrikeshandelns inverkan på ekonomisk tillväxt

I inledningen nämndes att vårt problem huvudsakligen var att analysera utrikeshandelns betydelse för den ekonomiska tillväxten. Sambandet mellan utrikeshandel och ekonomisk tillväxt är naturligtvis ej så enkelt att utrikeshandeln uteslutande kan betraktas som en exogent given bestämningsfaktor till den ekonomiska tillväxten. I teoretisk litteratur behandlas ju den ekonomiska tillväxten ofta som en betydelsefull bestämningsfaktor till utrikeshandelns utveckling.¹ För ett land med relativt stor utrikeshandelssektor synes det emellertid vara mera naturligt att studera hur utrikeshandelns utveckling påverkar den ekonomiska tillväxten än vice versa.² Ett skäl till detta är att förändringar i efterfrågan och utbud på världsmarknaden starkt påverkar produktionen i ett litet land och att sådana förändringar kan antas vara exogent givna.³

Utrikeshandeln inverkar på den ekonomiska tillväxten via effekter på resursutnyttjande och resurstillgång i ekonomin. Resursutnyttjandet påverkas av utrikeshandeln genom att den utländska efterfrågan ökar den allmänna efterfrågan på varor och tjänster. Å andra sidan innebär förekomsten av inhemsk efterfrågan på utländska varor ett läckage från denna efterfrågan. Förutom sådana direkta efterfrågeeffekter av export och import tillkommer ofta indirekta (t. ex. multiplikativa) verkningar. För att ett efterfrågetillskott skall kunna ge upphov till en ökning av produktionsvolymen brukar vanligen förutsättas att produktionskapaciteten överstiger efterfrågan. Sådana

¹ Se exempelvis Södersten [1964] och Johnson [1958] kapitel III. I s.k. utvecklingsteorier tillämpas dock det motsatta kausalsambandet. För en översiktlig framställning av modeller för utrikeshandelns inverkan på ekonomisk tillväxt se Hultman [1967].

² Jfr en liknande argumentation för det kortsiktiga sambandet mellan export och produktion i Mintz [1967] s. 24.

³ I kapitel 4 diskuteras sambandet mellan export, världshandel och relativ konkurrenskraft under den här betraktade tidsperioden. Det visar sig därvid att Sveriges andel av världshandeln under vissa delperioder undergått relativt kraftiga förändringar som antyder att exporten möjligen ej varit helt efterfrågebestämd. Det ovan nämnda sambandet kan dock användas som en god approximation behövlig för den analytiska upplägningen.

efterfrågeeffekter kan därför rimligen analyseras i ekonomier, som karakteriseras av överskott på åtminstone någon produktionsfaktor.⁴

Utrikeshandeln kan också påverka den ekonomiska tillväxten genom sina effekter på resurstillgången i ekonomin. Dessa effekter kan bestå av effekter på den kvantitativa tillgången av produktionsfaktorerna eller på dessas kvalitet. Inverkan på (den kvantitativa) resurstillgången kan rimligtvis begränsas till frågan hur utrikeshandeln påverkar realkapitalbildningen i landet.⁵ Denna fråga är emellertid så komplicerad att vi nöjer oss med vissa begränsade aspekter, som diskuteras senare i detta kapitel. Det förtjänar dock här att påpekas att i den mån utrikeshandeln påverkar investeringarna i ekonomin har detta effekter inte bara på resurstillgången utan även på efterfrågan.

Vid given (kvantitativ) resurstillgång kan produktionskapaciteten stiga om produktionsfaktorernas kvalitet eller produktivitet stiger. Detta kan ske genom deltagandet i en internationell arbetsfördelning. Vanligtvis tänker man därvid på de reallokeringsvinster det internationella bytet ger upphov till. Betydelsefulla produktivitetseffekter kan emellertid erhållas genom utrikeshandelns betydelse för konkurrensförhållanden, produktionsteknik och skalfördelar i produktionen.⁶

En ökad produktionskapacitet leder emellertid till en ökning av

⁴ En särskild kategori av teorier har utvecklats för att belysa hur tillgången på en i utlandet knapp produktionsfaktor kan generera ekonomisk tillväxt i ett mindre utvecklat land. Dessa s. k. »vent for surplus»-teorier för ekonomisk utveckling betonar betydelsen av att utnyttja outnyttjade råvarutillgångar och/eller undersysselsatt arbetskraft genom export av råvaruintensiva och/eller arbetsintensiva produkter. Ett centralt antagande för en sådan utveckling är emellertid att den ökade efterfrågan ej ger upphov till ökat läckage till utlandet. För en utmärkt genomgång av några »vent for surplus»-teorier, se Caves [1965] s. 95.

⁵ Frågan om hur en ökad realkapitalbildning påverkar utrikeshandeln har diskuterats bland annat av Bensusan-Butt [1954], i en komparativt dynamisk modell. Vidare har importkapacitetens betydelse för investeringar i lågt utvecklade länder diskuterats, se t. ex. Wall [1968]. Denna betydelse är avhängig av att tillgången på investeringsvaror begränsas av att de måste importeras och att importen i sin tur måste begränsas på grund av valutaproblem. En liknande tankegång har framförts av Harrod [1967], vad gäller effekterna av den engelska s. k. »stop-go»-politiken. Det förtjänar påpekas att sambandet mellan importkapacitet och investeringar enbart kan ses som en restriktion på investeringarna men ej motsatsen.

⁶ En modell, som kan tänkas fånga upp även sådana dynamiska effekter har formulerats av Beckerman [1962]. Se även den efterföljande diskussionen mellan Beckerman och Balassa i årgångarna 1963 och 1964 av *Economic Journal*. Ett försök att empiriskt uppskatta utrikeshandelns produktivitetseffekter presenteras av Denison [1967].

produktionsvolymen endast om efterfrågan är tillräcklig för att möta den ökade produktionen. För en analys av utrikeshandelns tillväxt-effekter skulle följaktligen behövas en modell, där utrikeshandelns effekter på produktionen via dess inverkan på efterfrågan och produktionskapacitet simultant kunde erhållas. Någon sådan modell har det inte varit möjligt att konstruera. I stället analyseras utrikeshandelns *partiella* efterfråge- respektive produktionskapacitets-effekter och bedömningen av huruvida dessa ger upphov till produktionsförändringar får ske med utgångspunkt från följande enkla kriterier. En partiell efterfrågeökning antas ge upphov till en produktionsökning om ledig produktionskapacitet finns, vilket är fallet om t. ex. arbetslöshet råder. En partiell ökning av produktionskapaciteten tänkes medföra ökad produktion om full sysselsättning med tendenser till överskottsefterfrågan, dvs. med inflationstendenser, råder. I övrigt blir inverkan på produktionen av partiella efterfråge- och kapacitetstillskott mera svårbedömbär och bedömningen får därvid ske från fall till fall.

När vi i det följande skall diskutera utrikeshandelns inverkan på efterfrågan, produktivitet och kapitalbildning, är det den i ovanstående bemärkelse partiella inverkan, som diskuteras.

Efterfrågeeffekter

Teoretiska utgångspunkter

Det teoretiska problemet hur utrikeshandeln påverkar den allmänna efterfrågan behandlas ofta inom ramen för komparativt statistiska jämviktsmodeller.⁷ I en monetärt formulerad modell med utrikeshandel kan följande jämviktsvillkor formuleras

$$Y = C(Y) + I(Y) + X - M(Y), \quad (1)$$

där Y står för nationalinkomsten i jämvikt, C den endogent bestämda konsumtionsefterfrågan i offentlig och privat sektor, I den endogent bestämda investeringsefterfrågan i nämnda sektorer, M den inhemska endogent bestämda importefterfrågan samt X utlandets exogent givna efterfrågan på landets produkter. För enkelhets skull antas att samtliga beteendesamband kan approximeras med linjära funktionsuttryck. Konsumtionsfunktionen kan då skrivas

$$C = a + cY, \quad (2)$$

⁷ Då sådana jämviktsmodellens svagheter är välkända behöver dessa icke här diskuteras.

där $dC/dY=c$ benämns den marginella konsumtionsbenägenheten – en storhet som av teoretiska och empiriska skäl kan antas ligga i intervallet $0 < c < 1$. På motsvarande sätt kan investerings- respektive importfunktionen skrivas

$$I = b + dY \quad 0 < d < 1 \quad (3)$$

$$M = e + mY \quad 0 < m < 1. \quad (4)$$

Analogt med den marginella konsumtionsbenägenheten brukar d och m därvid betecknas marginell investerings- respektive importbenägenhet. Om de tre beteendefunktionerna (2), (3) och (4) insätts i jämviktsvillkoret (1) och det så erhållna uttrycket differentieras, erhålls uttrycket

$$\Delta Y = \frac{1}{1 - c - d + m} \Delta X \quad c + d - m < 1, \quad (5)$$

där uttrycket framför ΔX kan benämnas nationalinkomstens exportmultiplikator. Denna multiplikator blir, som framgår av uttryck (5), större ju större c och d samt ju mindre m är. Dessa marginella benägenheter förutsätts konstanta för en given tidsperiod, vilket bland annat innebär att vi bortser från förändringar i inkomstfördelningen mellan individer, privat och offentlig sektor m. m. samt den ekonomiska politiken. Det må också vara värt att konstatera att detta för den marginella importbenägenheten medför oförändrade växelkurser, tullar m. m.

I uttrycket (5) erhåller exporten rollen som ensam motor till nationalinkomstens tillväxt. Rimligheten i detta antagande kan emellertid diskuteras. Ett antagande som kan ifrågasättas är att investeringarna är endogent bestämda på det sätt som framgår av funktionsuttrycket (3). I investeringsbegreppet inkluderas nämligen även offentliga investeringar, som normalt måste antas vara exogent bestämda i den typ av modeller, som här valts. Under vissa tidsperioder kan det också tänkas att utrymmet för de privata investeringarna bestämts av den ekonomiska politiken. Det kan möjligen också hävdas att den privata sektorns investeringar inte kan fångas in i ett enkelt samband av ovanstående slag. Dessa argument talar för att det kan vara rimligt att betrakta I som exogent bestämd. Med i övrigt oförändrade antaganden kan en alternativ modell formuleras

$$\Delta Y = \frac{1}{1 - c + m} (\Delta X + \Delta I) \quad c - m < 1, \quad (6)$$

i vilken modell export och investeringar erhåller samma multiplikator. En nackdel med denna modell är att exportens indirekta inverkan på nationalinkomsten via dess påverkan på den privata sektorns investeringar ej fångas upp av exportmultiplikatorn. Emellertid kan även modellen (5) ha denna nackdel om exportens effekter på dessa investeringar faller utanför den valda perioden. Den naturliga åtgärden för att komma till rätta med detta problem vore därför att införa en »lag»-ad investeringsfunktion, vilket dock förutsätter en mera ingående empirisk kunskap än vad forskningen på nuvarande stadium kan ge. Av denna anledning bibehålls ovanstående modeller ograverade.

Förutom investeringsfunktionen kan det emellertid ifrågasättas, huruvida importfunktionen (4) är rimlig för de tidsperioder, som skall undersökas. I föregående kapitel framgick att varustrukturen i importen undergått en betydande omvandling under loppet av den aktuella hundraårsperioden. Det är därför också möjligt att importbenägenheterna från olika sektorer i ekonomin inte endast är olika sinsemellan utan också förändrats över tiden. Om hänsyn tas till denna möjlighet kan importfunktionen (4) omformuleras till

$$M = e + m_1 C + m_2 X + m_3 I \quad \begin{array}{l} 0 < m_1 < 1 \\ 0 < m_2 < 1 \\ 0 < m_3 < 1 \end{array} \quad (4 a)$$

där m_1 benämns marginell importbenägenhet ur konsumtionen, m_2 marginell importbenägenhet ur exporten och m_3 marginell importbenägenhet ur investeringarna. Med den sålunda specificerade importfunktionen och med exogent bestämda investeringar kan en tredje modell formuleras

$$\Delta Y = \frac{1 - m_2}{1 - c + m_1 c} \Delta X + \frac{1 - m_3}{1 - c + m_1 c} \Delta I. \quad (7)$$

I denna modell¹ erhålls olika multiplikatorer för export och investeringar för såvitt $m_2 \neq m_3$.

En begränsning med de här redovisade efterfrågemodellerna är de tolkningssvårigheter, som uppkommer vid förändringar i den ekonomiska politiken. Särskilt under de långa tidsperioder, som här studeras, förefaller ett antagande om oförändrad ekonomisk politik föga trolig, eftersom även de variabler staten knutit sina mål till

¹ Jfr en liknande modell, som formulerats av Johansen [1962] s. 39 ff.

då hinner förändras. För att något belysa denna problematik skall här sådana störningar diskuteras som åstadkoms om den externa balansen rubbas. Exemplet är emellertid starkt förenklat.

Låt oss anta att importfunktionen kan skrivas som uttrycket (4) ovan, där m vid given handelspolitik kan antas vara konstant. Exporten förutsätts vidare vara exogent bestämd, men möjlig att för en framtida tidsperiod prognosticera. Även kapitalrörelserna (K) tänks för enkelhetens skull vara givna.² Den målsättning staten knutit till den externa balansen formuleras som balansvillkoret

$$\Delta X - \Delta M + \Delta K = 0.$$

Eftersom såväl ΔX som ΔK är exogent bestämda kan det värde på importen, som uppfyller balansvillkoret uträknas. Genom att den marginella importbenägenheten är given kan i detta förenklade exempel även den hypotetiska förändring i nationalinkomsten, som är förenlig med balansvillkoret, beräknas. Som framgår av detta exempel kan det knappast förväntas att detta hypotetiska ΔY annat än i undantagsfall kommer att överensstämma med det faktiska. Multiplikatormodeller av ovanstående typ kan därför till följd av statliga parameterförändringar bli mindre rimliga.

Det finns emellertid två omständigheter, som bidrar till att multiplikatormodellerna likväl inte behöver förkastas. För det första är vanligtvis inte den målsättning, som är knuten till den externa balansen av den karaktär, som ovan angivits utan snarare

$$\Delta X - \Delta M + \Delta K \geq k.$$

Detta innebär som synes att, vid i övrigt lika förutsättningar som ovan, ΔY erhåller ett tak. Värden över detta tak medför konflikt med balansmålet. Även om en dylik konflikt uppstår kan dock för det andra våra multiplikatormodeller tänkas fungera. Så blir nämligen fallet om staten vidtar parameterförändringar, som enbart påverkar ΔK i balansvillkoret ovan och/eller ΔX och ΔI . Därigenom skulle nämligen de marginella benägenheterna kunna lämnas opåverkade.

Att slutsatsen av den diskussion, som här förts ändock inte blir särskilt uppmuntrande för antagandet om oförändrade benägenheter i vår multiplikatormodell beror dels på att antalet mål är betydligt flera än externbalansmålet, dels på att andra störningar än

² Här bortses från betydelsen av distinktionen mellan kort- och långsiktiga kapitalrörelser för formuleringar av balansvillkor.

förändringar av den ekonomiska politiken ej kan uteslutas. När vi trots detta fasthåller vid den här formulerade efterfrågeteorin är det snarare i brist på en bättre än på grund av att den bygger på förutsättningar, som a priori förefaller vara approximativt uppfyllda under den aktuella perioden. Det kan också tilläggas att alternativa efterfrågemodeller, vilka a priori förefaller väl så rimliga som ovanstående, naturligtvis kunnat formuleras. Exempelvis kunde en annan formulering av konsumtionsfunktionen vara rimlig med tanke på bland annat den offentliga konsumtionen. Att här endast förenklade modeller används beror emellertid på att dels det förelagda problemet är att studera utrikeshandelns efterfrågeeffekter, dels en mer utbyggd makromodell, som täcker alla väsentliga makrosamband under den aktuella perioden, skulle kräva genomgripande kunskaper om den ekonomiska verkligheten. I det följande studeras utrikeshandelns efterfrågeeffekter, dels genom ett enkelt räkneexempel, dels genom ekonometriska beräkningar. Valet att använda två metoder motiveras av att de begränsningar, som vidlåder båda, är av en omfattning, som inte kan negligeras. Metoderna kompletterar emellertid i viss mån varandra, vilket underlättar tolkningen av efterfrågeeffekternas storlek under de olika delperioderna. Det kan emellertid tilläggas att ett flertal problem kvarstår, som lämnar en betydande osäkerhet i slutsatserna.

Ett räkneexempel

I detta avsnitt analyseras utrikeshandelns efterfrågeeffekter med några enkla beräkningar baserade på ex post identiteten

$$\Delta Y = \Delta C + \Delta I + \Delta X - \Delta M,$$

som anger nationalinkomstens tillväxts fördelning på dess komponenter. Exportens andel i nationalinkomstens tillväxt ($\Delta X/\Delta Y$), som den framgår av följande tablå för några delperioder, visar den del av tillväxten som direkt kan hänföras till exportens tillväxt

	Procent
1871–1890	27
1890–1913	20
1921–1939	18
1946–1966	20

En jämförelse mellan de fyra delperioderna pekar på att exportens direkta andel av efterfrågetillväxten var störst under perioden 1871–

1890. Minst var troligen exportens betydelse under mellankrigstiden, speciellt som valet av begynnelseåret 1921 i tablån medför en över-skattning av exportens andel.

Bedömningen av exportens indirekta inverkan på tillväxten blir avhängig av den modell, som kan anses på ett rimligt sätt beskriva ekonomin under perioderna. I enklast tänkbara fall med exporten som enda exogent bestämda variabel svarar naturligtvis exporten ytterst för hela efterfrågetillväxten. Om även investeringarna såsom i den andra av våra efterfrågemodeller betraktas som exogena, erhålls dock ytterligare en motor i efterfrågetillväxten. Investeringarnas andel av nationalinkomstens tillväxt ($\Delta I/\Delta Y$) under delperioderna framgår av följande tablå

	Procent
1871-1890	16
1890-1913	14
1921-1939	34
1946-1966	33

Enligt dessa beräkningar var investeringarnas direkta andel i efterfrågetillväxten störst under mellan- och efterkrigsperioderna. Om $\Delta C - \Delta M$ antas vara endogent bestämd av ΔY kan $(\Delta C - \Delta M)/\Delta Y$ betraktas som indirekta effekter av exportens och investeringarnas tillväxt. Antas vidare att dessa effekter kan fördelas på export och investeringar i proportion till dessas direkta efterfrågeeffekter, erhålls exportens direkta och indirekta andel i efterfrågan, dvs. nationalinkomstens tillväxt till

	Procent
1871-1890	63
1890-1913	59
1921-1939	35
1946-1966	38

Resterande andel faller på investeringarnas tillväxt. Enligt dessa modellberäkningar svarade exporten för huvudparten av tillväxten under de båda förkrigsperioderna, medan investeringarna övertog denna roll under mellan- och efterkrigsperioderna.

I den tredje efterfrågemodellen ovan var importbenägenheten olika för olika sektorer. Är denna modell rimlig blir fördelningen av de indirekta effekterna enligt ovan felaktig om importkvoten i export och investeringar är olika eller utvecklas olika

mellan delperioderna. Visserligen saknas tillförlitliga data över hela perioden på dessa kvoter,³ men vissa allmänna hypoteser om utvecklingen kan dock ställas.

Under perioden 1871–1966 förändrades produktion och export såsom delvis framgår av kapitel 1 från en stark inriktning på jordbruksvaror och råvaror till allt högre förädlade industriprodukter. Mot bakgrunden av denna utveckling kan det förväntas, att importinnehållet i exporten stigit — särskilt som Sverige är ett relativt litet land med traditionellt lågt importskydd. Då mellankrigstiden kännetecknades av höga och stigande handelshinder kan möjligen denna period ha utgjort ett avbrott i denna utveckling.

Importinnehållet i investeringarna är det måhända svårare att spekulera om. Det förefaller emellertid rimligt att anta att frånvaron av en investeringsvaruindustri under delperioden 1871–1890 tyder på en relativt hög importbenägenhet under denna period under förutsättning att inte fördelningen mellan byggnads- och maskininvesteringar då kraftigt verkade i motsatt riktning. Som framgår av den följande tablan tycks ökningen av importen av investeringsvaror satt i relation till ökningen av de inhemska bruttoinvesteringarna antyda att så inte var fallet

	Procent
1871–1890	17
1890–1913	06
1921–1939	11
1946–1955	21
1950–1966	11

Kvaliteten i dessa andelsuppgifter är dock av så ovisst beskaffenhet att några säkra slutsatser ej kan dras.⁴ En jämförelse med det hypotetiska resonemang, som fördes om importbenägenheten ur exporten, ger dock vissa ledtrådar om i vilken riktning exportens respektive investeringarnas totala efterfrågeeffekter enligt ovan bör korrigeras. Skillnaderna mellan perioderna i exportens efterfrågeeffekter torde sannolikt förstärkas av en över tiden stigande importbenägenhet

³ Ur Johansson [1967] kan importen av investeringsvaror (inklusive tullar) i procent av bruttoinvesteringarna uträknas för åren 1871–1955. Konjunkturinstitutets i olika Konjunkturlägen publicerade data över importen av investeringsvaror satt i relation till bruttoinvesteringarna ger emellertid en helt annan storleksordning för importkvoten av investeringarna. Från den förra källan erhålls kvoten 15,3 procent år 1950, medan den senare för samma år ger 5,9 procent.

⁴ Se föregående not, där också källorna framgår.

ur exporten, med eventuellt undantag för mellankrigstiden på grund av handelshindren. Storleken av dessa effekter i jämförelse med motsvarande för investeringarna kan dock inte bedömas. Diskussionen om importbenägenheten ur investeringarna pekar på att investeringarnas efterfrågeeffekter, som de framgår ovan, troligen kan justeras så att de för perioden 1871–1890 blir, relativt till övriga perioder, ännu lägre.

De slutsatser om exportens efterfrågeeffekter, som kunnat dras i detta avsnitt, blir med nödvändighet grova. På grund av metodens begränsningar har vi enbart kunnat uttala oss om dessa effekters relativa storlek under fyra delperioder, medan nivån är mera ovisst. När i det följande avsnittet faktiska uppgifter på nivån under varje delperiod erhålls, ger detta ej anledning till mera ambitiösa slutsatser. Den ekonometriska metod som därvid tillämpas har nämligen sådana begränsningar att utsagor kan ges om exportens efterfrågeeffekter under en given period endast i förhållande till en eller flera andra.

Multiplikatorberäkningarna

I den teoretiska diskussionen ovan formulerades tre efterfrågemodeller, som skilde sig från varandra genom olika antaganden om investeringar och import. Dessa tre ansatser kan specificeras till

$$\Delta Y = u_1 \Delta X \quad (5 \text{ a})$$

$$\Delta Y = u_2 (\Delta X + \Delta I) \quad (6 \text{ a})$$

$$\Delta Y = u_3 \Delta X + u_4 \Delta I \quad (7 \text{ a})$$

med sedvanliga beteckningar för nationalinkomst (Y), export (X) och investeringar (I) och där u_1 , u_2 , u_3 och u_4 är parametrar, som kan ges den teoretiska innebörden nationalinkomstmultiplikatorer. Problemet att med regressionsmetoder uppskatta dessa parametrar så att de kan uppfattas som multiplikatorer är emellertid svårt, eftersom information saknas om den periodlängd som bör väljas. När för enkelhetens skull ett kalenderår väljs och inga »lag»-ade variabler införs innebär detta att parametrarnas innebörd fjärras från den teoretiska innebörden i termen multiplikator.

Valet mellan odifferentierad och differentierad funktionsform är ytterligare en stöttesten. En fördel med den förra är att den möjligen kan fånga upp något av de multiplikatoreffekter som faller utanför perioden, en nackdel att risken för multikollinearitet i ansatsen (7 a) blir stor. Det finns dessutom skäl att misstänka förekomsten av auto-

korrelation i störningsvariabeln. Om den icke-slumpmässiga komponenten i en störning i en given period är av den beskaffenheten att den stannar kvar i framtida perioder, så kan i bästa fall differensfunktionen vara att föredra. Störningar genom öknings i produktionskapaciteten eller genom exogent bestämda konsumtionsökningar kan möjligen vara av denna beskaffenhet. Det skall dock erkännas att valet av differensfunktionen före det odifferentierade sambandet nödvändigtvis blivit godtyckligt, då dels föga kunskap om existensen av »lags», multikollinearitet och autokorrelation för de aktuella sambanden föreligger, dels den ekonomiska teorin ännu ej tycks kunna ge besked om metoder om flera sådana problem samtidigt existerar.

Här inskränks därför ambitionen till att beräkna en slags ettårs-multiplikators relativa storlek under fyra delperioder, vilket möjligen några av regressionsparametrarna u_1 , u_2 , u_3 och u_4 kan uppfattas som. Den inskränkta innebörd som ordet multiplikator sålunda ges i fortsättningen bör hållas klart i minnet. Vid regressionen används förändringen från ett år till ett följande av bruttonationalprodukten till marknadspris som mått på ΔY samt motsvarande förändring av exporten av varor, fob ,⁵ och inhemska bruttoinvesteringarna på respektive ΔX och ΔI . Samtliga storheter värderas i löpande priser, vilket innebär att en efterfrågeökning kan leda till en nationalinkomstökning reallt eller prismässigt, beroende på kapacitetsutnyttjandet.

Modellerna (5 a) och (6 a) skiljer sig, som tidigare nämnts, åt i det avseendet att investeringarna i den förra modellen antagits endogent men i den senare exogent givna. I modell (7 a) tillåts även nationalinkomstens export- och investeringsmultiplikatorer bli olika. Visserligen bedöms sistnämnda modell som den av teoretiska skäl rimligaste, men här har likväl valts att presentera resultaten även från de båda övriga. En anledning till detta förfarande är att de oberoende variablerna i starkt aggregerade modeller tenderar att samvariera, varvid de beräknade parametrarnas värden kan bli relativt godtyckliga.

Resultaten av parameterberäkningarna framgår av tabell 4. Enligt resultaten fångas variationerna i den beroende variabeln ΔY upp klart sämre i modellen (5 a) än i (6 a). Den multipla korrelationskoefficienten är markant lägre i den förra än i den senare modellen, särskilt under mellan- och efterkrigsperioderna. Med den

⁵ Ett tillförlitligt mått på exporten av tjänster, brutto, har ej kunnat erhållas för hela perioden 1871–1966.

Tabell 4. Parameterestimater för modellerna (5 a), (6 a) och (7 a) åren 1871-1966.

R = multipla korrelationskoefficienten
 s_i = standardavvikelsen för parametern u_i

Period	(5 a)		(6 a)		(7 a)		
	$\Delta Y = u_1 \Delta X$		$\Delta Y = u_2(\Delta X + \Delta I)$		$\Delta Y = u_3(\Delta X + u_4 \Delta I)$		
	u_1 (s_1)	R^2	u_2 (s_2)	R^2	u_3 (s_3)	u_4 (s_4)	R^2
1871-1890	2,40 (0,433)	0,619	1,69 (0,234)	0,733	2,14 (0,357)	1,23 (0,364)	0,767
1890-1913	2,77 (0,553)	0,545	1,83 (0,274)	0,679	1,42 (0,649)	2,32 (0,769)	0,687
1921-1939	2,01 (0,613)	0,388	1,76 (0,198)	0,822	1,01 (0,297)	2,52 (0,300)	0,887
1946-1966	3,32 (0,533)	0,672	1,79 (0,114)	0,928	0,69 (0,298)	2,59 (0,226)	0,949

teoretiska innebörd vi givit modellerna kan resultaten tolkas så att ansatsen med investeringarna som exogent givna ger en bättre anpassning under de tidsperioder, som studeras. Modellen (5 a) lämnas därför därhän i den fortsatta framställningen.

En jämförelse av resultaten i modellerna (6 a) och (7 a) ger vid handen att en uppsplittring av variabeln $(\Delta X + \Delta I)$ i de två oberoende variablerna ΔX och ΔI medför att variationerna i ΔY fångas upp något bättre. Detta förhållande är emellertid en självklarhet, eftersom antalet oberoende variabler då utökas.⁶ Modellen (7 a) kan dock sägas vara generellare än modell (6 a), då den lämnar frågan om olika multiplikatorer för export och investeringar helt öppen. Om nämligen de marginella importbenägenheterna ur export och investeringar är lika, så kan det — enligt den teoretiska tolkningen av modellerna — förväntas att parametrarna u_3 och u_4 erhåller approximativt lika värden vid regressionsberäkningarna. Detta blir, som framgår av tabell 4, knappast fallet för någon period. Slutsatsen blir i stället att en given efterfrågeökning erhållit olika effekter på na-

⁶ För perioden 1890-1913 blir standardavvikelsena relativt stora, då variabeln $(\Delta X + \Delta I)$ uppsplittras i ΔX och ΔI . Detta sammanhänger med att korrelationskoefficienten mellan sistnämnda variabler då är relativt hög, vilket framgår av följande tabell

1871-1890	1890-1913	1921-1939	1946-1966
0,20	0,60	0,36	0,45

tionalinkomsten, om den härstammat från den utländska efterfrågan till skillnad från den inhemska efterfrågan på investeringsvaror. I den fortsatta framställningen inriktas därför diskussionen på resultaten av modell (7 a).

Diskussionen ovan ledde oss fram till vissa hypoteser om export- och investeringsmultiplikatorernas storlek i olika utvecklingsstadier av ekonomin. Vad gäller exportmultiplikatorn argumenterades där för en successivt lägre nivå ju mer utvecklat ett land blev, under förutsättning att inte handelshinder tenderade att minska den internationella specialiseringen i alltför hög grad. Av tabell 4 framgår att ju senare tidsperiod som betraktas, desto lägre värden erhålls på parametern u_3 som kan tolkas som en exportmultiplikator. Trots den under mellankrigstiden ökade regleringen av varuhandeln bryts inte denna tendens.

Vad investeringsmultiplikatorn beträffar framfördes den hypotesen att ett land i ett lågt utvecklingsstadium karakteriserat av föga utbyggd kapitalvaruproducerande industri kunde förväntas erhålla lägre multiplikator då än under ett högre utvecklingsstadium. Resultaten av parameterberäkningarna utföll så att u_4 erhöll klart lägre värden under perioden 1871-1890 än under någon av de senare tidsperioderna. Däremot tycks skillnaden mellan de övriga periodernas värden på u_4 vara relativt obetydlig.

Slutsatsen av en jämförelse av parameterresultaten för olika tidsperioder blir att dessa står relativt väl i överensstämmelse med vad som utifrån multiplikator teorin a priori kunde förväntas. Det kan emellertid vara skäl att något söka bedöma rimligheten i de nivåer på parametrarna, som erhållits. Detta kan göras om vi ger u_3 och u_4 ett teoretiskt innehåll. Enligt funktionsuttrycket (7) ovan kan u_3 och u_4 uppfattas som

$$u_3 = \frac{1 - m_2}{1 - c + m_1 c}$$

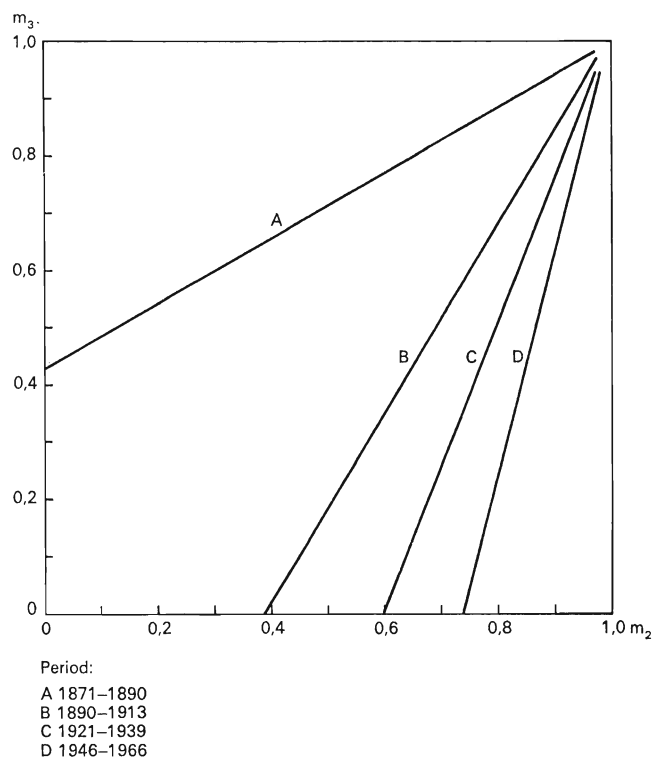
$$u_4 = \frac{1 - m_3}{1 - c + m_1 c}$$

Divideras u_3 med u_4 erhålls efter förenkling följande teoretiska samband mellan u_3 , u_4 , m_2 och m_3

$$m_2 = \frac{u_3}{u_4} \cdot m_3 + \frac{u_4 - u_3}{u_4} \quad \begin{array}{l} m_2 < 1 \\ m_3 < 1 \end{array}$$

Genom att använda parameterresultaten för u_3 och u_4 kan för varje

Diagram 9. Samband mellan marginella importbenägenheter ur export och investeringar åren 1871-1966

period ett linjärt samband erhållas mellan de marginella benägenheterna m_2 och m_3 . Dessa samband framgår av diagram 9. För att bedöma rimligheten i dessa benägenheter måste jämförelser göras med andra uppskattningar. Låt oss börja med att studera de värden på marginell importkvot ur investeringar, som ovan redovisats. För perioden 1871-1890 uppgick denna kvot till 0,17, medan den ur multiplikatormodellen beräknade marginella importbenägenheten ur investeringar enligt diagram 9 lägst kan uppgå till 0,43. Trots att m_2 torde vara så lågt att m_3 mycket väl kan understiga 0,5 enligt diagrammet, kan det bedömas att m_3 erhållit ett alltför högt värde, dvs. att u_4 troligen underskattats i förhållande till u_3 .

Marginella investeringskvoter ur investeringarna på 0,06, 0,11 och 0,1 à 0,2 för perioderna 1890-1913, 1921-1939 respektive 1946-1966 ger enligt vår mening alltför höga värden på m_2 . Redan vid $m_3 = 0$ erhåller m_2 för dessa tre perioder väl höga värden. För efterkrigs-

perioden tycks enligt vissa uppskattningar⁷ ett värde på 0,4 vara rimligt för importkvoten i exporten. Därför bedöms det sannolikt att m_2 blivit klart överskattat i förhållande till m_3 enligt vår tolkning av ansatzernas teoretiska innebörd. Detta innebär att u_4 erhållit ett i relation till u_3 alltför högt parametervärde i regressionsberäkningarna. Sannolikt har så också blivit fallet med resultaten för mellankrigsperioden och troligen också för perioden 1890–1913.

Den bedömning av parametervärdenas storlek, som kunnat genomföras genom att u_3 och u_4 tolkas som multiplikatorer, äger naturligtvis stora begränsningar. Detta framgår redan av den inledande diskussionen till detta avsnitt som berörde olika problem vid multiplikatorberäkningar. Då en mera tillfredsställande metod ej kunnat konstrueras måste dock de erhållna resultaten trots begränsningar tills vidare accepteras. I det följande avsnittet, som ägnas åt en jämförelse mellan de efterfrågeeffekter exporten erhållit i räkneexemplet ovan och genom multiplikatorberäkningarna, berörs åter detta problem.

Exportens efterfrågeeffekter

Med reservation för de svagheter, som vidlåder multiplikatorberäkningarna, kan exportens inverkan på nationalinkomstens tillväxt (ΔY) uppskattas med produkten av exportens tillväxt och exportmultiplikatorn för en given period ($u_3 \Delta X$). Sådana uppskattningar presenteras i tabell 5. Enligt dessa var exportens relativa bidrag till nationalinkomstens tillväxt störst under perioden 1871–1890, då den svarade för omkring hälften av denna tillväxt. Därefter sjönk de relativa bidragen för varje period. Resultaten tyder således på att exportens betydelse för nationalinkomstens tillväxt var mest väsentlig under de båda förkrigsperioderna.

Enligt den tidigare diskussionen kan det bedömas att u_3 tenderar att vara överskattad för perioden 1871–1890 men sannolikt underskattad för övriga perioder. Nedgången från den första perioden till de senare i exportens procentuella bidrag till efterfrågetillväxten är därför troligen ej så markerad som tabell 5 tyder på. Relationen mellan exportens bidrag under mellankrigsperioden och efterkrigsperioden förefaller måhända något förvånande. Denna relation beror emellertid starkt på valet av begynnelseår under mellankrigsperioden.⁸ Då valet av annat begynnelseår efter det första

⁷ Se *SOU* 1968: 24, s. 163.

⁸ År 1921 utgjorde ett bottenår för exporten under depressionen i början av mellankrigstiden, medan nationalinkomsten var som lägst åren 1922–1923.

Tabell 5. *Exportens absoluta och relativa bidrag till nationalinkomstens årliga tillväxt i mkr respektive procent åren 1871-1966.*

Period	Nationalinkomstens årliga ökning i mkr	Exportens uppskattade bidrag i mkr	Exportens procentuella bidrag
1871-1890	25	14	56
1890-1913	108	31	29
1921-1939	241	44	18
1946-1966	4 786	675	14

världskriget är problematiskt kan det vara skäl att i stället utsträcka jämförelsen till perioderna 1913-1939 och 1939-1966. Med tidigare beräknade multiplikatorer blir exportens bidrag för respektive perioder 12 och 13 procent. Periodvalet tycks således starkt påverka relationen mellan exportens bidrag under mellankrigs- och efterkrigsperioderna.

En jämförelse mellan regressionsberäkningarna och det ovan redovisade räkneexemplet visar att oavsett metod erhålls det resultatet att exportens bidrag till efterfrågetillväxten varit relativt störst under perioden 1871-1890, fortfarande betydande under perioden 1890-1913 men avgjort mindre under mellan- och efterkrigsperioderna. Den absoluta nivån varierar däremot något mellan de två metoderna. Då inget kvantitativt mått på exportens bidrag kunde erhållas i räkneexemplet för den efterfrågemodell, där importbenägenheterna tilläts bli olika i olika sektorer, kan ingen säker slutsats dras om exportens betydelse i relation till investeringarnas. Att den förras bidrag i relation till de senares varit störst under de båda förkrigsperioderna torde dock vara sannolikt.

I de ansatser, där investeringarna betraktas som exogent givna, negligeras exportens betydelse för den privata sektorns investeringar. Huruvida exportens bidrag av detta skäl underskattas eller ej i regressionsberäkningarna är emellertid ovisst, eftersom samma fenomen kan ha givit upphov till multikollinearitet. Det finns därför anledning att åter varna för förekomsten av sistnämnda problem.

Avslutningsvis kan det påpekas att exportens bidrag till efterfrågans tillväxt, såsom detta här mätts, naturligtvis inte alltid avspeglar exportens inverkan på produktionsvolymens tillväxt. I enlighet med den inledande framställningen i detta kapitel bedömer vi, emellertid, att så approximativt är fallet under de tre första delperioderna, då ledig produktionskapacitet i icke oväsentlig grad

torde ha funnits tillgänglig. Under efterkrigsperioden var troligen tillväxten i produktionskapaciteten den för produktionsvolymens tillväxt begränsande faktorn. Det blir därför inte heller av intresse att här diskutera i vad mån exportens efterfrågeeffekter då tagit sig uttryck i ökad produktionsvolym eller stigande priser.

Produktivitetseffekter

Några allmänna utgångspunkter

Den samhälleliga produktionskapaciteten bestäms, som ovan nämnts, av den kvantitativa tillgången på produktionsfaktorerna arbetskraft och kapital samt av produktionsfaktorernas effektivitet i produktionen. I detta avsnitt behandlas utrikeshandelns olika former av inverkan på produktionsfaktorernas effektivitet, dvs. produktiviteten i samhället. Om man så vill kan vårt problem specificeras till att gälla hur utrikeshandeln påverkar den så kallade teknikfaktorn i en aggregerad samhällelig produktionsfunktion. Då en formell genomgång av teorin inom området skulle leda oss in på specialfall av föga intresse för den empiriska analysen presenteras här högst summariskt några olika typer av produktivitetseffekter, som kan tänkas ha varit av betydelse.

Den i utrikeshandelslitteraturen kanske mest behandlade typen av produktivitetseffekter är de statiska *överflyttningsvinster*, som tänkes uppkomma genom internationell arbetsfördelning. Vid given uppsättning produktionsfaktorer ger exempelvis en exogent betingad förbättring av terms of trade en ökad nationalinkomst per capita (eller per sysselsatt). Om dessutom produktion, export och import anpassas till den nya prisrelationen erhålls en ytterligare ökning av nationalinkomsten per capita. Om vi lämnar den statiska jämviktsteorin blir överflyttningsvinsterna svårare att analysera bland annat därigenom att det måste beaktas att ekonomin aldrig behöver uppnå optimala jämviktslägen. Överflyttningsvinsternas storlek per tidsperiod påverkas därvid av de initiella produktivitetsskillnadernas storlek, mängden produktionsresurser som faktiskt överflyttats samt hur snabbt denna överflyttning sker. Detta innebär att en förändring av terms of trade blir en av ett flertal bestämningsfaktorer till överflyttningsvinsterna.

Graden av och snabbheten i anpassningen till nya prisrelationer kan bland annat bero av det *konkurrenstryck*, som tillåts i ekonomin. I ett litet land kan konkurrensen mellan inhemska företag ofta

vara måttlig. En relativt litet reglerad utrikeshandel kan då vara en metod att utsätta näringslivet för en större press så att anpassningen till bättre faktorproportioner påskyndas och blir av en större omfattning än eljest.

Ett högt konkurrenstryck i ekonomin kan vidare befrämja strävandet efter effektivare produktionsmetoder. Denna *spridning av ny teknik* underlättas dessutom och förbilligas troligen av de ökade kontakter med utlandet utrikeshandeln ger. Förutom att spridningen av ny teknik ger upphov till potentiella överflyttningstvinsterna ökas produktionskapaciteten i ekonomin så att en större varumängd kan produceras vid varje varuprisrelation.

Slutligen kan positiva produktivitetseffekter genom utrikeshandel erhållas genom *skalfördelar* i produktionen. Eftersom utrikeshandeln tänkes leda till en specialisering av produktionen och en sannolikt större produktionskala inom kvarvarande delar av produktionen kan utrikeshandel innebära ett bättre utnyttjande av eventuella skalfördelar. Detta kan särskilt för ett land med liten hemmamarknad ge upphov till betydande produktivitetstvinsterna. Sökandet efter ny produktionsteknik från utlandet kan dessutom medföra att potentiella skalfördelar skapas.

Här har några olika produktivitetseffekter nämnts, som har samband med utrikeshandeln. Svårigheten med dessa är att påvisa den exogena störning, som initieellt ger upphov till sådana effekter. Förändringar i terms of trade, handelspolitik och annan ekonomisk politik, teknikutveckling utomlands samt utrikeshandeln är exempel på störningar, som kan uppfattas som exogena orsaker till produktivitetseffekter. Även om utrikeshandeln således inte alltid är den initiella orsaken kan den dock ofta utgöra den förmedlande länk genom vilken potentiella produktivitetstvinsterna aktualiseras. Det är i denna bemärkelse vi i fortsättningen talar om utrikeshandelns produktivitetseffekter. En ytterligare inskränkning av detta begrepp har skett genom problemets begränsning till varu- och tjänstehandelns effekter. Kapitalströmmarnas betydelse för produktiviteten via intertemporal resursallokering kan visserligen tänkas vara stor, men är samtidigt svår att empiriskt analysera.

Produktivitetsmodellen

Problemet att erhålla en kvantitativ uppfattning om utrikeshandelns produktivitetseffekter har varit svårt att tillfredsställande lösa. Två ansatser har prövats. Den ena ansatsen bygger på en modell, i vilken den relativa förändringen av arbetsproduktiviteten är en

funktion av den relativa förändringen av exportvolymen.⁹ Den andra modellen kan ses som ett försök att splittra upp den s. k. teknikfaktorn i en produktionsfunktion av Cobb-Douglas typ. Då den sistnämnda modellen mer svarar mot den fråga som ställts, dvs. hur stora utrikeshandelns partiella produktivitetseffekter varit under perioder med högst olika sysselsättningsgrader har här valts att enbart presentera de resultat som erhållits genom denna ansats.

Relationerna mellan resultaten från den produktionsfunktion, som valts vid analysen, och de produktivitetseffekter genom utrikeshandel, som ovan nämnts, är i hög grad ovissa. Ingen kunskap har kunnat erhållas om i vilken utsträckning vi i den valda ansatsen lyckats fånga in utrikeshandelns inverkan på arbetsproduktiviteten. Visserligen kan en jämförelse mellan perioderna mot andra data utgöra en viss kontroll men om den absoluta nivån är rimlig eller ej kan ej med säkerhet avgöras. Det kan inte ens bedömas om det är rimligt att göra den — för användningen av resultaten — behövliga förutsättningen att den del av de totala produktivitetseffekterna som fångats upp i ansatsen, ej på något avgörande sätt avviker mellan delperioderna. Trots att det därför allvarligt kan ifrågasättas huruvida tillfredsställande relationer erhållits på utrikeshandelns partiella produktivitetseffekter mellan delperioderna, vill vi dock hävda att ansatsen ger relationer i en storleksordning som ej är orimlig.

Den ansats att uppskatta utrikeshandelns inverkan på arbetsproduktiviteten, som här använts, är avhängig av om den s. k. teknikfaktorn kan beräknas simultant med övriga parametrar i produktionsfunktionen eller ej. Detta har visat sig möjligt med en metod som utarbetats av Yngve Åberg.¹ Åbergs produktionsfunktion för ett slutet samhälle kan skrivas

$$Q = AR^\alpha L^\beta e^{\lambda t}, \quad (8)$$

där Q = produktionsvolym

R = ett mått på utnyttjad kapitalstock

L = ett mått på ianspråktagen arbetskraftsmängd.

A är en konstant, α produktionens kapitalelasticitet, β dess arbetskraftselasticitet samt λ en faktor, som anses reflektera den kvalitativa förbättringen över tiden (t) av arbetskraft och kapital. För att kunna

⁹ Denna modell formulerades såvitt bekant först av Beckerman [1962].

¹ Se Åberg [1969].

erhålla numeriska mått på utrikeshandelns effekter på kvalitetsförbättringen i produktionsfaktorerna måste ett lämpligt mått på utrikeshandeln explicit insättas, som kan fånga upp den del av λ , vilken kan hänföras till utrikeshandelns utveckling. Vi kan därvid teoretiskt tänka oss två lämpliga utrikeshandelsvariabler, nämligen importvolymen och importkapaciteten. Den förstnämnda kan då sägas representera den vinst landet gör genom att inte enbart utnyttja inhemska produktionsfaktorer utan även utländska. Införandet av importkapaciteten i produktionsfunktionen anknyter mera direkt till de problem som ovan skisserats. En given mängd produktionsfaktorer kan teoretiskt producera en större volym varor om produktionsfaktorerna används i den produktion där de har en större produktivitet. Den produktion som produceras utöver vad som efterfrågas inom landet kan därvid exporteras och kompensera den minskande produktionen av vissa varor genom att möjliggöra import. Importkapaciteten kan följaktligen antas reflektera de inhemska produktionsfaktorernas ökade effektivitet genom olika effekter av den internationella arbetsfördelningen. Vi väljer därför importkapaciteten som utrikeshandelns variabel i produktionsfunktionen. Denna variabel ges nedan en mer precis innebörd.

Betecknas importkapaciteten med M_c , kan den med importkapaciteten utvidgade produktionsfunktionen skrivas²

$$Q = AR^\alpha L^\beta M_c^\gamma e^{\lambda t}, \quad (9)$$

där γ benämns produktionens importkapacitetselasticitet.

En svårighet som tillstöter är att en av variablerna i modellen, nämligen arbetskraften L , visar relativt obetydliga variationer under delperioderna. Erfarenheterna från Åbergs skattningar av den »slutna» produktionsfunktionen för hela näringslivet (8) blev att elasticiteterna erhöll otillfredsställande värden. Av den anledningen valdes där ansatsen att sätta elasticitetssumman $\alpha + \beta$ lika med ett, varvid kapitalintensiteten R/L och tiden (t) i faktorn $e^{\lambda t}$ blev de variabler, som fångade upp variationerna i arbetskraftens produktivitet (Q/L). Vi erhåller med samma antagande om elasticitetssumman för vår med importkapaciteten utvidgade modell

$$\frac{Q}{L} = A \left(\frac{R}{L} \right)^\alpha M_c^\gamma e^{\lambda t}. \quad (10)$$

² En komplikation med denna modell är att $Q=0$ för $M_c=0$ (och $\gamma=0$). För vårt problem är det emellertid tillfyllest att anta att modellen är approximativt giltig för Sverige under tidsperioden 1871–1966, en tid då importkapaciteten genomgående var väsentligt skild från noll.

Den modell som här valts äger den fördelen att utrikeshandels inverkan på produktiviteten beräknas simultant med bland annat kapitalintensitetens inverkan. Denna egenskap skiljer vår modell fördelaktigt från ovan nämnda modell av Beckerman.³ Vår ansats är dock partiell i den meningen att utrikeshandels effekter på arbetskraftens produktivitet via effekter på ianspråktagandet av kapital och arbetskraft i produktionen ej fångas upp av den utrikeshandelsvariabel, som används. Några nackdelar med modellen är naturligtvis den speciella funktionsform, potensfunktionen, vi valt samt den restriktion vi tvingats lägga på elasticitetssumman $\alpha + \beta$. I gengäld kan det sägas att dessa ansatser visat sig ge tilltalande resultat vid beräkningar av den »slutna» produktionsfunktionen.⁴

Det är naturligtvis av stor vikt hur de ingående variablerna i modellen operationellt definieras. Samtliga operationella mått utom importkapaciteten har definierats av Åberg,⁵ varför vi här nöjer oss med att kortfattat omnämna dem. Variabeln Q definieras som bruttonationalprodukten till faktorkostnad uttryckt i fasta priser, variabeln L sysselsättningen av arbetare och tjänstemän i antal personer samt R ett kapitalinkomstbegrepp, som erhållits genom att från produktionsvolymen Q dragits den totala lönesumman deflaterad med samma prisindex som produktionen.

Importkapacitetsvariabeln definieras som den kapacitet att importera varor (kvantitativt), som skapas av den löpande handeln. Anledningen till att inte kapaciteten att importera varor och tjänster valts är att en tillfredsställande bruttoredovisning av tjänstehandeln ej kunnat erhållas. Vi kommer här att använda oss av tre importkapacitetsbegrepp, nämligen dels exportvärdet deflaterat med importprisindex (X/P_M) , dels summan av exportvärde och tjänstenetto deflaterat med importprisindex $(X+T)/P_M$, dels summan av exportvärde, tjänstenetto och kapitalrörelser, netto, deflaterat med importprisindex $(X+T+K)/P_M$. Dessa tre begrepp betecknade som M_{c1} , M_{c2} samt M_{c3} insätts i produktionsfunktionen för att om möjligt ge underlag till bedömningar av exportens, tjänstehandels och kapitalrörelsernas produktivitetseffekter.⁶

³ Se t. ex. not 9, s. 63.

⁴ Se Åberg [1969].

⁵ Vad gäller problemen med definitionen av variablerna Q , L och R hänvisas till kapitel 3, s. 26–27 samt appendix A i Åbergs framställning.

⁶ Ett alternativt tillvägagångssätt hade varit att insätta de tre utrikeshandelsvariablerna X/P_M , T/P_M samt K/P_M samtidigt i produktionsfunktionen. Ett insättande av tre variabler minskar dock antalet frihetsgrader, vilket kan innebära osäkrare skattningsresultat.

Produktionsmodellerna kan således skrivas:

$$\frac{Q}{L} = A \left(\frac{R}{L} \right)^\alpha M_{ci}^{\gamma_i} e^{\lambda t} \quad i = 1, 2, 3 \quad (10:i)$$

Elasticitetsberäkningarna

De tre modellerna i föregående avsnitt har skattats på loglinjär form med hjälp av årsdata på de ingående variablerna. Produktionsfunktionerna i denna form kan således skrivas:

$$\log QL^{-1} = \log A + \alpha \log RL^{-1} + \gamma_i \log M_{ci} + \lambda t \quad i = 1, 2, 3 \quad (11:i)$$

Innan resultaten av elasticitetsberäkningarna presenteras kan det vara av värde att stanna inför ett väsentligt problem, som uppstår genom att funktionssambandet skattas på årsdata. Detta problem sammanhänger med den eventuella förekomsten av »lags» mellan en oberoende variabel och den beroende variabeln. Det förefaller rimligt att anta att en förändring av kapitalintensiteten i produktionen ett visst år i relativt stor utsträckning ger utslag i en produktivitetsförändring inom samma år. Däremot finns det skäl att förmoda att utrikeshandelns produktivitetseffekter är spridda över en längre tidsperiod än ett år, vilket kan ge en bias i skattningen av importkapacitetens elasticiteter.

En metod att komma ifrån denna svårighet vore att införa »lags» i produktionsfunktionen. Det finns emellertid inga teoretiska grunder eller empiriska undersökningar, som kan ge vägledning hur »lag»-strukturen i modellen a priori skall väljas. Metoden att välja en »distributed lag»-ansats skulle vara ett sätt att undvika problemet men medför i stället en tendens till anpassning i våra funktioner genom införandet av flera parametrar. En »distributed lag»-ansats kan således innebära vissa andra tolkningsproblem, varför här har valts att acceptera den bias, som förekomsten av »lags» kan ge upphov till. Då vi huvudsakligen är intresserade av en jämförelse mellan perioder vad gäller utrikeshandelns produktivitetseffekter vore en förändring av »lag»-strukturen ett annat allvarligt problem. Eftersom dessa svårigheter inte kan undvikas blir det i hög grad viktigt att jämföra de erhållna resultaten med eventuella resultat eller data från andra undersökningar.

I tabell 6 redovisas parameterskattningarna för de olika produktionsfunktionerna.⁷ Låt oss därvid börja med att jämföra de resultat vi erhållit på kapitalelasticiteten (α) och teknikfaktorn (λ) med mot-

⁷ Valet av periodindelning avviker som synes i viss mån från tidigare tabeller. Detta är avhängigt bland annat av de variabler som utarbetats av Åberg.

Tabell 6. Parameterskattningar av produktionsfunktioner med och utan utrikeshandeln åren 1871-1966.

α = kapitalelasticiteten
 s_α = standardavvikelsen för α
 γ_i = importkapacitetselasticiteten ($i = 1, 2, 3$)
 s_{γ_i} = standardavvikelsen för γ_i
 λ = teknikfaktorn i ansatserna 11: 1-11: 3 rensad från utrikeshandelns produktivitetseffekter

Period	(11: 1)			(11: 2)			(11: 3)					
	$Q/L = A(R/L)^\alpha e^{\lambda t}$			$Q/L = A(R/L)^\alpha M_{c1}^{\gamma_1} e^{\lambda t}$			$Q/L = A(R/L)^\alpha M_{c2}^{\gamma_2} e^{\lambda t}$			$Q/L = A(R/L)^\alpha M_{c3}^{\gamma_3} e^{\lambda t}$		
	α (s_α)	λ		α (s_α)	γ_1 (s_{γ_1})	λ	α (s_α)	γ_2 (s_{γ_2})	λ	α (s_α)	γ_3 (s_{γ_3})	λ
1871-1890	0,15 (0,047)	1,16		0,15 (0,046)	0,11 (0,073)	0,75	0,15 (0,043)	0,14 (0,065)	0,70	0,19 (0,044)	0,09 (0,041)	0
1890-1913	0,51 (0,033)	1,07		0,51 (0,029)	0,08 (0,029)	0,76	0,51 (0,029)	0,08 (0,029)	0,74	0,50 (0,037)	-0,03 (0,041)	1
1871-1913	0,43 (0,035)	1,18		0,42 (0,037)	0,11 (0,060)	0,75	0,40 (0,037)	0,15 (0,053)	0,64	0,45 (0,036)	0,09 (0,047)	0
1920-1939	0,40 (0,016)	0,96		0,41 (0,020)	-0,01 (0,017)	1,00	0,42 (0,019)	-0,02 (0,018)	1,03	0,40 (0,024)	0,01 (0,036)	0
1946-1966	0,43 (0,081)	2,04		0,34 (0,102)	0,08 (0,059)	1,54	0,40 (0,108)	0,03 (0,081)	1,84	0,38 (0,096)	0,05 (0,058)	1

Anm. Resultaten i kolumn 2 (produktionsfunktionen utan utrikeshandel) har hämtats från Åberg [1969], tabell 3:2 samt från vissa icke publicerade beräkningar av Åberg. Anledningen till att dessa icke publicerats är bland annat att ett av Åberg utarbetat test antyder att en väsentlig förutsättning om konstant räntabilitet över tiden på nyinvesterat kapital ej är uppfylld för perioderna 1871-1890 och 1890-1913 var för sig. Detta kan möjligen ha orsakats av samma fenomen som troligen ligger bakom de värden på kapitalelasticiteten, som erhållits, dvs. förekomsten av ovanligt långa »lags».

svarande resultat från Åbergs produktionsfunktion utan utrikeshandel, som för jämförelsens skull också medtagits i tabellen. Teoretiskt skall α inte påverkas av insättandet av importkapaciteten i produktionsfunktionen. Detta visar sig inte heller i någon högre grad bli fallet mer än för en ansats och då endast under efterkrigstiden. Teknikfaktorn var i Åbergs skattningar av den »slutna» produktionsfunktionen, som framgår av tabell 6, lägst under mellankrigstiden. Enligt våra beräkningar tycks detta vara ett resultat av utrikeshandeln, vars effekter synes vara mycket mindre under denna period än under övriga. En rensning av teknikfaktorn från utrikeshandeln ger därför det resultatet att denna erhåller ett stigande värde ju senare i tiden perioden ligger.

Standardavvikelseerna är för kapitalelasticiteterna relativt små, me-

dan de för importkapacitetselasticiteterna är relativt stora. Trots detta skall emellertid tabellvärdena accepteras som godtagbara approximationer för spekulativa jämförelser mellan perioderna av utrikeshandelns produktivitetseffekter.

En bedömning av resultaten

Om fortsättningsvis de beräknade elasticiteterna accepteras kan vi nu övergå till att tolka och bedöma de resultat som erhållits från de tre produktionsfunktionerna med utrikeshandel. Ett problem är att för de två perioderna 1871–1890 och 1890–1913 erhålls genomgående låga kapitalelasticiteter för den förra perioden och höga för den senare. Detta kan möjligen vara avhängigt av att »lag»-strukturen varit olika under de två perioderna.⁸ Av följande skäl kan en ovanligt lång »lag» mellan R/L och Q/L ha förelegat under perioden 1871–1890. En relativt stor del av investeringarna var då koncentrerade till utbyggnaden av järnvägsnätet,⁹ en utbyggnad som i ovanligt stor utsträckning bestod av anläggningsarbeten. Det finns skäl att förmoda att dessa investeringar på kort sikt knappast gav upphov till särskilt betydande tillskott till produktionsvolymen.¹ Även under perioden 1890–1913 var järnvägsinvesteringarna betydande men med en ovanligt hög andel inköp av rullande material.² Detta kan tyda på att den då starkt växande ekonomiska aktiviteten tillsammans med stigande inkomster medförde ett högre ianspråktagande av kapaciteten i de fasta anläggningarna. Därigenom skulle en given relativ ökning av kapitalstocken i järnvägsnätet tendera att medföra ett relativt litet produktionstillskott under åren 1871–1890 och ett relativt stort åren 1890–1913. Det är emellertid i hög grad ovisst i vilken mån detta kan förklara skillnaderna i kapitalelasticiteten mellan dessa perioder.

Låt oss först betrakta resultaten av modellen 11:1. Denna modell, i vilken importkapaciteten definierats som X/P_M bedöms som troligen mer tillförlitlig än de båda övriga, då vi i dessa senare tvingades använda tjänstenetto och kapitalnetto. Detta är otillfredsställande dels av teoretiska skäl, som framgår av ovan, dels till följd av de relativt osäkra empiriska måtten på nämnda netton. Enligt beräkningarna i tabell 6 skulle varuhandelns produktivitetseffekter varit särskilt starka under förkrigstiden ($\gamma_1 = 0,11$), små (eventuellt ne-

⁸ Aberg nämner att beskaffenheten i det statistiska materialet kan vara så dåligt att detta ligger bakom de parametervärden, som erhållits.

⁹ Se Lundberg [1969] samt Heckscher [1963].

¹ Jfr Heckscher [1963] om järnvägspolitikkens utformning.

² Se Lundberg [1969].

gativa) under mellankrigstiden ($-0,01$) samt relativt betydande under efterkrigstiden ($0,08$). Beräkningarna indikerar möjligen också att den del av förkrigsperioden, då nämnda effekter var särskilt betydande, var 1870- och 1880-talen. Relationerna mellan perioderna överensstämmer relativt väl med vad som kan förväntas utifrån kunskaper om den allmänna ekonomiska utvecklingen.

Under förkrigsperioden 1871–1913 förelåg sannolikt betydande möjligheter till produktivitetsvinster vid en överflyttning av främst arbetskraft från jordbruk till industri.³ Dessutom torde de stora prisförskjutningarna inom utrikeshandeln, vilka resulterade i en osedvanligt stark och ihållande stegring av terms of trade, ha inneburit att stora produktivitetsskillnader skapades mellan olika näringsgrenar och branscher. Den tekniska utvecklingen inom landet blev också, särskilt under åren 1890–1913, väsentlig. En motverkande faktor under samma år kan möjligen en minskande utländsk konkurrens genom införandet av handelshinder ha utgjort. Sannolikt förefaller det dock som om relativt stora produktivitetsvinster kunnat erhållas genom utrikeshandeln, särskilt som den utländska efterfrågeinriktningen i hög grad avvek från den inhemska.

Mellankrigsperiodens utveckling skilde sig på flera punkter från förkrigsperiodens. Mest betydelsefullt var därvid troligen den omfattande reglering av utrikeshandeln, som drabbade svensk export och import särskilt under 1930-talet. Detta torde ha minskat de potentiella överflyttningstvinsterna samt också ha medfört ett minskat konkurrenstryck i ekonomin för den produktion, som kom att skyddas. En konsekvens av denna politik kan möjligen den stora nyetableringen under 1930-talet främst inom tidigare importkonkurrerande branscher vara. Som framgår av Åbergs studie blev också utnyttjandet av eventuella skalfördelar måttligt i jämförelse med efterkrigstiden.⁴

Under efterkrigstiden kan åter möjligheterna till produktivitetsvinster bedömas som stora. Den handelspolitiska utvecklingen i Sverige och utomlands innebar en betydande liberalisering av handelshindren. Därmed blev det möjligt att utnyttja de potentiella reallokeringsvinster och skalfördelar, som låg latent i början av efterkrigstiden och kan hänföras till 1930-talets och krigsårens nedpressande av utrikeshandelsandelen. En sannolikt betydelsefull effekt torde även spridningen av ny teknik från andra länder ha

³ Se Åberg [1969], som redovisar uppgifter på överflyttningstvinsterna mellan bland annat dessa näringsgrenar, s. 23 ff.

⁴ Se Åberg [1969], tabell 4: 4, s. 60 samt tabell 4: 5 s. 64.

utgjort, som delvis tvingats fram genom det ökande konkurrenstryck industrin utsatts för.

Övergår vi därefter till resultaten av produktionsfunktionen enligt formuleringen (11: 2) så skulle vi teoretiskt kunna erhålla tjänstehandels produktivitetseffekter genom att jämföra dessa resultat med de från (11: 1). Av tidigare nämnda skäl är det dock all anledning att betrakta resultaten från funktion (11: 2) med försiktighet. Därför kan vi inskränka oss till att konstatera att vi *möjligen* skulle kunna ha haft positiva produktivitetseffekter under förkrigstiden och negativa under efterkrigstiden. Det senare är emellertid mera osäkert, eftersom samtidigt kapacitetselasticiteterna i de två funktionerna (11: 1) och (11: 2) blir olika.

Av samma skäl som nu nämnts måste tolkningen av funktionen (11: 3) ske med reservation för olika svagheter i beräkningarna. Vi nöjer oss därför med att studera resultaten från förkrigsperioderna 1871–1890 och 1890–1913, vilka kännetecknades av relativt omfattande kapitalrörelser. Resultaten från hela perioden 1871–1913 tyder vid jämförelser med resultaten från funktion (11: 1) ej på att kapitalrörelserna inneburit positiva produktivitetseffekter.⁵ Att kapitalrörelsernas inkluderande i importkapacitetsbegreppet märkbart tycks påverka värdena på kapitalelasticiteten antyder dock att resultatens tillförlitlighet är osäker. En förklaring till denna påverkan kan vara att kapitalrörelser och investeringar är korrelerade med varandra, en annan att kapitalrörelserna och det *mått* på utnyttjad kapitalmängd, som här används, är korrelerade.

Utrikeshandels bidrag till produktionens tillväxt genom produktivitetseffekter

Vi har ovan beräknat produktionens importkapacitetselasticiteter, dvs. den procentuella ökning av produktion och produktivitet som kan hänföras till en ökning av importkapaciteten med en procent. För att erhålla utrikeshandels bidrag till produktionstillväxten via dess partiella effekter på produktiviteten måste de erhållna elasticiteterna multipliceras med den trendmässiga tillväxten i importkapaciteten under respektive perioder. Beräkningen av utrikeshandels bidrag till produktionsvolymens ökning baseras på resultaten från den ansats där importkapaciteten definierades som exportvärdet deflaterat med importprisindex (X/P_M). Att vi valt denna ansats

⁵ Det kan observeras att perioden ej inkluderar den stora kapitalexportperioden under det första världskriget.

Tabell 7. *Importkapacitetens absoluta och relativa bidrag till produktionsvolymens ökning åren 1871-1964.*

Period	Produktions- volymens trend- tillväxt	Importkapaci- tetens trend- tillväxt	Importkapaci- tetens abso- luta bidrag	Importkapaci- tetens rela- tiva bidrag
1871-1890	1,69	3,27	0,36	21
1890-1913	3,53	4,17	0,33	9
1871-1913	2,81	3,82	0,42	15
1920-1939	2,48	3,94	-0,04	-2
1946-1964	3,44	7,58	0,61	18

Anm.: Uppgifterna på produktionsvolymens trendtillväxt har hämtats från Åberg [1969], tabell 3: 4 samt Åbergs opublicerade beräkningar. Importkapacitetens relativa bidrag har beräknats genom att det absoluta bidraget dividerats med produktionsvolymens trendtillväxt.

beror på att övriga ansatser behäftats med vissa svagheter, som gör resultaten mindre tillförlitliga.

I tabell 7 redovisas resultaten av bidragskalkylerna. Som framgår av tabellen var importkapacitetens trendtillväxt dubbelt så stor under efterkrigstiden som under för- och mellankrigstiden. Till följd av detta blev importkapacitetens (varuhandelns) bidrag till produktionsvolymens tillväxt såväl i absoluta som i relativa tal störst under den förstnämnda perioden. Det bör emellertid påpekas att importkapaciteten var positivt korrelerad med kapitalintensitetsvariabeln under efterkrigstiden, vilket tenderar att göra elasticitetsvärdena då mera godtyckliga. Låt oss också återigen påminna om att tabellvärdena skall tolkas som en jämförelse mellan perioderna vad beträffar varuhandelns produktivitetseffekter, då de absoluta nivåerna är osäkra.

En jämförelse mellan de båda förkrigsperioderna 1871-1890 och 1890-1913 ger vid handen att utrikeshandelns absoluta bidrag till produktionsvolymens ökning varit ungefär lika stor under båda perioderna. Procentuellt betyder dock detta att bidraget från utrikeshandeln var större under den förstnämnda perioden än under den sistnämnda eftersom produktionens tillväxttakt var så olika.

Vi kan sammanfattningsvis redovisa vår uppfattning om utrikeshandelns partiella produktivitetseffekter under perioderna på följande sätt.

Perioden 1871-1890. Förutsättningarna för stora överflyttningsvinster vid en given omallokering av produktionsresurser från jordbruk till industri var sannolikt stora. Genom en stark uppgång av terms of trade skapades successivt under perioden ytterligare potentiella

överflyttningsovinster. Stora skillnader förelåg också mellan den inhemska efterfrågeinriktningen och exportstrukturen. Trots ökningen av terms of trade blev dock importkapacitetens trendtillväxt lägre än under senare perioder och varuhandelns absoluta bidrag till produktionsvolymens tillväxt därigenom relativt måttlig. Då emellertid sistnämnda tillväxt var osedvanligt låg kom utrikeshandelns relativa betydelse att vara större under denna period än under någon av de senare perioderna. Till detta kan läggas de långsiktiga positiva externa effekter av järnvägsnätets utbyggnad, som delvis möjligen kan hänföras till möjligheterna till finansiering på den utländska kapitalmarknaden.

Perioden 1890–1913. Även under denna period förelåg förmodligen goda förutsättningar för stora överflyttningsovinster. Visserligen infördes i början av perioden en del tullar, men terms of trade fortsatte att stiga i jämförelsevis snabb takt. Dessutom torde inhemska uppfinningar inom verkstadsindustrin ha gett upphov till större potentiella överflyttningsovinster och snabbare teknisk utveckling. När därför en ökad tillväxttakt i exportvolymen bidrog till en stark ökning av importkapaciteten kom detta en minskad elasticitet så att utrikeshandelns absoluta bidrag blev av samma storleksordning som under den föregående perioden. Det relativa bidraget under perioden 1890–1913 blev dock inte mer än hälften så stort som under perioden 1871–1890. Således måste andra faktorer än utrikeshandelns produktivitetseffekter ha legat bakom den under åren 1890–1913 betydligt högre tillväxttakten i produktionsvolymen.

Perioden 1920–1939. Till följd av kriget torde relativt stora potentiella överflyttningsovinster ha förelegat i början av mellankrigstiden. Dessa kan möjligen till en del ha aktualiserats under 1920-talet men 1930-talets snedvridning av varuhandeln genom svensk och utländsk handelspolitik torde ha förändrat förutsättningarna till den grad att överflyttningseffekterna på grund av utrikeshandeln sammanlagt blev mindre än under tidigare perioder. Trots att överflyttningsovinsterna genom arbetskraftens omflyttning från jordbruk till industri tycks ha varit stora torde nämligen utrikeshandeln endast under 1920-talet nämnvärt ha bidragit till dessa. Utnyttjandet av skalfördelar tycks ha varit mindre än under efterkrigstiden. Detta kan sannolikt sammanhålla med svårigheterna att under mellankrigstiden expandera försäljningen på utländska marknader. Sammantaget blev därigenom effekterna av en given ökning av utrikes-

handeln små (eventuellt negativa). Trots en icke obetydlig ökning av importkapaciteten under perioden var sannolikt utrikeshandelns bidrag till produktionsvolymens tillväxt via produktivitetseffekter mindre än under någon annan av de här betraktade perioderna.

Perioden 1946–1964. Vid efterkrigstidens början förelåg stora möjligheter till överflyttningsovinster till följd av krigsårens nödtvungna snedvridning av produktionen. Dessa kom sannolikt att aktualiseras under slutet av 1940-talet och början av 1950-talet. Till följd av den successiva liberaliseringen av handelspolitiken bildades emellertid ytterligare möjligheter till produktivitetsovinster. Dels kunde därigenom en lämpligare resursallokering bli möjlig, dels kan det ökande utländska konkurrenstrycket ha bidragit till att denna till stor del och relativt snabbt kom till stånd. Genom denna konkurrens stimulerades troligen även importen av ny teknik i olika former. Ett bättre utnyttjande av skalfördelar i produktionen i jämförelse med mellankrigstiden kunde också komma till stånd. Då importkapacitetens tillväxttakt blev omkring dubbelt så stark som under tidigare perioder kunde därigenom så stora potentiella produktivitetsovinster aktualiseras att utrikeshandelns absoluta bidrag var betydligt större under efterkrigsperioden än under någon annan period. En stor del av skillnaden mellan produktionsvolymens tillväxttakter under mellan- och efterkrigsperioderna skulle enligt tabell 7 kunna bero på skillnaden i utrikeshandelns produktivitetseffekter.

Vi har ovan behandlat utrikeshandelns partiella effekter på produktionsvolymen via dess produktivitetseffekter. Som tidigare påpekats behöver emellertid en ökning av produktivitet och därmed produktionskapacitet inte alltid ge upphov till en faktisk ökning av produktionsvolymen. Endast då överskottsefterfrågan föreligger kan detta anses bli fallet. Vi kan följaktligen konstatera att endast under efterkrigsperioden resulterade ovan analyserade partiella produktivitetseffekter med säkerhet i en faktisk uppgång av produktionsvolymen. Under övriga perioder blev effekten på produktionsvolymen ovisst. Såsom i nästa kapitel skall diskuteras kan emellertid produktivitetseffekterna ge upphov till en större internationell konkurrenskraft inom näringslivet och bland annat medföra en starkare tillväxt i exporten. Genom sådana återverkningar kan utrikeshandelns produktivitetseffekter indirekt, dvs. via den allmänna efterfrågan, stimulera produktionstillväxten.

Effekter på kapitalbildningen

Då en bedömning av utrikeshandelns betydelse för kapitalbildningen för hela perioden 1871–1966 skulle stöta på svåra teoretiska och statistiska problem har ambitionen i detta avsnitt inskränkts till en diskussion om dess betydelse under efterkrigsperioden. Det bör omedelbart framhållas att denna diskussion i mångt och mycket är av spekulativ karaktär och slutsatserna därför med nödvändighet osäkra. Vidare kan påpekas att utrikeshandelns inverkan enbart betraktas ur den partiella synvinkeln hur utrikeshandeln via effekter på kapitalintensiteten påverkat produktionskapaciteten i ekonomin. Efterkrigstiden har emellertid ovan bedömts som den period, då produktionsvolymens tillväxt begränsats främst av kapacitetstillväxten. Utrikeshandelns inverkan på kapitalintensiteten kan därför då ha haft stor betydelse för den ekonomiska tillväxten. Om man så vill kan problemet sägas komplettera den tidigare analysen av utrikeshandelns produktivitetseffekter i det att, medan vi där intresserade oss för inverkan på den s. k. teknikfaktorn i en produktionsfunktion för hela ekonomin, begränsas problemet här till den andra oberoende variabeln, kapitalintensiteten.

Den följande diskussionen grundar sig helt på en bedömning av utvecklingen av Sveriges komparativa fördelar i termer av produktionsfaktorerna kapital och arbetskraft. Det kan knappast råda något större tvivel om, att Sverige varken i början av perioden 1871–1966 hade komparativa fördelar i arbetsintensiv produktion, eller i slutet av samma period, i kapitalintensiv produktion. Bortses till en början från andra faktorer av betydelse för ett lands komparativa fördelar, så måste själva omkastningen av dessa fördelar ha haft stor betydelse för den ekonomiska utvecklingen. Det är vidare av betydelse att konstatera om den ekonomiska utvecklingen åstadkommit denna omkastning eller om omkastningen var en följd av andra händelser, som vanligen brukar betraktas som exogena störningar i ekonomiska modeller. Vår bedömning är att omkastningen inträffade under det andra världskriget som en följd av detta krig och den avskärmning från handel med utlandet detta innebar för Sverige. Den ekonomiska utvecklingen i Sverige under efterkrigstiden kan då enligt vårt synsätt till många delar ses som en strukturomvandlingsprocess, föranledd av den konfrontation med utländsk konkurrens och vid starkt förändrade komparativa fördelar, som den successivt liberaliserade utrikeshandeln medförde.

Dateringen av omkastningen till åren under det andra världskri-

get är visserligen svår att dokumentera men inte desto mindre sannolik. En indikation skulle möjligen den relativa lönenivån före och efter detta krig kunna utgöra. Jämförelser mellan länder försvåras emellertid i hög grad av de omfattande handels- och valuta-restriktioner som då rådde. Den enligt europeiska mått starka lönestegringen inom svensk industri mellan tiden före det första och andra världskriget åstadkom visserligen ett närmande till lönenivån i Europas mera utvecklade länder, men torde likväl ej ha fört upp den svenska på en högre nivå.⁶ Under den senare delen av efterkrigsperioden 1946–1966 låg emellertid den svenska lönenivån för arbetare klart över motsvarande för jämförbara europeiska länder.⁷

Denna jämförelse av lönenivåer mellan länder kan dock inte annat än vagt antyda att vår hypotes om omkastningens datering kan vara riktig. Andra skäl pekar emellertid i samma riktning. Ett sådant är att kapitalförstörelsen var mycket omfattande i många europeiska länder som en följd av såväl krigets direkta verkningar som den genom förändrad produktionsinriktning och hårt utnyttjande starka ekonomiska och fysiska förslitningen. Förutom att den fysiska tillgången av produktionsfaktorn kapital förändrades i relation till andra länder kan den relativa utvecklingen av faktorprisrelationen mellan lön och kapitalpris självständigt ha medverkat till omkastningen. Under en period med stark avskärmning från utlandet erhåller naturligtvis den inhemska efterfrågeutvecklingen ett större genomslag på produktionen och därmed efterfrågan av produktionsfaktorer. Huruvida omkastningen primärt orsakades av förändringen i den fysiska relationen kapital/arbetare eller i relationen lön/kapitalpris är omöjligt att här avgöra. Det för oss avgörande är att konstatera att var och en av dessa orsaksfaktorer teoretiskt kan tänkas åstadkomma en omkastning och att sådana unika omständigheter förelåg under krigsåren att relationerna kunde utvecklas väsentligt olika i Sverige än i övriga Europa.

När utrikeshandeln åter kunde expandera efter det andra världskrigets slut hade den svenska industrin inte bara att anpassa sig till den successivt minskade avskärmningen, utan även till i jämförelse med mellankrigstiden helt förändrade konkurrensförutsättningar. Bortses även här från andra anpassningsvägar motiverade en sannolikt hög relation lön/kapitalpris i förhållande till utlandet en hög kapitalintensitet inom den utlandskonkurrerande delen av in-

⁶ Vad gäller löneutvecklingen se Svennilson [1954], s. 235.

⁷ Se SAF, Statistical Bureau: Direct and total wage costs for workers, *International Survey* 1959–1967.

dustrin. Flera skäl talar för att kapitalintensiteten inom industrin på lång sikt och i detta avseende möjligen ej var tillräckligt hög i början av efterkrigstiden. Ovan har antytts att prisrelationen lön/kapitalpris t. ex. genom efterfrågeutvecklingen och bristen på arbetskraft kan ha stigit mer än vad kapitalintensiteten i ekonomin motiverade i ett läge med mera normal utrikeshandel. En annan anledning kan ha varit att den under tidigare perioder etablerade exportindustrin var anpassad till en konkurrenssituation, där Sverige hade fördel i arbetsintensiv produktion. Till det sistnämnda problemet får vi anledning att återkomma i det följande kapitlet.

Vår hypotes är därför att liberaliseringen av utrikeshandeln under efterkrigsperioden till följd av omkastningen av Sveriges komparativa fördelar bland annat stimulerade till en stark stegring av investeringskvot och kapitalintensitet inom industrin. Denna hypotes står i god samklang med resultaten från Lundbergs undersökning om kapitalbildningen i Sverige.⁸ Där konstateras att investeringskvotens uppgång från mellan- till efterkrigsperioden sammanhänger med en uppgång i den marginella nettokapitalkoefficienten och i reinvesteringarnas andel av kapitalbeståndet. En högre kapitalkoefficient inom industrin under efterkrigstiden än under mellankrigstiden sammanföll med en samtidigt högre kapitalintensitet. Omkastningen och dess följder kan också åtminstone delvis ligga bakom det bättre utnyttjande av skalfördelar under efterkrigstiden, som Åberg funnit vid beräkningar av produktionsfunktioner för olika industribranscher.⁹

Jämförelser med andra länder skulle naturligtvis ytterligare kunna bidra till att belysa rimligheten i vår hypotes. Uppgifter på relevanta storheter är emellertid svårfunna. Vad gäller den marginella bruttokapitalkoefficienten¹ kan dock nämnas att Sverige i en jämförelse med tio andra europeiska länder rankades som nummer tre.²

Trots bristfällig dokumentation blir vår hypotes att utrikeshandeln under efterkrigstiden starkt bidragit till produktionskapacitetens ökning genom dess inverkan på kapitalintensitet m. m. Det förtjänar emellertid påpekas att inte utrikeshandeln, utan omkastningen av de komparativa fördelarna, kan betraktas som den initiella orsaken till den ökade kapitalintensiteten från mellankrigstid till efterkrigsperioden. Andra aspekter på omkastningens inverkan berörs i det följande kapitlet.

⁸ Se Lundberg, [1969].

⁹ Se Åberg [1969] tabellerna 4: 4 och 4: 5.

¹ Bruttoinvesteringskvoten dividerad med relativ produktionstillväxt.

² Se Postan [1967], s. 115.

Exportens bestämningsfaktorer

Några utgångspunkter

I den tidigare framställningen har exporten genomgående antagits vara exogent bestämd. Detta antagande skulle vara realistiskt om exporten exempelvis var linjärt beroende av den totala världshandeln (M_w) enligt följande samband

$$X = gM_w \quad (12)$$

och andelen g var konstant inom varje delperiod. Så kan emellertid icke utan vidare antas vara fallet. För att bland annat utröna i vad mån antagandet om exportens exogenitet ändå kan betraktas som rimligt analyseras i detta kapitel exportens bestämningsfaktorer — så långt detta nu varit möjligt med den begränsade tillgång på empiriskt material som kunnat erhållas.

Låt oss emellertid först diskutera bestämningsfaktorerna till den svenska exportens andel av världshandeln (g). För det första kan en förändring av denna andel åstadkommas enbart genom att världshandelns struktur förändras. En ökning av g kan således uppkomma genom att importen till länder, där Sverige på grund av t. ex. ekonomiskt avstånd¹ tidigare uppnått höga importandelar, ökar starkare än genomsnittet. Analogt stiger också g om importen av varor med traditionellt hög svensk varuhandel andelsmässigt växer i världsimporten. Om förändringar i g under en viss period berott på enbart strukturförändringar i världshandeln är uppenbarligen antagandet i tidigare kapitel att exporten är exogent given fortfarande rimligt.

För det andra påverkas g även av förändringar i Sveriges andelar av enskilda varor och/eller på enskilda länder. Detta kan vara en följd av exogena förändringar i handelspolitik eller i transportkostnader o. d. En förändrad handelspolitik kan exempelvis påverka hemmamarknadsinriktningen på ett sådant sätt att exportkapacite-

¹ I begreppet ekonomiskt avstånd inkluderas förutom transportkostnader o. d. även sådana handelshinder eller institutionella hinder, som diskriminerar mellan olika länder i importen. Däremot ingår här ej allmänna hinder, som enbart diskriminerar utländsk produktion gentemot inhemsk.

ten ökar långsammare.² Exportkapaciteten påverkas även av hur snabb tillväxten av resurstillgången är i relation till den inhemska efterfrågeökningen.³ Slutligen påverkas de enskilda andelarna av utvecklingen av vad som här skall kallas den internationella konkurrenskraften. I detta begrepp inryms sådana komparativa fördelar, som kan utgöras av uppsättningen produktionsfaktorer, dessas kvalitet,⁴ historiskt betingade konkurrensfördelar på grund av marknadsituation, skalfördelar, kreditvillkor, leveranstider m. m. Det är uppenbart att vissa orsaker till andelsförändringar kan vara av en sådan beskaffenhet att exporten kan betraktas som delvis endogen bestämd av sådana variabler som den tekniska utvecklingen och efterfrågetillväxten. Den utsträckning i vilken detta varit fallet bestämmer rimligheten i det tidigare antagandet att exporten var exogen given.

Vi hänför i fortsättningen förändringar i exportens tillväxt till förändringar i världshandelns tillväxt samt förändringar i exportens andel av världshandelns tillväxt. De sistnämnda kan sammanfattningsvis orsakas av a) strukturförändringar i världshandelns tillväxt, b) olikheter mellan länder i exportkapacitetstillväxt, c) förändrad internationell konkurrenskraft samt d) förändringar av handelspolitiken. Den sistnämnda orsaken, som godtyckligt ses som en speciell orsaksfaktor vid sidan om de övriga, skall endast i vissa avseenden diskuteras i detta kapitel. I kapitel 4 berörs ytterligare aspekter på handelspolitikens effekter. Vi är medvetna om att även de övriga orsaksfaktorerna är intimt sammanflätade i varandra. Anledningen till att de här på detta sätt särredovisas är den form vi tvingats ge den följande empiriska analysen.

Den aggregerade exporten och världshandelns tillväxt

I kapitel 2 framgick att exportens tillväxttakt varierade betydligt mellan de fyra delperioder som betraktas. Den ojämförligt starkaste tillväxttakten i exportvärdet var efterkrigsperiodens, medan den näst följande periodens, 1890–1913, var mindre än hälften så stark. Det kan i första hand ifrågasättas om skillnaderna i tillväxttakt kan hänföras till skillnader i världshandelns tillväxttakt. Om så

² Vad gäller inverkan av handelspolitiken se även kapitel 4 nedan.

³ Vi bortser vid denna genomgång från att effekter av ett initieilt kapacitetsöverskott kan föreligga.

⁴ I kvaliteten hos produktionsresurserna ingår utbildning och annat, som kan påverka anpassningsförmågan i produktionen till förändringar i produktionsteknik, faktorpriser m. m.

Tabell 8. *Den svenska andelen av världsexporten av industriprodukter åren 1899–1937 samt den svenska andelen av världsexporten av samtliga varor åren 1938–1965.*

År	Industriexportandel	År	Den totala exportens andel av världsexporten
1899	0,97	1938	1,97
1913	1,25	1948	1,93
1929	1,73	1953	1,79
1937	2,50	1957	1,91
		1961	2,05
		1965	2,13

Källor: Industriexportandel: Tyszynski [1951]. De beräknade andelarna följer helt det industribegrepp Tyszynski använder sig av, vilket innebär att däri inkluderas »manufactured materials, finished capital goods and means of transport, and consumer goods». Världshandeln uppskattas genom att summera elva industriländers export, vilket enligt Tyszynski innebär att 80–85 procent av världsexporten av industrivaror inkluderats.

Den totala exportens andel: Dessa beräkningar bygger på statistiska data publicerade i Yearbook of International Trade Statistics, 1965, U.N. och ansluter sig därför till denna källas definition av världsexporten för respektive år.

vore fallet kan det förväntas att exportens andel av världshandeln är approximativt lika för alla delperioder (eller utvecklas i likartad takt).

För att kunna studera exportandelens i världshandeln utveckling har vi delvis nödgats använda mått på världshandeln, som icke är invändningsfria. Denna andel har för åren före år 1938 approximerats med den svenska industriexportens andel i världsexporten av industrivaror såsom denna senare kunnat uppskattas genom summering över ett antal betydande industriländer. Då liknande beräkningar ej kunnat genomföras för åren före år 1899 saknas helt möjligheter att analysera exportens bestämningsfaktorer för dessa år. Den svenska industriexportandelen under vissa år framgår av tabell 8. Då denna andel starkt stiger från 1899 till 1937 tycks inte världsexportens av industriprodukter tillväxt ensamt kunna förklara exportens tillväxt. Däremot kan skillnaden i exporttillväxten mellan perioderna 1890–1913 och 1921–1939 möjligen bero på skillnader i världsexportens tillväxt, eftersom andelsökningen enligt tabell 8 varit relativt jämnt fördelad från 1899 till 1937.

Den totala svenska exportens andel av världsexporten steg relativt måttligt från år 1938 till år 1965. Inom perioden ägde en deciderad nedgång rum i början av 1950-talet, men uppgången därefter kunde mer än väl kompensera denna nedgång. Den osedvanligt starka exporttillväxten under efterkrigsperioden i sin helhet tycks enligt ta-

bell 8 huvudsakligen kunna hänföras till en mycket betydande ökning av världsexporten under denna period.

I det följande hänförs exportens utveckling till olika bestämningsfaktorer. Möjligheterna att genomföra en konsekvent utformad analys begränsas dock av bristen på enhetligt material för hela perioden. Framställningen uppdelas därför i perioderna 1899–1937 och 1938–1965.

Exportens bestämningsfaktorer under åren 1899–1937

Vi har ovan visat att denna period karakteriserats av en starkt stigande svensk exportandel i världsexporten av industrivaror, beräknad som ett aggregat av elva länders industrivaruexport. I denna stigande andel inkluderas effekterna av förändringar i världsexportens struktur, utvecklingen av exportkapaciteten, den internationella konkurrenskraften samt handelspolitiken. I det följande disaggregeras exporten och världshandeln på ett antal varugrupper som ett första försök att något renodla den första typen av bestämningsfaktorer till exportandelen. Låt oss dock för undvikande av missförstånd redan nu kraftigt understryka att de »resultat» som erhållits i beräkningarna är avhängiga av den aggregationsnivå vi valt och är därmed i hög grad tentativa.

I tabell 9 redovisas för olika industrivaror i världsexporten hur dessas andelar förändrats samt hur den svenska exportandelen av varje varugrupp i världshandeln förändrats under de tre tidsperioderna 1899–1913, 1913–1929 samt 1929–1937. Det framgår av tabellen att Sverige genomgående ökat sin andel på fler varugrupper än det minskat. Särskilt gäller detta under perioden 1913–1929. Tabellen ger följaktligen icke det intrycket att Sveriges ökande exportandel i världsexporten enbart skulle ha varit en följd av en gynnsam utveckling av varustrukturen.

För den traditionellt viktiga varugruppen järn och stål utökades visserligen andelen i världsexporten, men samtidigt förlorade Sverige inom denna grupp halva sin marknadsandel från 1899 till 1929. En viss återhämtning skedde på 1930-talet, vilket möjligen delvis kan vara orsakat av den handelspolitiska diskrimineringen mellan länder under denna tid. Den andra dominerande svenska exportvaran från 1800-talet var trävarorna, som tillsammans med bland annat papper och massa steg starkare än genomsnittet i världsexporten utom på 1930-talet. Som framgår av tabellen steg dessutom den

Tabell 9. Förändring av procentuella varugrupsandelar i världsexporten samt av Sveriges procentuella andel av världsexporten inom olika varugrupper åren 1899–1937.

Varugrupp	Förändring av					
	Sveriges andel av Varugrupps- andel		Sveriges andel av Varugrupps- andel		Sveriges andel av Varugrupps- andel	
	1899–1913	1913–1929	1929–1937	1899–1913	1913–1929	1929–1937
Järn, stål	+ 1,7	- 2,1	+ 0,1	- 1,1	+ 1,1	+ 2,1
Övriga metaller	+ 0,7	+ 0,2	- 0,9	+ 0,5	+ 1,1	+ 0,5
Kemikalier	- 0,2	+ 0,5	- 0,4	+ 0,5	+ 1,4	- 0,8
Glas, porslin etc.	- 0,2	- 0,5	+ 0,3	- 1,0	- 0,4	- 0,6
Läder, gummi, trä, papper etc.	+ 0,4	+ 1,2	+ 0,9	+ 1,7	- 0,3	+ 2,6
Industriell utrustning	+ 1,8	+ 1,0	+ 1,2	+ 1,3	+ 1,7	+ 0,9
Elektriska varor	+ 1,5	+ 1,9	+ 1,4	+ 1,7	+ 0,9	+ 0,2
Jordbruksmaskiner etc.	+ 0,3	+ 2,2	+ 0,5	- 0,5	- 0,3	+ 0,7
Järnvägsutrustn., fartyg etc.	- 0,5	- 0,1	- 0,9	+ 2,2	- 0,4	+ 4,8
Motorfordon etc.	+ 2,9	0,0	+ 5,1	+ 0,2	+ 1,0	+ 0,4
Drycker, tobak	- 1,2	0,0	- 0,2	- 0,1	+ 0,3	0,0
Textilier	- 4,7	0,0	- 4,7	+ 0,1	- 5,2	+ 0,1
Beklädnad	- 0,6	+ 0,2	- 0,9	+ 0,5	- 2,2	- 0,3
Övrig metallmanufaktur	- 0,9	+ 0,3	- 0,4	+ 0,8	+ 1,1	+ 0,4
Böcker, film etc.	- 0,1	+ 0,1	- 0,1	+ 0,2	0,0	0,0
Övriga industrivaror	- 0,9	+ 0,4	- 0,7	- 0,9	- 0,7	0,0
Icke klassificerade varor	0,0	- 0,3	- 0,3	+ 0,2	- 0,1	0,0

Källa: Tyszynski [1951].

svenska exportandelen av papper och massa successivt under de tre tidsperioderna. Tabellen ger också ett starkt intryck av den svenska verkstadsindustrins genombrott på världsmarknaden. Inom såväl de i världshandeln expanderande varugrupperna av verkstadsprodukterna som de stagnerande och kontraherande steg de svenska andelarna så gott som genomgående. Den kraftigaste andelsexpansionen under mellankrigstiden ägde dock rum inom den kontraherande varugruppen, som bland annat inkluderar järnvägsmaterial och båtar.

En sammanvägning av de disparata utvecklingstendenserna av förändringen av varugrupsstruktur respektive svenska varugrupsandelar har gjorts genom ett enkelt standardvägningsförfarande. Därvid hänförs den faktiska förändringen av Sveriges export på de tre *hypotetiska* »effekterna» av förändringen i världsmarknadens stor-

Tabell 10. Den svenska exporttillväxtens hypotetiska fördelning på effekterna av förändringar i världsexportens storlek, varugrupsstruktur och svenska varugrupsandelar i procent åren 1899-1937.

Period	Den hypotetiska effekten av förändringen i			Summa
	Världsexportens storlek	Varugrupsstruktur	Svenska varugrupsandelar	
1899-1913	64	10	26	100
1913-1929	53	9	38	100
1929-1937	-436	108	428	100

Anm.: Se not 5 nedan. Varugrupsindelningen är den som framgår av tabell 9.

Källa: Tyszynski [1951].

lek, förändringen av varugrupsstrukturen samt förändringen av svenska varugrupsandelar.⁵

Av tabell 10 framgår att den svenska andelen av totala världsexporten enligt vår beräkningsmetod påverkades positivt framför allt av förändringar av de svenska andelarna av enskilda varugrupper. Visserligen tycks varugrupsstrukturen i världshandeln också ha utvecklats förmånligt för Sveriges vidkommande, men detta var av relativt mindre betydelse för landets andel av världsexporten (av industrivaror). Enligt resultaten av standardvägningen kan effekterna av olika bestämningsfaktorer till exportens utveckling sålunda sammanfattas. Tillväxten av världshandeln spelade visserligen stor roll för exporten under samtliga perioder, men var dock på

⁵ Se Maizel [1963], s. 199. Formelmässigt kan komponentuppdelningen skrivas:

$$\Sigma s_1 v_1 - \Sigma s_0 v_0 = \left[\Sigma s_0 v_0 \left(\frac{\Sigma v_1}{\Sigma v_0} - 1 \right) \right] + \left[\Sigma s_0 v_1 - \Sigma s_0 v_0 \left(\frac{\Sigma v_1}{\Sigma v_0} \right) \right] + [\Sigma s_1 v_1 - \Sigma s_0 v_1],$$

där s_t = landets andel av total export av en viss varugrupp till ett visst land under tidsperioden t och v_t = totalt exportvärde av denna varugrupp till denna marknad från alla länder. Uttrycket inom den första parentesen kommer därvid att utgöra ett mått på hur exporten från varje land skulle ha förändrats om länder- och varustrukturen av handeln samt respektive andelar varit oförändrade. Uttrycket inom den mellersta parentesen skulle kunna beteckna den hypotetiska effekten av förändringen av varustrukturen och är ett mått på hur exporten skulle ha förändrats om totala världshandeln och varje lands andel av varje marknad hade varit oförändrad. Den tredje parentesen, slutligen, kan benämnas den hypotetiska effekten av förändringen av marknadsandelar i importen av varje vara till varje land — ett mått på hur exporten skulle ha förändrats om total världshandel samt länder- och varustrukturen i handeln hade varit oförändrad. Det kan dessutom tilläggas att vi i beräkningarna ovan i texten bland annat inte kunnat ta hänsyn till den disaggregerade länderutvecklingen i export och världshandel. Texten i noten är därmed mera generellt skriven än vad beräkningarna ger underlag till.

intet sätt helt bestämmande för dennas utveckling. Strukturförändringar inom världshandeln påverkade endast måttligt och då i positiv riktning exportens tillväxt. Det var i stället ökande varugrupsandelar som främst kom den svenska exportandelen i världsexporten att stiga.

Med reservation för de svagheter, som uppkommer på grund av att varken samtliga varor eller länder inkluderats i världsexporten kan den slutsatsen dras att faktorer som påverkar den internationella konkurrenskraften kan ha varit relativt betydelsefulla för exportens tillväxt under åren 1899–1937. Detta kan förefalla vara en något djärv slutsats, då andelsökningar av enskilda varugrupper även påverkas av strukturförändringar inom varugruppen. Ytterligare information föreligger emellertid, som bitvis kan stödja vår slutsats.

En väsentlig faktor till den internationella konkurrenskraftens utveckling är den relativa utvecklingen av produktivitet och kostnader. Vad gäller produktiviteten så redovisar Postan att Sverige under perioden 1870–1913 hade den procentuellt starkaste tillväxten i arbetskraftsproduktiviteten av åtta europeiska länder.⁶ Någon liknande uppskattning för mellankrigstiden redovisas dock inte. Av Åbergs beräkningar framgår att ökningen i produktionen per sysselsatt inom industrin sjönk något från perioden 1890–1915 till perioden 1921–1940. Om således den relativa produktivitetstillväxten för arbetskraften varit den för konkurrenskraften utslagsgivande faktorn så kan den slutsatsen dras att denna tillväxt sjönk ännu mer utomlands mellan motsvarande perioder. En alternativ möjlighet är att arbetskraftens produktivitet under krigsåren minskade mer (eller ökade mindre) utomlands än i Sverige. Den senare möjligheten förefaller relativt rimlig. Den förra kan dock icke utan vidare förkastas. Det är nämligen tänkbart att en relativt lindrig (i sina verkningar på industrin) ekonomisk politik fördes i Sverige till följd av den relativt gynnsamma utvecklingen av den externa balansen.⁷

Sammanfattningsvis blir vår slutsats den att exportens ökande andel av världshandeln under åren 1899–1937 till stor del hänger samman med en ökande internationell konkurrenskraft inom den svenska exportindustrin. Att den ökande konkurrenskraften under mellankrigstiden inte enbart kan hänföras till en gynnsam ut-

⁶ Postan [1967], s. 17. Postan redovisar även en motsvarande jämförelse för perioden 1948–1962, där den svenska tillväxten i arbetskraftens produktivitet framstår som medelmåttig.

⁷ Se vidare kapitel 1.

veckling av kostnaderna per producerad enhet m. m. inom exportindustrin utan fastmer till ett gynnsamt utgångsläge efter det första världskriget samt till den ekonomiska politiken är dock ganska troligt.

Exportens bestämningsfaktorer under åren 1938–1965

Under perioden 1938–1965 har det, som ovan framgick, varit möjligt att inkludera samtliga varor i beräkningen av den svenska exportandelen i världshandeln. När vi i det följande disaggregerar världshandeln på varor kan emellertid inte summeringen av exporten genomföras över samtliga länder i FN:s statistik. Förutom de elva större exportländer, som ingår i Tyszynskis mått på världsexporten har här ytterligare sex inkluderats.⁸ Därigenom utgör det här använda måttet på världsexporten följande procentuella andelar av total världsexport

	Procent
1938	71
1948	59
1957	62
1965	65

Genom att exporten från nästan alla u-länder samt öststaterna exkluderats i vårt mått på världsexporten framstår den svenska andelen i denna världsexport som gynnsammare år 1948 och även följande år än år 1938. Den svenska exportens andel av de sjuutton ländernas totala export uppgick till följande procentuella tal

	Procent
1938	2,76
1948	3,24
1957	3,08
1965	3,31

När vi i det följande diskuterar den svenska exportandelen i världsexporten är det den i denna sista tablå procentuella andelen vi menar.

I tabell 11 presenteras uppgifter över förändringen av varugrupsandelar i världsexporten och Sveriges exportandel av olika varu-

⁸ Tyszynski [1951].

Tabell 11. Förändring av procentuella varugrupsandelar i världsexporten samt Sveriges procentuella andel av olika varugrupper i världsexporten åren 1938-1965.

SITC Rev.	Varugrupp	Förändring av					
		Sveriges andel av varu- gruppen		Sveriges andel av varu- gruppen		Sveriges andel av varu- grupp	
		1938-1948	1948-1957	1938-1948	1948-1957	1957-1965	1957-1965
0	Livsmedel	+4,8	-1,4	-4,0	+0,6	0,0	-0,3
1	Drycker, tobak	-0,1	0,0	-0,3	0,0	-0,2	+0,1
251	Pappersmassa	+0,7	-1,5	-0,4	-10,9	-0,3	-2,1
281	Järnmalm	-0,2	+1,5	+0,5	-32,6	-0,1	-11,4
2 utom	Övriga råvaror						
251 o. 281	utom bränslen	-1,5	+2,6	+3,6	-1,3	-2,5	+0,3
	3 Mineraliska bränslen etc.	-0,2	0,0	+1,0	+0,1	-2,7	+0,5
	4 Animaliska och vegetabiliska oljor etc.	0,0	+0,3	+0,3	-2,2	-0,2	+0,4
	5 Produkter av kemiska industrier o. d.	+0,7	+0,3	+3,0	-0,9	+1,5	+0,4
64	Papper, papp, varor därav	+0,8	+6,7	-0,4	-5,2	-0,4	+3,4
67	Järn, stål	+0,3	-2,3	+2,7	-2,6	-0,8	+1,4
69	Arbeten av metall	-0,5	+0,3	+0,6	+1,0	0,0	-0,3
6 utom 64, 67, 69	Övriga bearbetade varor	+2,6	-0,3	-1,2	+0,8	-1,0	0,0
	71 Maskiner, apparater, ej elektriska	+2,3	-0,7	+5,0	-1,1	+2,1	+0,5
	72 Elektriska maskiner, apparater samt materiel	+0,6	+0,1	+1,7	-2,4	+2,0	+0,3
73	Transportmedel	+3,4	+0,3	+2,4	+0,5	+0,7	+0,9
8	Diverse färdiga varor	+0,1	+1,3	+4,4	-1,2	+1,7	+0,6
9	Övriga varor	+0,1	-2,7	+0,6	-5,6	+0,3	+1,1
	Icke klassificerade varor	-13,8	-0,3	-19,7	0,0	-0,1	0,0

Anm.: Se kommentarer i bilaga A.

grupper mellan vissa år. Såväl mellan åren 1938 och 1948 som mellan 1948 och 1957 utvecklades varustrukturen relativt gynnsamt för de betydelsefullaste svenska exportprodukterna, dvs. papper och massa, järn och stål samt verkstadsprodukter. Därefter tycks inte utvecklingen av varustrukturen i världshandeln ha gynnat svensk export i lika hög grad.

Utvecklingen av de svenska varugrupsandelarna synes i stort inte ha varit lika gynnsam. Mellan åren 1938 och 1948 kunde svensk exportindustri erövra marknadsandelar på vissa varugrupper, t. ex.

Tabell 12. *Den svenska exporttillväxtens hypotetiska fördelning på effekterna av förändringar i världsexportens storlek, varugrupsstruktur och svenska varugrupsandelar i procent åren 1938–1965.*

Period	Den hypotetiska effekten av förändringen i			Summa
	Världsexportens storlek	Varugrupsstruktur	Svenska varugrupsandelar	
1938–1948	75	30	-5	100
1948–1957	111	63	-74	100
1957–1965	85	-9	24	100

Anm.: Se not 5, s. 82. Varugrupsindelningen vid beräkningen framgår av tabell 11.

Källa: UN: Yearbook of International Trade Statistics.

papper och vissa verkstadsprodukter, men förlorade i gengäld på andra, t. ex. massa samt järn och stål. Från 1940-talets slut till slutet av 1950-talet var den svenska andelsminskningen däremot mycket markerad med andelsförluster för betydligt mer än hälften av varugrupperna och dessutom inom så gott som alla för Sverige viktiga varugrupper. Denna utveckling bröts emellertid under åren 1957–1965, då andelsvinsterna delvis återhämtade den tidigare nedgången.

I likhet med ovan har vi vägt samman de hypotetiska effekterna av förändringen av världsmarknadens storlek, varustrukturen i världsexporten samt de svenska varugrupsandelarna genom ett enkelt standardvägningsförfarande.¹ Resultaten av de hypotetiska beräkningarna framgår av tabell 12. Endast mellan åren 1948 och 1957 tycks den svenska exporten ha vuxit långsammare än den beräknade världsexporten. Trots att varugrupsstrukturen utvecklades mycket gynnsamt kunde den inte uppväga förlusterna i varugrupsandelar för svensk export under denna tid. Visserligen stimulerades exporttillväxten åter mellan åren 1957 och 1965 av ökande varugrupsandelar, men dessa var av klart mindre storleksordning än förlusterna under 1950-talet.

Utvecklingen av exporten under efterkrigstiden har vidare i hög grad påverkats av *länderutvecklingen i världsimporten*. Då tillgången på statistik för denna period tillåter detta har vi genomfört ett standardvägningsförfarande analogt med ovan för att erhålla de hypotetiska effekterna av förändringen i länderstruktur och svenska marknadsandelar. Resultaten framgår av tabell 13. Det bör påpekas

¹ Se not 5, s. 82.

Tabell 13. Den svenska exporttillväxtens hypotetiska fördelning på effekterna av förändringar i världsimportens storlek, länderstruktur och svenska marknadsandelar i procent åren 1938–1965.

Period	Den hypotetiska effekten av förändringen i			Summa
	Världsimportens storlek	Länderstruktur	Svenska marknadsandelar	
1938–1948	108	- 21	13	100
1948–1957	95	38	- 33	100
1957–1965	74	13	13	100

Anm.: Det bör påpekas att uppgifterna för världsimport m. m. definierats som det begrepp som använts för respektive år i FN:s statistiska årsböcker. Till skillnad från tidigare tabeller är exporten från Sverige värderad cif och världshandeln definierad som världsimporten. Angående metodförfarandet vid standardvägningen, se not 5, s. 82.

Källa: UN: Yearbook of International Trade Statistics.

att förändringar av varustruktur och varuandelar påverkar dessa resultat.

Enligt denna beräkningsmetod skulle den svenska exporten ha missgynnats av länderstrukturens utveckling mellan åren 1938 och 1948, vilket sannolikt berodde på att den betydelsefulla europeiska importmarknaden till följd av kriget inte ökade så starkt som övriga marknader. I gengäld utvecklades denna marknad bättre enligt tabellen under den resterande delen av efterkrigsperioden. Enligt samma tabell sjönk Sveriges marknadsandelar i betydande grad under perioden 1948–1957, men ökade därefter åter fram till år 1965, vilket senare beror på att uppgången av de svenska marknadsandelarna i EFTA och Nordamerika mer än väl kompenserade nedgången i EEC.

Analysen av bestämningsfaktorerna till exportens utveckling under efterkrigstiden kan sålunda sammanfattningsvis formuleras. Den historiskt osedvanligt snabba exportökningen under efterkrigsperioden kan huvudsakligen hänföras till den då starka tillväxten i världshandeln. Visserligen ökade även den svenska andelen av världshandeln från 1938 till 1965, men denna ökning var relativt till tidigare perioders obetydlig. Andelsökningen kan sannolikt dateras till de sista tio åren fram till år 1965, medan en deciderad minskning ägde rum mellan åren 1948 och 1953. Den strukturella utvecklingen av varor (och länder) i världshandeln var ovanligt gynnsam. Det var följaktligen minskade varugrupsandelar, som dämpade uppgången i den svenska exportens andel av total världsexport.

Denna minskning inföll mellan åren 1948 och 1957. Sannolikt nåddes en botten redan omkring år 1953, då exportandelen enligt tabell 8 var som lägst. Trots den följande uppgången av de svenska varugrupsandelarna därefter kan vi för perioden i sin helhet konstatera att den internationella konkurrenskraften enligt vår definition försämrats.

Enligt den inledande framställningen till detta kapitel påverkas de enskilda varugrupsandelarna av strukturförändringen inom dessa varugrupper, den relativa utvecklingen av produktivitet, faktorpriser m. m. samt av utvecklingen av exportkapaciteten i förhållande till utlandet. Här tvingas vi fortsättningsvis helt bortse från strukturförändringar inom varugrupporna.

Som tidigare konstaterats kan det antas att den relativa produktivitetstillväxten är av betydelse för konkurrenskraftens utveckling. Av Åberg framgår att tillväxten i arbetskraftens produktivitet under efterkrigsperioden historiskt var väsentligt högre än tidigare perioder.²

I jämförelse med andra europeiska länder tycks emellertid den svenska produktivitetstillväxten medelmåttig.³ Detta kan möjligen ha kompenseras av om Sverige i början av efterkrigsperioden låg på en relativt hög nivå t. ex. till följd av att kriget drabbade den svenska ekonomin lindrigare än i många andra länder. Då vi icke känner till kostnadssidan är det dock svårt att bilda sig någon uppfattning om enhetskostnadernas inverkan på den internationella konkurrenskraften.

En annan anledning till minskande varuandelar kan vara en långsam tillväxt i exportkapaciteten i jämförelse med andra länder. Detta kan bli konsekvensen av antingen en långsam ökning av tillgången på arbetskraft och kapital eller en snabb tillväxt i efterfrågan på hemmamarknaden. Det är möjligt att den redan i början av efterkrigstiden fulla sysselsättningen i Sverige i kombination med en långsam befolkningstillväxt kan ha tenderat att dämpa exportkapacitetens tillväxt. Frågan blir emellertid då varför inte ersättningen av arbetskraft med kapital drevs längre. Enligt ovan nämnda studie om kapitalbildningen i Sverige⁴ var den årliga ökningen av kapitalintensiteten under efterkrigstiden historiskt sett kraftig och ägde sin motsvarighet av de här betraktade delperioderna endast under perioden 1871–1890. Under båda de nämnda perioderna steg

² Åberg [1969], s. 21.

³ Se Postan [1967], s. 11.

⁴ Lundberg [1969] tabell A: 7 i bilaga A.

samtidigt relationen lön/kapitalpris osedvanligt starkt. Den möjligheten föreligger därför att stegringen av kapitalintensiteten tillsammans med andra produktivitetshöjande anpassningssätt var för långsam för att kompensera ökningen av faktorprisrelationen lön/kapitalpris under kriget och den följande tioårsperioden.

Den fråga som därvid uppkommer är vilka faktorer som kan ha bidragit till den möjligen alltför starka uppgången av faktorprisrelationen. En bidragande anledning kan vara den relativt starkt stigande efterfrågetillväxten såväl inom Sverige som utomlands, vilken kan ha möjliggjort en historiskt sett god produktions- och vinsttillväxt. Devalveringen år 1949 och handelsrestriktioner av olika slag medverkade till att hemmamarknaden var relativt skyddad i varje fall fram till slutet av 1950-talet. Detta kan indirekt ha fått betydelse för investeringarna inom mera konkurrenskraftiga branscher och företag genom att arbetskraften i större utsträckning bands till på längre sikt och vid minskade handelshinder icke konkurrenskraftiga branscher och företag. Tillsammans med regleringarna av byggnads- och kapitalmarknaderna kan de nämnda handelshindren därmed ha fått en återhållande effekt på investeringarna under 1950-talet.

Denna tolkning står relativt väl i överensstämmelse med händelseutvecklingen från slutet av 1950-talet till mitten av 1960-talet. Lundberg erhåller i sin undersökning⁵ en ungefär lika stark stegring av kapitalintensiteten inom industrin under hela efterkrigsperioden. Kapitalkoefficienten, som till en början stigit och därefter legat relativt konstant, visade dock från omkring 1958 tendenser att sjunka. Detta antyder en ökning av arbetsproduktiviteten, som inte enbart kan hänföras till uppgången av kapitalintensiteten. Vår hypotes är att bakom denna ökning av arbetsproduktiviteten i industrin ligger en omfattande strukturrationalisering, som tvingades fram av att devalveringens skyddseffekter då försvunnit och handelshindren starkt liberaliserats och som stimulerades av att industrin då åter fick ge ut obligationslån och av att byggnadsregleringen lindrades. Bildandet av EFTA torde därvid ha varit mycket betydelsefullt. Ett av de kanske tydligaste tecknen på en starkare strukturuomvandling under senare delen av efterkrigsperioden var att antalet fusioner inom industrin från slutet av 1950-talet steg markant.⁶ Mycket tyder också på att nedläggningar av företag varit flera under denna tid. De reallokeringsvinster och stordriftsfördelar, som sannolikt erhöles ge-

⁵ Se Lundberg [1969], diagram 9.

⁶ Se Rydén [1969].

nom strukturomvandlingen, medverkade troligen till stor del till den i förhållande till kapitalintensitetens ökning starka uppgången i arbetsproduktiviteten. Denna uppgång kan också ligga bakom de mellan åren 1957 och 1965 för en rad svenska exportprodukter åter ökade marknadsandelarna i världshandeln.

Den spekulativa tolkningen av vilka bakomliggande faktorer som kan finnas till de svenska marknadsandelarnas utveckling under efterkrigstiden kan naturligtvis ifrågasättas. Den ligger emellertid i linje med den i det följande avsnittet valda tolkningen av effekterna på exportens varustruktur av omkastningen av de komparativa fördelarna under kriget. Även utvecklingen av exportkvoten i produktionen och hemmamarknadsandelen för olika industribranscher står, som framgår av kapitel 4, väl i överensstämmelse med våra här framförda spekulationer.

Några synpunkter på omkastningens inverkan på exportens varustruktur

Under mellankrigstiden och tidigare perioder kännetecknades den svenska exporten av en relativt stor tonvikt på råvaror och råvaru-intensiva produkter. Trots att produktionsmetoderna för många av dessa varor torde ha varit relativt kapitalintensiva så var sannolikt råvaruinnehållet nog för att kompensera utnyttjandet av en i Sverige relativt dyr produktionsfaktor. Under loppet av mellankrigstiden blev dock exporten av verkstadsprodukter, som framgår av diagram 5 ovan, en av de största exportgrupperna. Kombinationen av produkter baserade på inhemska uppfinningar och arbetsintensiva produktionsmetoder torde då ha varit två betydelsefulla faktorer bakom verkstadsindustrins komparativa fördelar. Genom den i kapitel 2 nämnda omkastningen av Sveriges komparativa fördelar till kapitalintensiv produktion ändrades från slutet av mellankrigstiden till början av efterkrigsperioden konkurrensförutsättningarna för svensk industri.

Enligt traditionell, komparativt statisk jämviktsteori baserad på Heckscher–Ohlins teori över komparativa fördelar skulle en omkastning leda till att tidigare exportindustri förvandlades till importkonkurrerande industri och vice versa för den tidigare importkonkurrerande industrin. Att så inte blivit fallet i Sverige är ett tecken på att andra konkurrensfaktorer än kapitalintensiteten sannolikt spelat en stor roll för exportindustrin under efterkrigstiden. Detta betyder emellertid inte att kapitalintensitetens stegring då var en

oväsentlig orsak bakom industrins anpassning efter omkastningen. Vi har ovan visat att i varje fall historiskt var tillväxten i kapitalintensiteten ovanligt stark. En jämförelse av den marginella brutto-kapitalkoefficienten mellan länder antyder också att kapitalbildningen var relativt stark i relation till andra länder under efterkrigstiden.

Den tolkning vi vill göra är i stället att kapitalintensiteten ej är ett utslagsgivande kriterium för om en bransch kan klassas som exportindustri eller ej. Tillgång på råvaror, utbildad arbetskraft, produktutveckling, etablerad marknadsorganisation är typer av konkurrensfaktorer, som mer än väl kan utjämna nackdelar av relativt låg kapitalintensitet. Däremot är det troligt att enskilda branscher (på disaggregerad nivå) eller företag tvingats driva substitutionen av kapital för arbetskraft längre än flertalet utländska konkurrenter till följd av en hög relation lön/kapitalpris i Sverige.

Det kan vara värt att något kommentera anpassningsprocessen inom verkstadsindustrin, vars exportandelstillväxt tyder på god internationell konkurrenskraft men vars kapitalintensitet icke varit särskilt stor. Att även importandelen för verkstadsprodukterna visade samma utveckling avspeglar att verkstadsindustrin är en mycket heterogen bransch vad gäller produktionsteknik, marknadssituation m. m. Det är därför möjligt att medan exporten av dessa produkter dominerades av hög kapitalintensitet så kännetecknades importen av hög arbetsintensitet. Visserligen kan enskilda exempel tyda på en utveckling i den riktningen,⁷ men svårigheten att erhålla data över kapitalintensiteten gör det svårt att konstatera om detta är ett generellt drag.

Det finns emellertid skäl att tro att verkstadsindustrin anpassat sin produktion på annat sätt än genom att omvandlas till en relativt kapitalintensiv bransch. Att just verkstadsindustrin så väl lyckats med denna anpassning kan bero på den flexibilitet och kunskap som stor företagsstorlek ofta tycks medföra. Särskilt under den senare delen av perioden 1946–1966 genomfördes en betydande struktur-omvandling inom denna bransch genom rensning av produktsortiment, produktbyten och fusioner med andra företag. Detta sökande efter längre produktionsserier skapade troligen möjligheter att såväl utnyttja skalfördelar som att öka kapitalintensiteten bland annat

⁷ Varven, som enligt Lundberg [1961], s. 277, var en mycket arbetsintensiv delbransch inom verkstadsindustrin, minskade kraftigt i betydelse 1959–1966 för total verkstadsexport. Andra exempel inom främst järn- och metallmanufakturindustrin och mekanisk verkstadsindustri kan sannolikt erhållas.

genom införande av ny teknik. Ett annat typiskt drag i anpassningen är produktutveckling. Å ena sidan finns en rad företag som producerar varaktiga konsumtionsvaror, t. ex. bilar, kylskåp, symaskiner och som normalt torde ha nackdelar av en i jämförelse med utländska konkurrenter liten hemmamarknad. En vanlig anpassningsväg hos sådana företag är att specialisera sig på produkter eller produktkvaliteter med relativt högt pris och utnyttja det förhållandet att hög inkomstelasticitet och internationellt sett höga inkomster per capita i Sverige ger relativt stora hemmamarknadsandelar och en relativt prisokänslig export.

Å andra sidan kännetecknas svensk verkstadsindustri av en rad produkter, som baserats på inhemska uppfinningar. Dessa produkter, som ofta är insatsvaror i annan industri, har i många fall visat sig ha en lång livstid. Detta sammanhänger med att den konstruktionsprincip, som användes för den ursprungliga produkten, varit mycket utvecklingsbar. Separator- och turbinprinciperna har exempelvis kunnat tillämpas i en rad produkter med andra användningsområden än de ursprungliga.

Att produktutveckling varit en av anpassningsvägarna för svensk verkstadsindustri antyder möjligen att denna valt att substituera utbildad arbetskraft för outbildad i stället för kapitalvaror mot utbildad arbetskraft. Även bland arbetarna torde Sverige relativt intensivt använda högt utbildade yrkeskategorier.

Anpassningen inom andra industribranscher kan naturligt nog inte tecknas på ett med ovan helt analogt vis. Medan järn- och stålindustrin relativt väl kan beskrivas på detta sätt kan möjligen anpassningsprocessen inom exempelvis kemisk industri samt skogs- och gruvindustri i högre grad karakteriseras av en starkare substitution av kapital för arbetskraft. Det kan vidare påpekas att i termerna anpassning och omvandling inte inbegripits att förändringar i relationen lön/kapitalpris alltid, eller för en enskild bransch, föregått t. ex. en förändring av kapitalintensiteten. Den sistnämnda kan följaktligen lika gärna ha orsakat den förra som vice versa. I föregående avsnitt gavs dock sambandet mellan de båda relationerna en kausal innebörd för delar av efterkrigsperioden.

Exogenitetsantagandet för exporten

Vid genomgången av tänkbara bestämningsfaktorer till exportens utveckling har förändringarna av världshandeln framkommit som en mycket viktig faktor. Det förefaller därför rimligt att anta att

exporten delvis kan betraktas som efterfrågebestämd och därigenom delvis exogen i sådana modeller, som använts i föregående kapitel. Under stora delar av perioden tycks emellertid den svenska andelen av världsmarknaden ha påverkats av faktorer, som mera kunnat hänföras till den inhemska ekonomiska utvecklingen. Upptäckter av nya råvarutillgångar, uppfinningar, förändringar av faktorproportionerna i produktionen, är exempel på händelser som från utbudssidan påverkat den svenska exportutvecklingen. Att tolka sambandet mellan exempelvis nationalinkomstillväxt och exporttillväxt på lång sikt som att det visar den senares inverkan på den förra kan då bli missvisande. Formellt kan dock exporttillväxten, trots den ekonomiska tillväxtens effekter på exporttillväxten, betraktas som exogent given, om dessa effekter är »lag»-ade. I de ekonomiska beräkningar på årsdata, som ovan genomförts, förefaller det därför även av detta skäl relativt rimligt att betrakta exporten som en självständig motor i den ekonomiska tillväxtprocessen.

KAPITEL 4

Handelspolitikens inverkan på varuhandeln

I tidigare kapitel har handelspolitikens orsaker, utformning och effekter till viss del diskuterats. Vad gäller dess orsaker och utformning skall vi i stort nöja oss med den framställning som givits i kapitel 1,¹ eftersom en mera ingående analys av dessa problem skulle kräva en mycket omfattande insamling och bearbetning av såväl svensk som internationell statistik. Framställningen i detta kapitel inskränks därför till en analys av vissa effekter av de större omläggningarna i svensk och utländsk handelspolitik. Detta innebär att intresset inriktas mot förändringar av valutasystem och växelkurser samt omfattande omläggningar i tullpolitik o. d.

Vid en analys av handelspolitikens effekter uppkommer emellertid det problemet att effekterna på exportens aggregerade utveckling är svåra att analysera utöver vad som gjorts i kapitel 3, då vi för en mera ingående analys skulle behöva ett mer omfattande statistiskt material än vad som varit möjligt att insamla. Vi tvingas därför i huvudsak koncentrera analysen av sådana effekter på exportutvecklingen till en bedömning av handelspolitikens inverkan på exportkvoten inom olika industribranscher. Denna analys genomförs parallellt med att hemmamarknadsandelen inom branscherna studeras. Vi låter avsnittet om dessa problem inleda vår analys för att erhålla möjlighet att ställa hypoteser om handelspolitikens effekter på den aggregerade exporten och importen. Hypoteserna angående importen kan därigenom i viss mån prövas genom en modellteknisk analys i det avslutande avsnittet.

Handelspolitikens inverkan på exportkvot och hemmamarknadsandel inom olika industribranscher

Analysen i detta avsnitt blir med nödvändighet tentativ, då den baseras på kriterier, vilkas teoretiska innebörd delvis är oklar. Dess-

¹ Jfr också Bergström [1969] för en diskussion om mål-medelproblematiken och den institutionella ramens betydelse för handelspolitiken.

utom är de mått vi använder vid de operationella definitionerna av nämnda kriterier behäftade med vissa svagheter. Som mått på exportintensiteten inom en bransch använder vi oss av exportkvoten i produktionen, dvs. värdet av exporten från branschen dividerat med saluvärdet av branschens produktionsresultat eller X/Q . Hemmamarknadsandelen definieras som branschens andel i konsumtionen på hemmamarknaden eller $(Q - X)/(Q - X + M)$, där M betecknar importen av varor från motsvarande bransch utomlands.²

Utvecklingen av exportkvoten och hemmamarknadsandelen inom olika industribranscher framgår av diagrammen 10–13. Perioden fram till det första världskriget präglades som framgått av kapitel 1 av en hög grad av stabilitet i växelkurserna i flertalet av för Sverige betydelsefulla valutor. Den enda handelspolitiska omläggning av påtaglig betydelse som förekom var omläggningen till en protektionistisk tullpolitik i bland annat Tyskland och Frankrike under 1880-talet. I Sverige infördes, som nämnts i kapitel 1, agrartullar år 1888 samt i viss omfattning industritullar år 1892. Tullarna användes också i förhandlingspolitiskt syfte vid ingående av bilaterala handelsavtal framför allt med de två tidigare nämnda länderna.

Av diagrammen 10 och 11 framgår att hemmamarknadsandelen för flertalet branscher stigit efter 1890. Detta var särskilt fallet för pappers- och massaindustrin samt för typiska hemmamarknadsindustrier som textil- och beklädnadsindustrin samt läder-, hår- och gummivaruindustrin.

Det kan därför inte uteslutas att omläggningen av frihandelspolitiken till en mer protektionistisk politik gav ett betydande skydd åt den relativt unga svenska industrin. Inom en sådan råvaruintensiv bransch som träindustrin betydde däremot *eventuella* skyddstullar sannolikt föga för industriexpansionen under denna tid, eftersom det var den utländska efterfrågan som var mest betydelsefull för denna industri. Likaså kan det hållas för troligt att eventuella tullar för den mest tillväxtkraftiga delen av verkstadsindustrin, nämligen den som etablerats för att exploatera svenska uppfinningar, förmodligen inte hade någon utslagsgivande roll för dess etablering och tillväxt. För framväxten av en importkonkurrerande industri efter 1890 kan inte någon liknande enstaka bestämningsfaktor lätt

² Vi är väl medvetna om att vissa svagheter vidlåder våra mått genom bland annat dubbelräkningar och lagerförändringar. Det förra är ett allvarigare problem än det senare, eftersom vi intresserar oss för den långsiktiga utvecklingen, och förädlingsgraden inom en bransch därigenom kan hinna förändras.

Diagram 10. *Exportkvot och hemmamarknadsandel i procent inom vissa exportintensiva industribranscher åren 1871-1913*

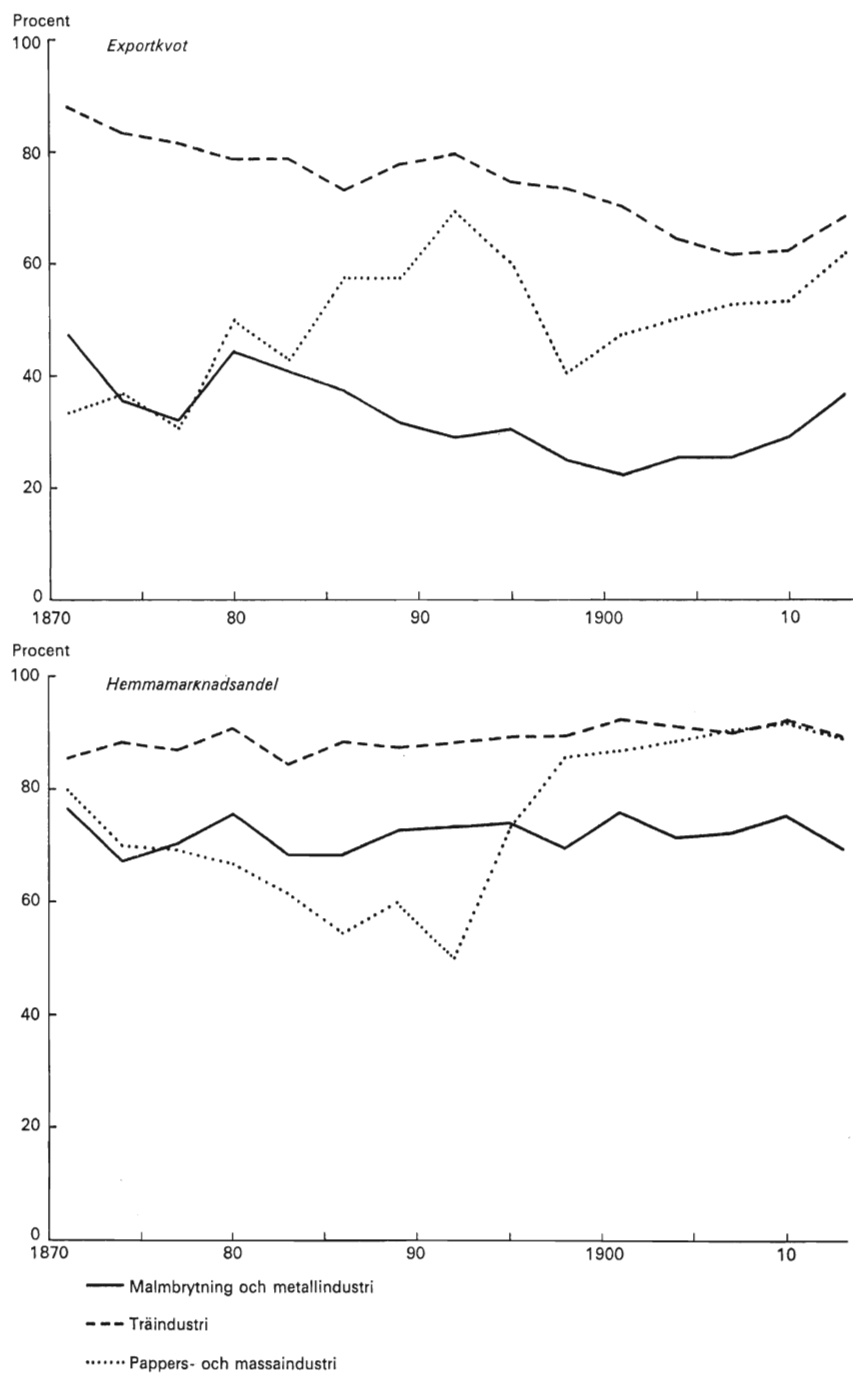
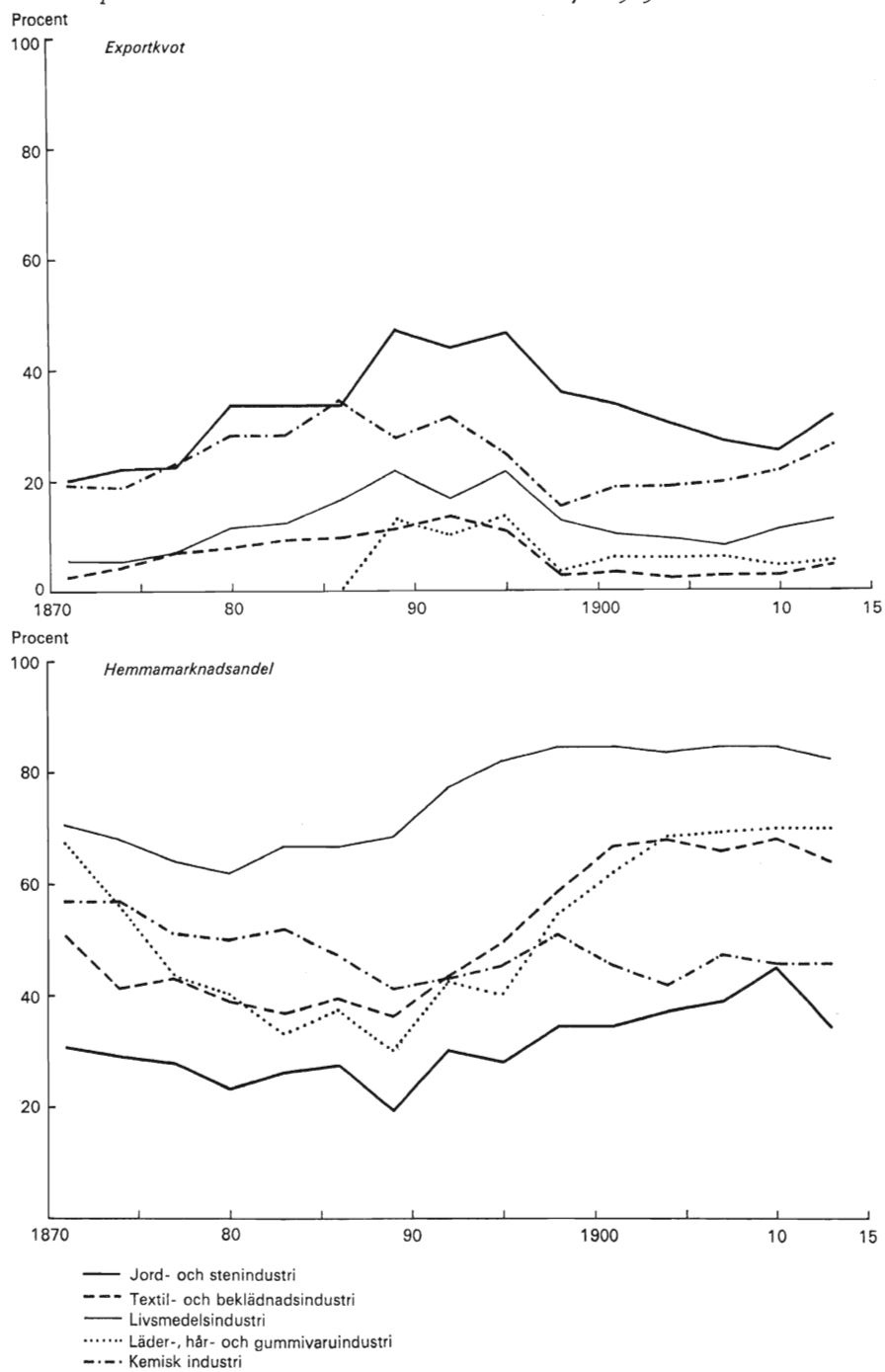

Diagram 11. *Exportkvot och hemmamarknadsandel i procent inom vissa importkonkurrerande industribranscher åren 1871-1913*

påvisas. Det kan därför inte uteslutas att handelspolitiken under denna tid fick något av en »infant industry»-effekt i den i övrigt relativt gynnsamma industriella miljö, som mognat fram vid tiden strax före sekelskiftet. Nedgången i exportintensiteten i vissa exportbranscher åstadkoms troligen inte av utländska restriktioner annat än möjligen den för den kemiska industrin. Denna industris export kan nämligen ha påverkats av den tyska industripolitiken, som under denna tid starkt stimulerade den kemiska industrin.

Under mellankrigstiden ägde en stor omläggning av handelspolitiken rum. Även efter det första världskriget fram till världsdepressionen i början av 1930-talet kännetecknades av en relativt liberal handelspolitik i flertalet länder. I jämförelse med denna var 1930-talets handelspolitik starkt protektionistisk. T. o. m. England tillämpade då en hård »beggar-thy-neighbour»-politik. Denna utveckling av handelspolitiken utomlands kan sannolikt förklara den markanta sänkningen av exportkvoten såväl inom exportindustrin som inom övriga branscher (se diagrammen 12 och 13). Pappers- och massaindustrin klarade sig relativt bättre än andra exportbranscher, förmodligen genom att den lyckades etablera nya och betydande exportmarknader i Nord- och Sydamerika. Det förtjänar påpekas att devalveringen gentemot pundet och övriga valutor sannolikt starkt bidrog till att Sverige kunde öka sina marknadsandelar inom den absolut sett krympande världshandeln under 1930-talet.

I likhet med andra länder vidtog även Sverige i början av 1930-talet en rad handelspolitiska åtgärder för att skydda den inhemska produktionen. Förutom devalveringen i samband med övergivandet av guldmyntfoten år 1931 ägde andra betydelsefulla omläggningar rum. En skärpning av tullar och andra importregleringar, såsom bilaterala handelsavtal med främst Tyskland kan tjäna som exempel. Den nya jordbrukspolitikens innebar också en reglering av jordbrukarnas inkomster via skyddstullar riktade mot import av jordbruksvaror. Effekterna av den nya handelspolitiken kan avläsas i diagrammen 12 och 13, vilka visar en stark ökning av den genomsnittliga hemmamarknadsandelen under 1930-talet för samtliga industribranscher utom den kemiska.

Även efterkrigstiden präglades av omfattande omläggningar av handelspolitiken i Sverige och andra europeiska länder, denna gång i liberaliserande riktning. Dessa omläggningar var emellertid inte lika dramatiska som t. ex. mellankrigstidens genom att liberaliseringen av handeln skedde successivt under en längre tidsperiod. Vid slutet av 1950-talet, då de flesta europeiska valutorna blivit fritt

konvertibla, skapade bildandet av EEC och EFTA nya förutsättningar för en expansion av varuhandeln. Diagrammen 12 och 13 visar därefter stigande exportkvoter och sjunkande hemmamarknadsandelar framför allt för textil- och beklädnadsindustrin samt för läder-, hår- och gummivaruindustrin. Denna tendens kan sannolikt vara en effekt av det alltmer minskande skyddet mot utländsk konkurrens, men innebar för så gott som alla branscher enbart en återgång mot 1920-talets hemmamarknadsandelar. För sådana relativt arbetsintensiva importkonkurrerande branscher som textil- och beklädnadsindustri samt läder-, hår- och gummivaruindustri tycks den egentliga nedgången av hemmamarknadsandelarna ha börjat först under den senare hälften av 1950-talet. Detta kan tyda på att devalveringens konkurrensskyddande effekt först då börjat upphöra. Nämnade branschers exportkvoter började vid ungefär samma tid stiga.

De traditionella svenska exportbranscherna träindustri samt pappers- och massaindustri minskade sina exportkvoter under efterkrigsperioden. För den förra innebar denna nedgång en fortsättning av 1930-talets starkt sjunkande andel, för den senare däremot sjönk exportkvoten i början av 1950-talet till en därefter relativt stabil nivå (se diagram 12).

Sammanfattningsvis kan vi ställa följande hypoteser om handelspolitikens effekter under perioden 1871–1966. Övergivandet av frihandelspolitiken omkring år 1890 fick troligen en betydande skyddseffekt för flera industribranscher och underlättade den vid denna tid påbörjade industriella expansionen. Det är inte uteslutet att effekten för dessa industrier blev ett lyckat exempel på vad som vanligen kallas »infant-industry»-argumentet för att införa en tull, dvs. kom att stimulera etableringen och uppbyggandet av en del industrier som, när tullskyddet började avta, hade vuxit sig tillräckligt starka för att möta en ökande utländsk konkurrens. Att så blivit fallet är dock svårt att finna ytterligare stöd för.

Effekterna av devalvering, tullar m. m. samt bilaterala handelsavtal i början av 1930-talet innebar sannolikt ett betydande importskydd framför allt för sådana importkonkurrerande industrier som livsmedels- och textilindustrin samt för jordbruket. Den starkt minskande exportkvoten inom industrin var troligen främst en effekt av andra länders protektionistiska politik.

Efterkrigstidens handelspolitiska förändringar är möjligen svårare att bedöma. Importregleringen samt devalveringen under 1940-talet torde dock ha haft påtagliga skyddseffekter. Den successiva liberalise-

Diagram 12. *Exportkvot och hemmamarknadsandel i procent inom vissa exportintensiva industribranscher åren 1921–1966*

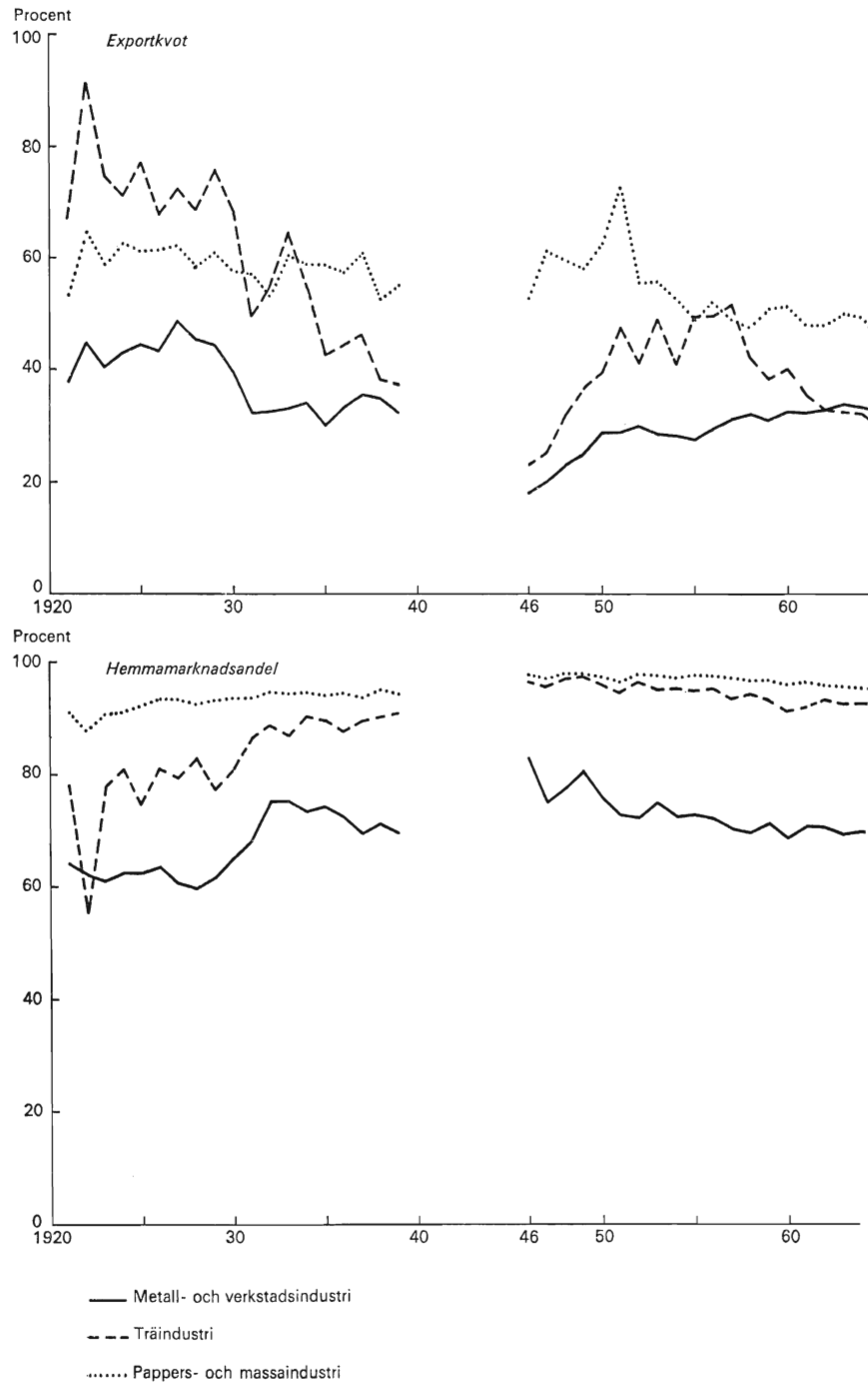
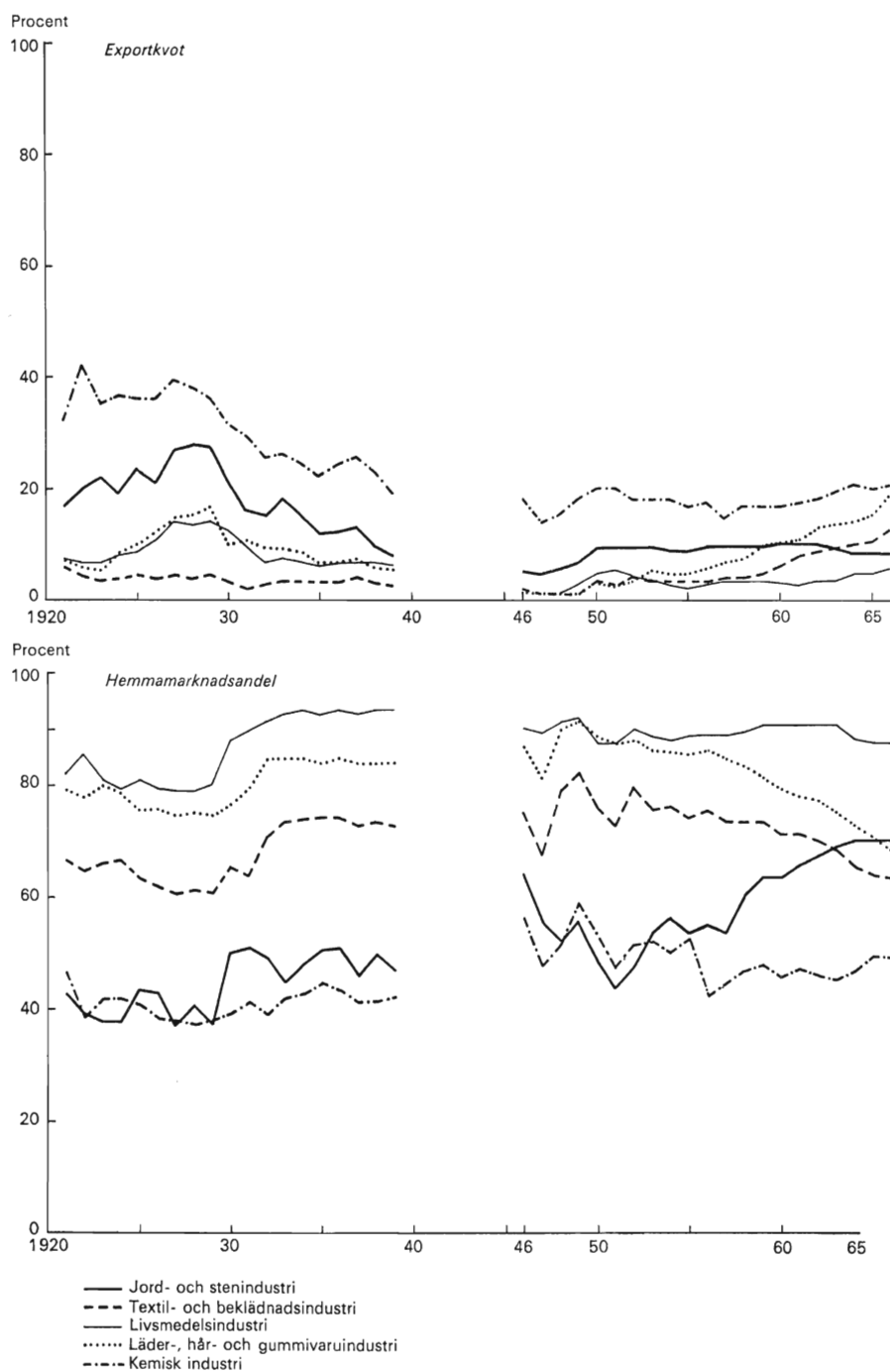

Diagram 13. *Exportkvot och hemmamarknadsandel i procent inom vissa importkonkurrerande industribranscher åren 1921–1966*

ringen av handeln under 1950- och 1960-talen medförde sannolikt att den långsiktiga effekten av handelspolitiken blev ökad importkonkurrens även inom de traditionella svenska exportbranscherna.³ Detta ledde också till att vissa typiska importkonkurrerande branscher blev alltmer exportinriktade.³ Följaktligen torde politiken kunna sägas ha lett till en med utlandet alltmer integrerad industri.⁴

Handelspolitikens inverkan på den aggregerade importen — en modellanalys

Importfunktionen

I detta avsnitt undersöks handelspolitikens effekter på importen som de framkommer i en aggregerad importfunktion. Tidigare formulerades förenklade importfunktioner i samband med behandlingen av efterfrågeeffekterna av utrikeshandeln. Här är syftet i stället att söka fånga upp effekterna av väsentliga omläggningar av handelspolitiken och av sådana strukturella omdaningar i ekonomin, som påverkar substituerbarheten mellan inhemsk produktion och import.

Då ett litet land endast i mindre utsträckning kan påverka världsmarknadspriserna genom sin import, kan det aggregerade importpriset (P_M) antas vara exogent givet. Importvolymen (M_F) kan då tänkas bli endogent bestämd av dels nationalinkomsten i fasta priser (Y_F), dels relationen mellan prisnivån på importvaror och den inhemska prisnivån (P_M/P), dels slutligen den ekonomiska politiken (E). Detta samband kan skrivas

$$M_F = f(Y_F, P_M/P, E), \quad (13)$$

där $\partial M_F / \partial Y_F > 0$ och $\partial M_F / \partial (P_M/P) < 0$. Den funktionsform som valts är potensfunktionen, vilken har den egenskapen att den förutsätter konstanta elasticiteter inom varje skattningsperiod. Om förändringen i politikvariabeln E tänkes få inverka på konstanterna i importfunktionen kan denna då skrivas

$$M_F = AY_F^\mu (P_M/P)^e. \quad (14)$$

Konstanterna μ och e kallas fortsättningsvis importens inkomst- respektive prisrelationselasticitet. Att variabeln E icke explicit in-

³ Detta kan, som analysen i kapitel 2 och 3 antyder, vara en effekt av bland annat omkastningen av de komparativa fördelarna.

⁴ Jfr slutsatserna i kapitel 2 i efterfrågeanalysen, där vi med andra metoder erhöill samma slutsats.

Tabell 14. *Importens inkomstelasticitet och prisrelationselasticitet åren 1871-1966.*

μ = importens inkomstelasticitet
 s_μ = standardavvikelse för μ
 ϱ = importens prisrelationselasticitet
 s_ϱ = standardavvikelse för ϱ

Period	μ (s_μ)	ϱ (s_ϱ)	R^2
1871-1890	1,86 (0,136)	-0,81 (0,267)	0,941
1890-1913	0,88 (0,150)	-0,95 (0,357)	0,961
1921-1939	1,36 (0,140)	0,02 (0,303)	0,899
1946-1966	1,58 (0,178)	-0,22 (0,270)	0,954

sätts i importfunktionen hänger naturligtvis samman med svårigheten att kvantifiera omläggningar av den ekonomiska politiken. Den typ av omläggningar, som här skall behandlas, är sådana handelspolitiska förändringar, som påverkar den aggregerade importens inkomst- och prisrelationselasticiteter eller med andra ord omfattande förändringar av tullar, kvoteringar, växelkurser o. d. Om en dylik kraftig åtgärd vidtas i skarven mellan två tidsperioder kan elasticiteterna förväntas bli olika för tidsperioderna. Sker parameteromläggningen i stället inom en period, för vilken elasticiteterna antagits vara konstanta, kan detta inte endast inverka på värdena på elasticiteterna, utan även på hur stor del av importens variationer som fångas upp av de oberoende variablerna.

Elasticiteterna i importfunktionen (14) har beräknats med hjälp av regressionsteknik för fyra tidsperioder. Måtten på variablerna M_F och Y_F erhöles därvid genom att deflatera importvärdet respektive bruttonationalprodukt i löpande priser med importprisindex (P_M) respektive en index för den inhemska prisutvecklingen (P).⁵ Resultaten framgår av tabell 14. Genomgående för de fyra perioderna tycks gälla att variationerna i den beroende variabeln, dvs. importvolymen, fångats upp tillfredsställande av de oberoende variablerna, något mindre dock under mellankrigstiden. Standardavvikelsena är relativt höga för ϱ , varför prisrelationselasticiteternas

⁵ Som bruttonationalproduktens deflator har levnadskostnadsindex använts för de tre tidsperioderna före andra världskriget. För efterkrigstiden däremot har vi kunnat använda den deflator som redovisas i nationalräkenskaperna.

värden kan avvika relativt mycket från de i tabellen angivna utan att den multipla korrelationskoefficienten ändras i så hög grad. Vi skall emellertid bortse från dessa komplikationer och acceptera tabellvärdena som givna.

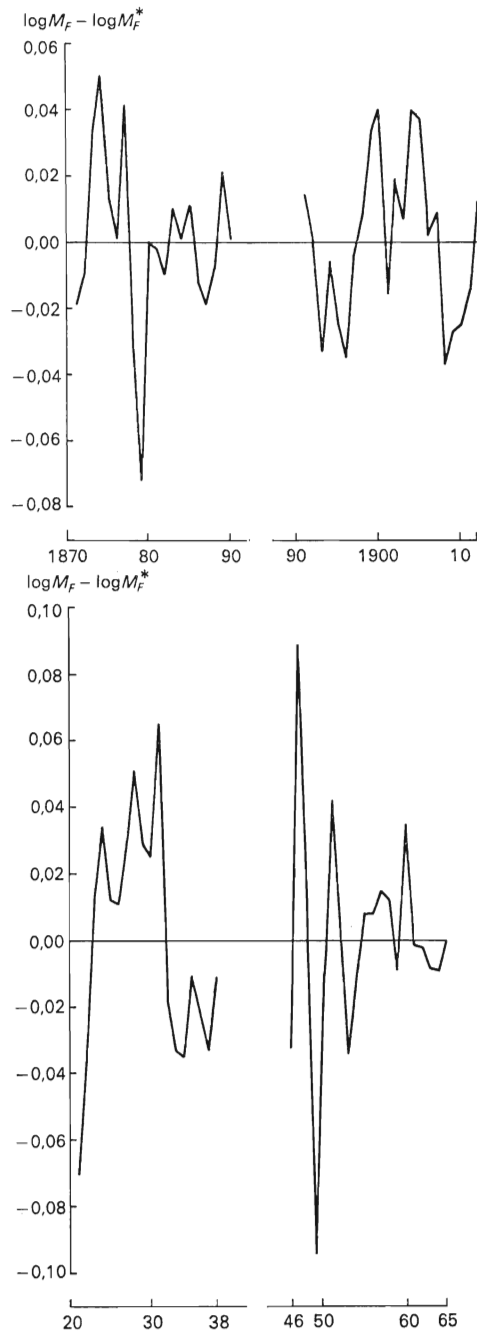
En blick på tabellen visar att tecknet på elasticiteten ρ för perioden 1921–1939 avvek från det vi förväntade oss. Dessutom är ρ mycket liten under denna period. Vi kan ytterligare lägga märke till att inkomstelasticiteten halverades från perioden 1871–1890 till perioden 1890–1913, en förändring som väl överensstämmer med de resultat som erhöles vid analysen av hemmamarknadsandelarnas utveckling. Styrkan i nedgången indikerar att vi inte kan utesluta att den protektionistiska handelspolitiken fick en skyddande effekt på delar av produktionen. Sannolikt betydde dock även andra faktorer mycket för framväxandet av en importvarusubstituerande industriell och agrar produktion. Även den, absolut sett, stigande prisrelationselasticiteten pekar på en ökande substituerbarhet för import inom den svenska ekonomin.

Efter det låga värdet på inkomstelasticiteten under perioden 1890–1913 blev denna åter större under mellankrigs- och efterkrigsperioderna. Detta kan möjligen sammanhänga med att konsumtionen vid stigande inkomster per capita tenderat att diversifieras, medan produktionen inom Sverige genom den internationella arbetsfördelningen i varje fall inte i lika hög grad genomgått samma utveckling. Komplementariteten mellan inhemsk produktion och import kan då under de två sista perioderna åter ha ökat. En annan möjlig förklaring vore att inkomstelasticiteten i början av perioderna efter de båda krigen var hög på grund av återhämtningseffekter på importen.

Utvecklingen inom mellankrigstiden för de båda elasticiteterna kan icke omedelbart studeras. Diskussionen av den handelspolitiska omläggningen i början av 1930-talet uppskjuts därför till analysen i det följande avsnittet. Enligt tabellen verkar förändringar i prisrelationen P_M/P föga ha påverkat importvolymens utveckling. Den lägre multipla korrelationskoefficienten under mellankrigstiden kan betyda att det i högre grad förekommit »lags» mellan variablerna än under övriga perioder, att eventuellt andra bestämningsfaktorer spelat en större roll för importvolymens utveckling eller att omläggningen i början av 1930-talet givit en sämre anpassning av importfunktionen.

I jämförelse med mellankrigstiden var prisrelationselasticiteten under efterkrigstiden absolut sett högre. Detta kan möjligen tas som

Diagram 14. *Differensen mellan importens faktiska och hypotetiska årliga utveckling åren 1871-1965*

en vag indikation på att liberaliseringen av handeln medför en högre grad av substituerbarhet mellan inhemsk produktion och import. Vi skall emellertid ytterligare diskutera detta i det följande avsnittet.

En residualanalys av handelspolitikens effekter

För att kunna studera effekterna av sådana handelspolitiska parameterförändringar, som ägt rum *inom* perioderna, dvs. ej i periodskarvarna, skall vi genomföra en analys av residualen mellan den årliga faktiska utvecklingen av importen (M_F) och den hypotetiska import (M_F^*) som erhålls genom insättande av de faktiska variabelvärdena i det skattade funktionssambandet. Denna residuals ($\log M_F - \log M_F^*$ i diagram 14) utveckling kan jämföras med de diskontinuerliga förändringarna i de handelspolitiska parametrarna, varvid en indikation erhålls på den tendens till förändring av elasticiteterna som handelspolitiken haft.

Residualen mellan faktisk och hypotetisk import för de olika perioderna framgår av diagram 14. Av utvecklingen att döma tycks residualen svänga relativt starkt på kort sikt under de båda förkrigsperioderna. Särskilt tycks så ha varit fallet under 1870-talet, vilket *möjligen* kan ha berott på att de kraftiga konjunktursvängningarna i exporten återverkade på importen även via kreditväsendet.⁴ De större handelspolitiska omläggningarna företogs i skarven mellan de båda förkrigsperioderna och har tidigare diskuterats vad gäller effekter på elasticiteterna.

En förklaring av residualens utveckling under mellankrigstiden ger måhända mera säkra slutsatser. Det framgår av diagram 14 att residualen var starkt positiv under 1920-talet för att efter devalveringsåret 1931 kraftigt sjunka och bli negativa. Vi kan följaktligen sluta oss till att handelspolitiken i början av 1930-talet tenderade att sänka inkomstelasticiteten och/eller höja prisrelationselasticiteten. Denna konklusion står i god överensstämmelse med hypoteserna i avsnittet om hemmamarknadsandelarnas utveckling.

Effekterna av förändringarna av handelspolitiken under efterkrigstiden tycks av diagrammet att döma inte ha varit långvariga. De starka svängningarna i residualen under 1940-talet med bland annat appreciering, importreglering och devalvering tycks pendla kring värdet noll. Om det kan hävdas att importens inkomstelasticitet under den första delen av efterkrigstiden borde ha varit hög

⁴ Genom de kreditindragningar som under vissa perioder företogs av bankerna då konjunkturerna var dåliga.

Tabell 15. *Trendmässig procentuell årlig förändring av importvolym, bruttonationalprodukt i fasta priser samt prisrelationen åren 1871-1966.*

M_F = importvolym
 Y_F = bruttonationalprodukt i fasta priser
 P_M/P = importprisindex genom prisindex för de inhemska priserna

Period	M_F	Y_F	P_M/P
1871-1890	3,89	1,98	- 0,37
1890-1913	4,31	3,43	- 1,34
1921-1939	4,21	3,25	- 1,11
1946-1966	6,19	3,62	- 2,03

Anm.: Trenden är beräknad som parametern λ i funktionen $z = e^{\lambda t}$, där z står för respektive variabel och t = tiden.

till följd av återhämtningseffekter efter krigsårens avspärning, så kan den bedömningen möjligen göras att devalveringen verkat sänkande på inkomstelasticiteten eller höjande på prisrelationselasticiteten.

Nationalinkomstens och prisrelationens bidrag till importvolymens ökning

Vi skall avslutningsvis bedöma nationalinkomstens och prisrelationens betydelse för importens tillväxt under de olika perioderna. För det ändamålet har den trendmässiga förändringen av nämnda variabler beräknats med resultat som framgår av tabell 15. Enligt

Tabell 16. *Nationalinkomstens och prisrelationens absoluta och relativa bidrag till importvolymens tillväxttakt åren 1871-1966.*

Y_F = bruttonationalprodukt i fasta priser
 P_M/P = importprisindex genom prisindex för de inhemska priserna

Period	Absoluta och relativa bidrag till importvolymens årliga tillväxt från	
	Y_F	P_M/P
1871-1890	3,68	0,30
	95	8
1890-1913	3,02	1,27
	70	29
1921-1939	4,42	- 0,02
	105	0
1946-1966	5,72	0,45
	92	7

tabellresultaten steg nationalinkomsten (= nationalprodukten) ungefär lika mycket årligen under de tre sista delperioderna.

Under åren 1871–1890 var tillväxttakten i nationalinkomsten långsammare än under övriga perioder. Detta motsvaras av en endast något långsammare importtillväxttakt. Prisrelationens tillväxttakt var absolut sett betydligt lägre än nationalinkomstens, särskilt under åren 1871–1890. I samtliga perioder tycks importpriserna i genomsnitt ha sjunkit relativt till det inhemska prisgenomsnittet.

Ovan presenterades de oberoende variabelernas respektive elasticiteter, dvs. den procentuella ökningen av den beroende variabeln vid en en-procentig ökning av respektive oberoende variabel. Produkten av en oberoende variabels trendmässiga ökning och dess elasticitet ger storleken på variabelns bidrag till importvolymens ökning. I tabell 16 har de absoluta och relativa bidragen från de två oberoende variabelerna sammanställts. Det framgår av tabellen att nationalinkomsten så gott som genomgående svarat för huvudparten av importvolymens tillväxttakt. Endast under perioden 1890–1913 tycks prisrelationens utveckling väsentligt ha stimulerat importtillväxten. Prisrelationens effekter tycks med andra ord vara relativt kortsiktiga.

Utrikeshandeln och ekonomisk tillväxt — en sammanfattning

Avslutningsvis ges här en sammanfattning av huvuddragen i utrikeshandelns tillväxt och dess inverkan på produktionstillväxten i Sverige åren 1871–1966. På vissa väsentliga punkter försöker vi placera in utrikeshandelns effekter i den allmänna ekonomiska utvecklingen. De partiella ansatserna, som tillämpades i tidigare kapitel, syntetiseras i möjligaste mån till en mera simultan ansats. Vi släpper därvidlag antagandet om att exporten är exogent bestämd och tillämpar den i kapitel 3 använda synen att exporten är en funktion av världshandeln och dess struktur samt Sveriges internationella konkurrenskraft i vid mening varvid bland annat sådana institutionella förhållanden som växelkurser, tullar etc. inkluderas. Exportens och importens inverkan på tillväxten, via t. ex. dess effekter på produktiviteten blir därigenom också av betydelse för den fortsatta exportutvecklingen.

Vid integreringen av de partiella effekterna på efterfrågetillväxten med dem på produktivitetsutvecklingen för att erhålla inverkan på den faktiska produktionens tillväxt, vill vi påminna om det allmänna synsätt för en sådan integrering som formulerades i kapitel 2. Det framhölls där att utrikeshandelns partiella efterfrågeeffekter blir effektiva, om det icke råder full sysselsättning i ekonomin. I en ekonomi med full sysselsättning som efterkrigstidens Sverige är det å andra sidan omöjligt att avgöra om en viss sektors efterfrågetillväxt svarar för en ökning av den faktiska produktionen och/eller orsakat en prisuppgång. Detta blir dock inte heller aktuellt eftersom den faktiska produktionens tillväxt tenderar att begränsas av produktionskapacitetens tillväxt, dvs. av den kvantitativa tillväxten av produktionsfaktorerna i landet samt förändringen av dess effektivitet. Följaktligen kan utrikeshandelns effekter på den faktiska produktionstillväxten uppskattas som dess eventuella effekter på produktivitet och kapitalbildning.

När vi nu skall försöka sammanfatta analysen är det åter skäl att påpeka att resultaten får tas med försiktighet. För det första

baseras de på teorier, vars tillämpbarhet inte prövats för Sverige under den relevanta tidsperioden. För det andra är våra resultat delvis avhängiga av beräkningar av modeller, vars funktionsform här valts relativt godtyckligt. För det tredje innebär naturligtvis de operationella definitionerna av variablerna och därmed sammanhängande problem att särskilt resultaten från förkrigsperioderna kan vara osäkra. För det fjärde, slutligen, försöker vi här bedöma en utveckling tolkad i en lösligt formulerad simultan ekonomisk modell, där vi något lättvindigt använder oss av resultat från olika partiella ansatser.¹

Utrikeshandeln och den ekonomiska tillväxten under perioden 1871–1913

Perioden 1871–1890. Vid tiden för denna periods början präglades den svenska ekonomin fortfarande av inriktningen på agrarproduktion samt av produktion av trävaror samt järn och stål. För de senare varorna utgjorde utlandet en mycket betydande marknad, vilket särskilt var fallet för trävarorna. Tillväxttakten i exporten var troligen så gott som helt avhängig av världshandelns utveckling av nämnda varor, vilken därför ytterst kan antas ha bestämt tillväxttakten i produktionen, eftersom exporten vid denna tid kan bedömas ha utgjort motorn i tillväxtprocessen. Det senare framgår av våra beräkningar av exportens efterfrågeeffekter, vilka enligt vår teori blev effektiva då en utpräglad undersysselsättning av arbetskraften rådde. Till skillnad från de inhemska investeringarna, vilka sannolikt hade ett högt marginellt läckage genom importen, kan exporten bedömas ha haft betydande multiplikatorverkningar. Utan tvekan torde denna period utgöra den period, under vilken exportens direkta och indirekta efterfrågeeffekter var procentuellt mest betydelsefulla för nationalinkomstens tillväxt.

Även i ett annat avseende kom exporten – och därmed världshandeln – indirekt att spela en betydande roll. Den svenska staten företog eller initierade betydande investeringar i det svenska järnvägsnätets uppbyggande, vilka till väsentlig del finansierades genom upplåning utomlands. Därigenom konkurrerade inte dessa investeringar om det relativt knappa utrymmet på den inhemska kapitalmarknaden. Då importen av kapitalvaror tycks ha varit av betydelse för investeringarna under denna period bidrog upplåningen utom-

¹ Dessutom förekommer svagheter av ekonometrisk natur, bland annat genom identifikationsproblem, multikollinearitet o. d.

lands till att dessa inte behövde dämpas på grund av uppkommande balanskriser. Att vi trots formuleringen av vår allmänna teori bedömer kapitalbildningen i landet som betydelsefull under en period av undersysselsättning beror på dess inriktning på områden av infrastrukturell karaktär, vars betydelse icke minst var viktig genom de »external economies» den kan ha gett upphov till.

Perioden 1890–1913. Den period då Sverige definitivt gick in i en period av självgenererande tillväxt var åren efter 1890. Ett indicium på detta är att produktionsvolymens årliga tillväxt fördubblades från perioden 1871–1890 till perioden 1890–1913. Ett intressant problem blir därför att bedöma vilken eller vilka faktorer som primärt orsakade denna ökade ekonomiska tillväxt. Låt oss börja med frågan om utrikeshandelns betydelse under perioden.

Den svenska exportens tillväxttakt var påtagligt större under perioden 1890–1913 än under 1871–1890. I vad mån detta var en effekt av att världshandelns tillväxttakt ökade mellan nämnda perioder kan inte bedömas. Däremot framstår det som troligt att en icke obetydlig del av exporttillväxten sammanhängde med en ökande internationell konkurrenskraft inom svensk industri, vilket medförde en stark ökning av exportandelen i världshandeln inom de för svensk industri och export tidigare relativt små varugrupperna papper och massa samt verkstadsprodukter. En av förutsättningarna för den ökade tillväxttakten i exporten kan därför sägas vara just den industrialisering den starka ekonomiska tillväxten medförde. Exporten kan under denna period till skillnad från perioden 1871–1890 icke längre antas vara en helt självständig motor i tillväxtprocessen.

Ännu ett tecken på exportens minskande betydelse för ekonomin var det starkt minskade relativa bidrag till efterfrågeökningen som erhöles i multiplikatoranalysen trots ökad tillväxt i exporten. Även exportkvotens markerade nedgång inom industrin i början på 1890-talet utgör en indikation på att exporten inte torde ha varit den väsentligaste tillväxtgenererande faktorn bakom produktionens starkare ökningstakt. Det förefaller i stället som om en rad andra samverkande faktorer kan ha legat bakom den starkare tillväxten. Dessa var faktorer, som starkt påverkade den institutionella miljön för industrin under 1890-talet och därefter.

En väsentlig förändring gentemot tidigare var den betydande utvecklingen och stabiliseringen av den inhemska kapitalmarknaden. Under 1880-talet tycks det inhemska bankväsendet i ökande utsträckning ha övertagit företagets utländska lån och blev bland annat

därigenom allt viktigare för företagens finansiering. Aktiebolagsformen började samtidigt bli en mera accepterad företagsform, vilket åtminstone för de delar av verkstadsindustrin, som baserades på inhemska uppfinningar, kan ha varit betydelsefullt. Riksbanken som under slutet av 1890-talet växte in i rollen som svensk centralbank, började alltmer tillämpa en politik, som var avsedd att utjämna de utländska konjunkturernas genomslag via svensk export på den svenska konjunkturen. Detta möjliggjordes av att riksbanken successivt hade börjat ackumulera reserver väl utöver vad som erfordrades för dess sedeltäckning.

Under tidigare decennier hade en gynnsam s. k. infrastruktur utvecklats med bland annat ett väl utbyggt järnvägsnät, inhemsk elkraftsproduktion och ett omfattande skolväsende. Detta senare inkluderade förutom den i mitten av 1800-talet genomförda allmänna folkskolan en väl utvecklad högre utbildning. Redan under 1700-talet fanns flera tekniska skolor, som under de tre sista decennierna av 1800-talet utvecklades till tekniska högskolor med en kraftigt ökad utbildningskapacitet och ett ökat antal utbildningslinjer. Det torde inte vara överdrivet att påstå att dessa tekniska högskolor var en väsentlig förutsättning för flera av de uppfinningar — ångturbinen, centrifugalseparatorn, kullager, skiftnyckeln m. fl. — som lade grunden till den svenska verkstadsindustrin.

Den omfattande industrialiseringen under denna tid inbegrep emellertid inte enbart branscher som verkstadsindustri och pappers- och massaindustri utan även s. k. importkonkurrerande industri, t. ex. textil- och beklädnadsindustri m. m. Detta hade inte minst sin betydelse för tillväxten som det marginella läckaget till utlandet vid en given efterfrågeökning därigenom minskade. En betydelsefull omständighet för sådan industriproduktion var sannolikt omläggningen till en mera protektionistisk handelspolitik (åren 1888 och 1892), vilken bidrog till en stigande hemmamarknadsandel för de flesta industribranscherna. Som vi tidigare konstaterat kan det inte uteslutas att införandet av tullar m. m. kom att få något av en »infant-industry»-effekt på delar av den importkonkurrerande delen av industrin.

Därmed är vi kanske framme vid kärnan av vår uppfattning om orsakerna till den svenska ekonomins starkare och från utlandet mer oberoende tillväxt under perioden efter år 1890. Vi har konstaterat att finansiella, infrastrukturella samt handelspolitiska förutsättningar förelåg för en genomgripande industrialisering. Det återstår därför att diskutera de marknadsmässiga förutsättningarna för

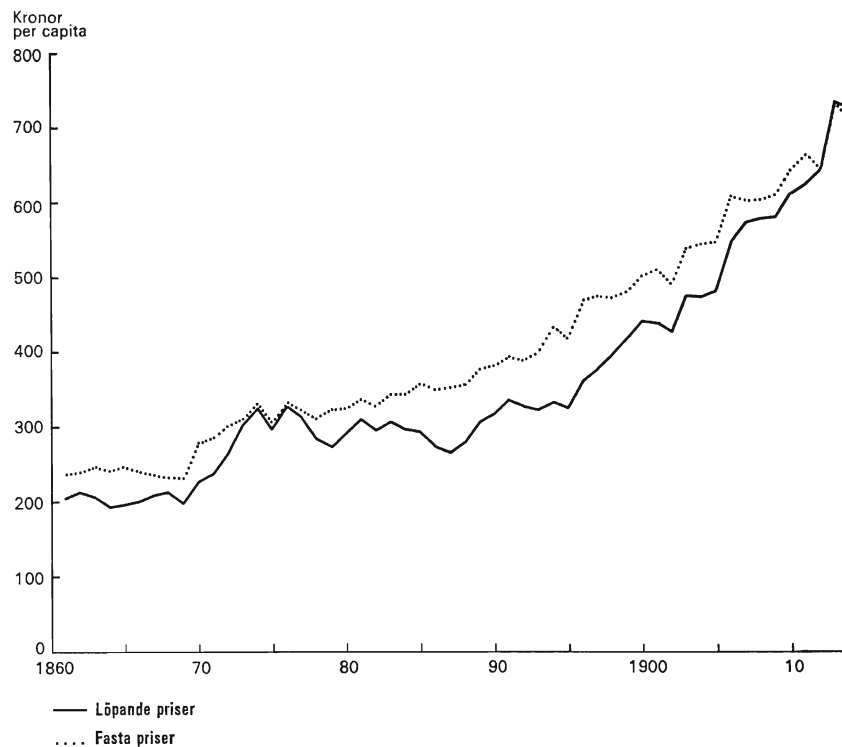
industrialiseringen. Vi vet att den utländska marknaden vid denna tid spelade en avgörande roll för träindustrin, järn- och stålindustrin, pappers- och massaindustrin samt kom att betyda mycket även för verkstadsindustrin i början av 1900-talet. Emellertid har vi visat att hemmamarknaden för samtliga industribranscher fick en starkt växande betydelse under 1890-talet — till viss del som följd av handelspolitikens omläggning, men också till följd av en starkt ökande konsumtion av industrivaror inom landet. Troligen kan den stigande konsumtionen av industrivaror tolkas som en effekt av stigande inkomster per capita och hög inkomstelasticitet (större än ett) för industrivaror. Det är emellertid svårt att peka på den initiella anledningen till den begynnande expansionen under 1890-talet. Inkomsten per capita steg avsevärt mer under perioden 1890–1913 än under perioden 1871–1890 att döma av Åbergs beräkningar,² men detta kan lika gärna ses som en effekt av industrialiseringen som en orsak till densamma. För att komma till klarhet om orsak och verkan skall vi ge oss in på det våghalsiga försöket att ge en tolkning av orsakerna bakom den ekonomiska utvecklingen från 1800-talets mitt till sekelskiftet. Analysen bör betraktas som ett försök att ställa hypoteser.

Under loppet av 1850- och 1860-talen inträffade tre betydande förändringar, som markant förändrade förutsättningarna för en mer genomgripande industrialisering i Sverige. För det första började, till en följd av bland annat felslagna skördar, emigrationen till USA, vilken nådde en topp under 1860-talet. För det andra genomfördes i mitten av 1800-talet ett skifte av jordbrukslotter, som gav mer sammanhängande och eventuellt större brukningsenheter i jordbruket. För det tredje tillkom en omfattande export av trävaror, då den norska exportkapaciteten ej längre förslog till den starkt stigande engelska importefterfrågan. När bruttonationalprodukten per capita i början av 1870-talet steg kraftigt var därför exporttillväxten en av förutsättningarna och kanske den väsentligaste till detta. Som framgår av diagram 15 stagnerade dock BNP per capita räknat i löpande priser från mitten av 1870-talet till slutet av 1880-talet. Detta sammanhänge sannolikt med de under denna tid relativt dåliga exportkonjunkturerna för bland annat trävaror.

Att en expansion av hemmamarknadskonsumtionen ej kunde ersätta den dåliga exporttillväxten kan åtminstone delvis bero på en av sinande guld- och valutareserv föranledd hård »kreditpolitik» av

² Åberg [1969] tabell 2: 5.

Diagram 15. *Bruttonationalprodukten per capita i löpande och fasta priser åren 1861-1913*

Anm.: Dessa serier visar egentligen »Gross domestic product» per capita, vilken emellertid för Sverige är approximativt lika med bruttonationalprodukten per capita.

Källa: Johansson [1967].

riksbanken och det övriga bankväsendet. Denna tog sig bland annat uttryck i en direkt indragning av utelöpande lån och orsakade stagnation och stillastående inom många företag. Under denna stagnationsperiod förbättrades emellertid, som ovan nämnts, den institutionella miljön påtagligt. Det var trots detta snarare andra faktorer, som kan bedömas ha påverkat den inhemska efterfrågan på industrivaror genom exempelvis stigande inkomster per capita, än den förbättrade infrastrukturen som på nytt kom den ekonomiska tillväxttakten att stiga från omkring år 1890.

Den primära orsaken till den åter större tillväxttakten var möjligen den starka nedgången i transportkostnaderna mellan Europa och Nordamerika. De stora transoceaniska utbuderna av spannmål i Europa under 1870- och 1880-talen, som därav följde kan bedömas

ha haft tre betydelsefulla konsekvenser för Sverige. För det första lade den amerikanska konkurrensen grunden till den andra stora emigrationsvågen från Sverige under 1880-talet genom dels den försämrade lönsamheten i svenskt jordbruk, dels den ökade dragningskraft de amerikanska landarealerna då erhöll.

Den andra effekten av spannmålsutbuden från transoceana marknader var en genomgripande omläggning i jordbruket till animalieproduktion — en produktion, där Sverige genom att produkterna ej tålde lång befraktning hade fördelar framför Nordamerika. Dessa fördelar visade sig i att Sverige kunde börja exportera smör och andra livsmedel, vilka ökade sin andel så starkt i exporten under 1880-talets lopp att de mot slutet av decenniet svarade för 15 procent av den totala exporten.

Trycket på det svenska jordbruket blev dock så hårt att det åstadkom en politiskt stark och växande opinion för övergivande av frihandelspolitiken och införande av agrara tullar. Ytterligare stödda av den ökande protektionismen i Europa lyckades jordbrukarnas politiska förespråkare som tidigare nämnts införa spannmålstullar m. m. i Sverige år 1888. Dessa följdes snart av industritullar, som bland annat användes som påtryckningsmedel inför ingåendet av nya bilaterala handelsavtal med bland annat Tyskland och Frankrike. Denna nya handelspolitik var den tredje effekten av den amerikanska spannmålskonkurrensen. Enligt vår bedömning bidrog den protektionistiska handelspolitiken till att även den importkonkurrerande delen av svensk industri kunde expandera och erhålla ökande andelar av den starkt stigande industrivarukonsumtionen. Inom denna del av industrin kan tullarnas effekt under denna tid vara ett exempel på de positiva utvecklingseffekter av en tull, som teoretiskt kan härledas för s. k. »infant-industries».

Dessa tre effekter torde starkt ha bidragit till att vidga storleken på och tillväxten av den inhemska marknaden för industriprodukter. När BNP per capita starkt började växa från år 1890 och fram till det första världskrigets utbrott kom därför exporten, trots en avsevärt stegrad tillväxttakt, att procentuellt sett mindre än tidigare ligga bakom denna tillväxt.

Som framgår av diagram 15 blir bilden av den ekonomiska tillväxten något annorlunda om BNP per capita i fasta priser väljs. Med detta mått fortsätter nämligen den ekonomiska tillväxten — om än i långsammare takt — efter blomstringsperioden under första hälften av 1870-talet. Väljs detta kriterium kan troligen exporten tilldelas en större roll för skapandet av en självständig ekonomisk

tillväxt i Sverige än vad som gjorts ovan. Oavsett kriteriet kan det dock konstateras att exporten hade en utslagsgivande betydelse för produktionsökningen under perioden 1871–1913.

Utrikeshandeln och den ekonomiska tillväxten under perioden 1913–1939

Perioden 1913–1920. Av naturliga skäl kom utrikeshandelns betydelse i ekonomin att sjunka under det första världskriget. Vi skall emellertid inte här bedöma dess inverkan under just dessa och de två efterföljande åren utan inrikta oss på frågan att bedöma krigets betydelse för utrikeshandeln under den efterföljande perioden, dvs. mellankrigsperioden. Vår uppfattning är att världskriget i två avseenden positivt påverkade utvecklingen under mellankrigstiden. Det ena och det som förefaller ligga närmast till hands var förmånen att vid krigsslutet ha en av kriget helt oförstörd produktionsapparat. Detta var troligen av stor vikt vid den första djupa depressionen åren 1920–1922 och underlättade Sveriges återgång till guldmyntfot.

Det andra avseendet vi tänker på är den förutsättning för en gynnsam utveckling under mellankrigstiden, som skapades under krigsåren genom den starka minskningen av landets nettoskuld till utlandet. Under över ett halvt sekel hade Sverige tagit upp stora obligationslån i utlandet bland annat för att finansiera järnvägarnas uppbyggnad. Dessa lån löstes till större delen in under krigsåren men *i kraftigt deprecierade valutor*, vilket medförde en betydande förbättring inte endast av nettofordran mot utlandet utan även i de löpande betalningarna. Det negativa räntenettet, som några år före världskrigets utbrott uppgick till nära nog 10 procent av exportvärdet, kunde därigenom kraftigt minskas, varför belastningen på betalningsbalansen av denna post så gott som helt upphörde. Nämda två effekter av att Sverige ej drogs med i det första världskriget lade grunden till den relativt gynnsamma utveckling som den externa balansen undergick under mellankrigstiden.

Perioden 1920–1939. Under mellankrigstiden nådde varuhandelns andel av ekonomin aldrig vare sig den förkrigs- eller efterkrigstida nivån. Detta var en följd av den långsamma utvecklingen av världshandeln och främst den europeiska internhandeln. Visserligen var tillväxten under 1920-talet inte obetydlig, men till följd av nedgången under åren 1929–1937 eliminerades en del av 1920-talets tillväxt. Den svenska exportindustrin kunde emellertid till en del

kompensera den långsamma ökningen av världshandeln genom att kraftigt öka sin andel av industrivaruhandeln.

Exportens betydelse för produktionstillväxten genom dess efterfrågeeffekter var väsentlig främst under 1920-talet. Under 1930-talet däremot torde den inhemska marknadens tillväxt ha blivit den pådrivande kraften i utvecklingen. Genom den diskriminerande handelspolitiken utomlands och i Sverige blev sannolikt felallokeringen av resurser ur den internationella arbetsfördelningens synvinkel stor. Då den svenska handelspolitiken (vid given utländsk politik) sannolikt bidrog till att skapa arbetstillfällen och då den internationella konkurrenskraften trots felallokeringen tycks ha ökat³ kan dock de handelspolitiska åtgärderna från svensk sida positivt ha stimulerat produktionens tillväxt. Då även Sveriges externa balans utvecklades betydligt bättre än många andra länders, undgick den svenska ekonomin i relativt hög grad de hårdhänta anpassningar som ofta användes som botemedel för valutakriser under guldmyntfotssystemets tid. *I den meningen* var utrikeshandelns utveckling en förutsättning för den internationellt starka produktionstillväxten i Sverige under mellankrigstiden.

Utrikeshandeln och den ekonomiska tillväxten under perioden 1939–1966

Perioden 1939–1945. I likhet med vad som var fallet under det första världskriget förbättrades den internationella konkurrenskraften av att Sverige ej heller drogs med i det andra. Den betydligt starkare omfattningen av förstörelsen av produktionsapparaten under det andra världskriget inom flera av de krigsdrabbade länderna kan emellertid bedömas ha förändrat den svenska ekonomins konkurrenssituation på ytterligare ett sätt. Ännu i slutet av mellankrigstiden var sannolikt den inhemska faktorprisrelationen sådan att Sverige gentemot de mera betydande industriländerna hade komparativ fördel i produktion av arbetsintensiva varor. Det kan emellertid bedömas som troligt att bland annat den fysiska kapitalförstörelsen i flera av dessa länder under krigsåren medförde att den *relativa K/L-kvoten* tillsammans med relationen lön/kapitalpris i Sverige blev sådan att landets komparativa fördelar efter kriget kom att ligga i produktion av kapitalintensiva varor.

Perioden 1945–1966. Utrikeshandeln återtog under efterkrigstiden

³ Förmodligen genom en ännu allvarigare felallokering i många andra länder.

något av sin betydelse från förkrigsperioden. Den återhämtningseffekt efter krigsårens och mellankrigstidens nedpressade utrikeshandel, som präglade världshandelns tillväxt under efterkrigstiden, återverkade även på den svenska exporten, vilken därigenom fick en exceptionellt stark tillväxttakt. Till skillnad från tidigare perioder tycks emellertid exportandelen i världshandeln ha genomgått en mindre gynnsam utveckling. Detta kan möjligen bland annat hänföras till att Sverige i motsats till andra europeiska länder genom initieilt full sysselsättning, låg arbetskraftstillväxt och starkt stigande inhemsk efterfrågan icke kunde expandera exportkapaciteten i så hög utsträckning.⁴

Exportkapaciteten skulle dock hypotetiskt ha kunnat stiga i högre takt om kapitalbildningen i landet varit snabbare. Enligt vår mening var den väsentliga exportkapacitetsdämpande faktorn under början av efterkrigstiden kapitalbildningen, som var alltför långsam för att Sverige skulle kunna behålla sin ställning på världsmarknaden. En anledning till den långsamma kapitalbildningen under denna tid var devalveringen år 1949, som sannolikt bidrog till att arbetskraften kvarhölls inom företag och branscher, vilka på lång sikt och med hänsyn till den ökande internationella arbetsfördelningen inte var tillräckligt konkurrenskraftiga. Andra betydelsefulla faktorer under denna tid var de kvardröjande handelshindren, byggnadsregleringen samt svårigheter att ge ut industrilån på kapitalmarknaden.

Genom den dubbla effekten av morot och piska ökade integrationen i EFTA (och EEC) troligen strukturomvandlingen inom industrin från slutet av 1950-talet. Det samtidiga inläppet av industrin på obligationsmarknaden och det delvisa avvecklandet av byggnadsregleringen medförde en våldsam ökning av industrins investeringsnivå under åren efter 1958. Den omfattande strukturomvandling som industrin genomgick under denna tid med bland annat en omfattande produktförnyelse, många nedläggningar och osedvanligt många fusioner lade på nytt grunden till en ökande internationell konkurrenskraft inom svensk industri resulterande i på nytt stigande marknadsandelar inom många varugrupper i världshandeln.

Den starka exporttillväxten under efterkrigstiden torde i enlighet med vår modell ha påverkat produktionens tillväxt, främst genom dess kapacitetsökande effekter, eftersom efterkrigsperioden genom-

⁴ Sverige erhöi dock genom flyktingströmmarna och höga löner ett relativt stort nettotillskott till arbetskraftsutbudet.

gående präglades av full sysselsättning och tendenser till överskotts-
efterfrågan. Förutsättningarna för betydande produktivitetsvinster
var också goda efter 1930-talets och krigsårens snedvridning av pro-
duktionen. Enligt våra produktionsfunktionsberäkningar tycks också
utrikeshandeln starkt ha bidragit till teknikfaktorns stora uppgång
under efterkrigstiden. Detta var naturligtvis en följd av aktualise-
randet av stora potentiella överflyttningsovervinster i ekonomin, men
också till stor del av att liberaliseringen av handeln stimulerade
till och tvingade fram längre produktionsserier. Därvid torde be-
tydande produktivitetseffekter ha uppkommit genom dels skalför-
delar i produktionen, dels införandet av ny teknik, t. ex. i sam-
band med införandet av nytt kapital.

Utrikeshandeln kan i ännu ett avseende indirekt ha stimulerat
kapacitetstillväxten i ekonomin. Vi framhöll ovan att Sverige under
efterkrigstiden haft komparativa fördelar i kapitalintensiv produ-
ktion. Liberaliseringen av utrikeshandeln har troligtvis starkt stimu-
lerat tillväxten av kapitalintensiteten i Sverige. Slutsatsen blir
därför att utrikeshandelns tillväxtbefrämjande inverkan under ef-
terkrigstiden sannolikt var betydligt större än under mellankrigs-
tiden.

Det statistiska materialet

Några kommentarer om det statistiska materialet och några sammansättningsmetoder

Det statistiska material som sammanställts i denna bilaga är sannolikt av mycket skiftande kvalitet. Som en generell regel torde det kunna sägas att kvaliteten på statistiken förbättras ju senare år, som den berör. I övrigt är det svårt att erhålla någon uppfattning om kvaliteten på det material, som här redovisas, eftersom många källor helt eller delvis saknar uppgifter på denna. Författarens allmänna intryck är att materialet även under senare år är behäftat med svagheter, som bidrar till osäkerheten vid den empiriska analysen. Det har t. ex. inte alltid varit möjligt att erhålla samma värden för en viss variabel i olika tabeller. Detta beror sannolikt på att olika insamlings- och sammanställningsmetoder tillämpats i de olika källorna. Vad i övrigt gäller det statistiska materialet hänvisas till de källor, som finns redovisade efter varje tabell.

Det kan vara skäl att något mer ingående redogöra för det material och de metoder, som ligger bakom beräkningarna av världsexporten i kapitel 3. Som vi där påpekade har vi för åren 1899, 1913, 1929 och 1937 utgått från Tyszynskis¹ beräkningar av världsexporten av industrivaror. Denna har kalkylerats så att exporten av industrivaror summerats för följande elva länder:

England	Sverige
USA	Schweiz
Frankrike	Canada
Tyskland	Indien
Belgien	Japan
Italien	

Tyszynski har beräknat att mellan 80–85 procent av den totala världshandeln med industrivaror täcks av dessa länders export. Varuklassificeringen framgår av kapitel 3. I övrigt hänvisas till Tyszynskis framställning, särskilt appendices I, II och III.

¹ Tyszynski [1951].

I våra egna beräkningar av världshandeln har Tyszynskis metoder tillämpats. Vi har emellertid kunnat utsträcka varuområdet till att gälla samtliga varor, vilket dock tenderar att sänka täckningsprocenten. Med de länder vi inkluderat, erhålls en täckningsprocent som varierar mellan omkring 60–70 procent av världsexporten, om den senare definieras som den i UN:s Yearbook of International Trade Statistics publicerade. De länder vi inkluderat i vårt aggregat är förutom de som Tyszynski inkluderat: Österrike, Danmark, Finland, Nederländerna och Norge.

Eftersom länderdefinitionerna varierat (framför allt Tyskland), är inte resultaten för de olika åren helt jämförbara. Våra definitioner överensstämmer helt med de i FN:s statistik använda.

Genom att varuklassificeringen varierat mellan olika år och länder har det varit nödvändigt att omklassificera större delen av materialet. Vi har därvidlag valt SITC-Revised som indelningsgrund och klassificerat om varugrupperna efter denna indelning för åren 1938, 1948 och i viss mån också 1957. Denna omklassificering medför naturligtvis ett extra osäkerhetsmoment vid varugrupsindelningen. Ett annat osäkerhetsmoment är det, som sammanhänger med att vi inte lyckats erhålla uppgifter för tysk och österrikisk export för år 1938. I stället har den tyska exporten år 1936 samt den österrikiska år 1937 använts. En tredje svaghet är att den till FN rapporterade handeln varierande omfattar »national exports», »special exports» och »general exports». Dessutom är gruppen av varor som icke klassificerats oroväckande stor för vissa länder för år 1938 och 1948.

Sedan varuklassificeringen fullständigt genomförts omräknades exportvärdena till dollar genom användande av FN:s »conversion factors» för respektive land och år. Därefter kunde den aggregerade världsexporten för olika varor samt totalt uträknas. De sålunda erhållna måtten på världsexporten rymmer, som framgår ovan, troligen en god portion osäkerhet.

De statistiska metoderna

Vi har i kapitlen 2 och 4 använt oss av ekonometrisk metod för att beräkna parametrar i de modeller, som a priori antagits gälla för den tidsperiod och det problem vi velat analysera. Den regressions-teknik vi använt är en minsta-kvadrat-skattning med hjälp av standardprogram för stegvis multipelregression. Detta program medför att de valda oberoende variablerna vid den maskinella bearbet-

ningen automatiskt och stegvis inkluderas efter det bidrag de ger till »förklaringen» av den beroende variabeln.

Förutom de fel, som kan uppkomma vid parameterskattningarna på grund av specifikationsfel i modell (och teori) — exempelvis identifikationsproblemet — innebär den i vår studie valda aggregationsnivån särskilda problem. Vid denna höga aggregationsnivå är risken naturligtvis stor för multikollinearitet, dvs. korrelation mellan de oberoende variablerna i våra modeller. Detta kan innebära att de skattade parametrarna erhåller relativt godtyckliga värden. Likaledes kan en hög aggregationsnivå tendera att ge en (eller flera) oberoende variabel ett alltför högt »förklaringsvärde» till den beroende variabeln. Samma förhållande kan gälla i modeller som icke genom sin specificering eliminerat inverkan av de starka tidstrender som ofta präglar makrovariabler under längre tidsperioder. Sistnämnda problem har vi i större utsträckning än de tidigare nämnda sökt undvika genom antingen valet av oberoende variabler eller valet av funktionsform.

De nämnda problemen ställer naturligtvis krav även på tillämpbarheten av de teorier vi formulerat. Vidare påverkas tolkningen av de erhållna resultaten av bland annat det förhållandet att relativt markanta skillnader i parametrarna måste förekomma för att dessa skall kunna tolkas som orsakade av en exogen förändring av något slag. Genom att inte enbart förlita oss på den ekonometriska analysen har vi sökt något eliminera problemen kring denna analys, men tolkningen har ändå på flera punkter blivit av spekulativ karaktär.

BILAGA B

Tabellbilaga

Tabell B: 1. Sveriges betalningsbalans i sammandrag under åren 1871-1966, milj. kr. Löpande priser.

1 = År
 2 = Handelsbalansens saldo
 3 = Sjöfartsnetto
 4 = Varuhandel och sjöfart: summa
 5 = Övriga löpande transaktioner
 6 = Bytesbalansens saldo
 7 = Kapitalrörelser, netto (+ import) (- export)
 8 = Guld- o. valutareservens förändring (+ utflöde) (- inflöde)
 9 = Restpost

1	2	3	4	5	6	7	8	9
1871	- 2	+ 24	+ 22	- 16	+ 6	- 9	+ 4	- 1
72	- 4	+ 27	+ 23	- 16	+ 7	- 2	+ 10	- 15
73	- 38	+ 29	- 9	- 15	- 24	+ 9	+ 8	+ 7
74	- 67	+ 32	- 35	- 14	- 49	+ 50	+ 1	- 2
75	- 51	+ 27	- 24	- 14	- 38	+ 46	- 3	- 5
76	- 53	+ 31	- 22	- 19	- 41	+ 63	- 2	- 20
77	- 78	+ 33	- 45	- 19	- 64	+ 19	- 1	+ 46
78	- 45	+ 30	- 15	- 19	- 34	+ 166	- 2	- 130
79	- 25	+ 28	+ 3	- 21	- 18	+ 36	+ 7	- 25
80	- 31	+ 32	+ 1	- 25	- 24	+ 131	+ 1	- 108
81	- 54	+ 30	- 24	- 32	- 56	+ 28	± 0	+ 28
82	- 37	+ 32	- 5	- 33	- 38	+ 1	+ 2	+ 35
83	- 66	+ 32	- 34	- 29	- 63	+ 26	± 0	+ 37
84	- 78	+ 29	- 49	- 27	- 76	+ 7	+ 2	+ 67
85	- 87	+ 26	- 61	- 26	- 87	+ 32	+ 1	+ 54
86	- 67	+ 25	- 42	- 29	- 71	+ 116	+ 1	- 46
87	- 45	+ 26	- 19	- 31	- 50	+ 6	+ 4	+ 40
88	- 45	+ 30	- 15	- 28	- 43	+ 36	+ 1	+ 6
89	- 77	+ 34	- 43	- 21	- 64	+ 14	+ 2	+ 48
90	- 83	+ 33	- 50	- 18	- 68	+ 52	+ 1	+ 15
91	- 54	+ 31	- 23	- 18	- 41	+ 16	+ 1	+ 24
92	- 46	+ 30	- 16	- 18	- 34	- 8	+ 1	+ 41
93	- 3	+ 28	+ 25	- 17	+ 8	- 14	+ 1	+ 5
94	- 28	+ 30	+ 2	- 11	- 9	+ 25	+ 6	- 22
95	- 11	+ 29	+ 18	- 13	+ 5	- 16	+ 4	+ 7
96	+ 1	+ 33	+ 34	- 9	+ 25	- 12	+ 2	- 15
97	- 21	+ 36	+ 15	- 10	+ 5	+ 5	+ 9	- 9
98	- 86	+ 39	- 47	- 9	- 56	+ 38	+ 6	+ 12
99	- 129	+ 44	- 85	- 8	- 93	+ 47	+ 2	+ 44

Tabell B: 1, forts.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
1900	-118	+50	-68	-8	-76	+77	+9	-10
01	-93	+43	-50	-17	-67	+16	+9	+42
02	-110	+42	-68	-16	-84	+36	+3	+45
03	-88	+45	-43	-13	-56	+21	+8	+27
04	-157	+48	-109	-7	-116	+138	+7	-29
05	-124	+50	-74	-5	-79	+53	+8	+18
06	-134	+55	-79	-4	-83	+127	+7	-51
07	-150	+60	-90	-2	-92	+114	+2	-24
08	-116	+58	-58	-9	-67	+132	+11	-76
09	-142	+59	-83	-13	-96	+77	+6	+13
10	-78	+68	-10	-9	-19	+96	+3	-80
11	-29	+74	+45	-12	+33	-37	+8	-4
12	-39	+83	+44	-13	+31	+41	+18	-90
13	-50	+98	+48	-15	+33	-22	+6	-17
14	+46	+86	+132	-22	+110	+39	+10	-159
15	+144	+174	+318	-28	+290	-221	+55	-124
16	+338	+294	+632	-14	+618	-471	+21	-168
17	+471	+207	+678	-12	+666	-63	+80	-683
18	-13	+363	+350	-17	+333	-258	+36	-111
19	-958	+371	-587	-18	-605	+79	+3	+523
20	-1036	+338	-698	-28	-726	-19	+217	+528
21	-161	+128	-33	-21	-54	-278	-250	+582
22	+40	+122	+162	-44	+118	-32	-32	-54
23	-152	+142	-10	-2	-12	+126	+2	-116
24	-164	+147	-17	+13	-4	+55	-33	-18
25	-87	+153	+66	+11	+77	-121	+4	+40
26	-70	+167	+97	+17	+114	+44	-1	-157
27	+32	+184	+216	+25	+241	-92	+2	-151
28	-133	+182	+49	+27	+76	-128	+13	+39
29	+30	+207	+237	+31	+268	-94	+15	-189
30	-112	+190	+78	+26	+104	-273	+3	+166
31	-304	+155	-149	+60	-80	+52	+14	+23
32	-205	+132	-73	+169	+96	-103	-167	+174
33	-15	+130	+115	+54	+169	-194	-235	+260
34	-4	+139	+135	+145	+280	-294	-206	+220
35	-183	+143	-40	+38	-2	-23	-191	+216
36	-120	+158	+38	+83	+121	+23	-237	+93
37	-126	+196	+70	+115	+185	-92	-107	+14
38	-243	+212	-31	+104	+73	-12	-63	+2
39	-617	+268	-349	+80	-269	+211	+61	-3
40	-677	.	-677	+375	-302	+14	+146	+142
41	-321	+375	+54	+185	+239	-220	-174	+155
42	-457	+350	-107	+360	+253	-40	-257	+44
43	-667	+375	-292	+485	+193	+82	-286	+11
44	-818	+310	-508	+337	-171	+178	-163	+156
45	+669	+300	+969	+324	+1293	-440	-425	-428
46	-853	+620	-233	+127	-106	-141	+540	-293
47	-1984	+600	-1384	-64	-1448	-199	+1304	+343
48	-962	+640	-322	-76	-398	-146	+176	+368
49	-83	+590	+507	-15	+492	-63	-475	+46
50	-409	+600	+191	-20	+171	+31	+202	-404

Tabell B: 1, forts.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
51	+ 33	+ 970	+ 1 003	- 70	+ 933	- 172	- 1 059	+ 298
52	- 817	+ 1 075	+ 258	- 80	+ 178	- 144	- 132	+ 98
53	- 513	+ 860	+ 347	- 15	+ 332	- 48	- 340	+ 56
54	- 996	+ 875	- 121	- 45	- 166	+ 100	+ 111	- 45
55	- 1 404	+ 1 025	- 379	- 35	- 414	+ 1	- 38	+ 451
56	- 1 367	+ 1 215	- 152	+ 25	- 127	- 114	- 214	+ 455
57	- 1 505	+ 1 440	- 65	- 30	- 95	- 46	- 73	+ 214
58	- 1 450	+ 1 250	- 200	- 80	- 280	- 15	- 153	+ 448
59	- 1 064	+ 1 240	+ 176	- 210	- 34	- 86	- 57	+ 177
60	- 1 733	+ 1 355	- 378	- 215	- 593	- 70	+ 159	+ 504
61	- 953	+ 1 380	+ 427	- 360	+ 67	- 33	- 902	+ 868
62	- 1 025	+ 1 445	+ 420	- 580	- 160	- 10	- 571	+ 741
63	- 984	+ 1 465	+ 481	- 640	- 159	- 70	+ 147	+ 82
64	- 937	+ 1 540	+ 603	- 730	- 127	- 77	- 838	+ 1 042
65	- 2 097	+ 1 590	- 507	- 983	- 1 490	- 289	+ 269	+ 1 510
66	- 1 559	+ 1 710	+ 151	- 1 365	- 1 214	+ 754	- 485	+ 945

Anm.: Handelsbalanssaldot för åren 1931-1949 avviker något från det som kan framräknas ur tabell B: 3. Emedan siffror för hela betalningsbalansen ej kunnat erhållas ur annan källa har här valts att acceptera denna bristande överensstämmelse. Uppgifterna för åren 1965 och 1966 får betraktas som preliminära.

Guld- och valutareservens förändring under 1931 och 1932 har framräknats ur tabeller i Statistisk årsbok för 1931, 1932, 1933. För 1933-1935 har nämnda post framtagits ur uppgifter i Sveriges Riksbanks Årsbok 1933-1935.

I posten »Övriga löpande transaktioner» ingår förutom turistnetto, netto av licenser o. d., gåvor etc. även nettot av räntor, utdelningar och annan kapitalavkastning.

Källor: 1871-1930: Lindahl, Dahlgren, Kock [1937].

1931-1949, 1965: Statistisk årsbok.

1950-1964: Nationalräkenskaper 1950-1964. Statistiska meddelanden V

1965: 7.

1966: Konjunkturläget 1967: 2.

Tabell B: 2. *Terms of trade-index samt värde-, volym- och prisindex för export, fob och import, cif för åren 1871-1966. Index 1871 = 100.*

1 = År
 2 = Export fob, prisindex
 3 = Export fob, volymindex
 4 = Export fob, värdeindex
 5 = Import cif, prisindex
 6 = Import cif, volymindex
 7 = Import cif, värdeindex
 8 = Terms of trade

1	2	3	4	5	6	7	8
1871	100	100	100	100	100	100	100
72	123	102	125	114	111	127	108
73	141	98	139	118	135	159	119
74	152	94	143	111	164	182	137
75	130	100	130	106	150	159	123
76	122	116	142	102	169	172	120
77	124	110	137	102	179	183	122
78	100	115	115	97	145	141	103
79	89	130	116	95	136	129	94
80	111	134	148	98	169	166	113
81	111	127	141	97	177	172	114
82	115	138	158	92	194	178	125
83	118	136	161	92	216	199	128
84	107	139	148	91	213	194	118
85	105	145	152	88	231	203	119
86	99	141	140	85	210	179	116
87	99	151	150	84	209	176	118
88	108	157	170	89	218	194	121
89	120	150	180	90	250	225	133
90	114	157	178	93	244	227	123
91	107	178	191	95	233	221	113
92	112	167	186	89	238	212	126
93	116	169	196	85	229	195	136
94	102	191	194	78	268	209	130
95	100	204	204	77	270	208	130
96	100	223	222	74	295	218	135
97	104	226	235	73	335	245	143
98	106	211	224	74	369	273	143
99	106	219	232	76	405	308	140
1900	114	222	253	82	393	322	140
01	109	209	228	76	370	281	144
02	108	226	243	76	405	308	141
03	110	250	274	77	421	324	144
04	107	241	258	77	455	350	139
05	109	257	280	78	450	351	140
06	116	270	313	80	489	391	145
07	125	260	325	81	509	412	154
08	119	251	299	77	475	366	155
09	120	244	293	78	482	376	154
10	123	299	367	79	519	410	154

Tabell B: 2, forts.

1	2	3	4	5	6	7	8
11	124	332	411	80	528	422	154
12	131	353	462	81	592	480	160
13	132	375	494	81	640	518	163
14	129	372	480	76	586	445	169
15	152	538	817	95	756	718	161
16	201	481	966	107	697	746	188
17	271	310	839	140	384	538	193
18	321	261	839	214	390	835	150
19	308	318	979	191	812	1 551	162
20	366	387	1 415	201	1 010	2 030	182
21	263	259	681	124	622	771	213
22	191	375	717	94	726	682	203
23	191	372	709	88	901	793	217
24	177	443	783	88	991	872	200
25	176	480	845	94	942	885	188
26	173	510	882	88	1 037	913	197
27	169	595	1 004	85	1 141	970	198
28	167	586	978	85	1 230	1 046	197
29	163	691	1 125	84	1 300	1 092	193
30	152	634	963	77	1 322	1 018	198
31	134	521	698	65	1 349	877	204
32	127	464	589	69	1 028	709	183
33	120	558	670	65	1 035	673	183
34	124	652	809	66	1 214	801	188
35	121	666	806	66	1 376	908	182
36	126	747	941	69	1 455	1 004	182
37	167	744	1 243	82	1 590	1 304	203
38	145	790	1 145	74	1 728	1 279	197
39	141	832	1 173	81	1 898	1 537	173
40	179	461	825	121	1 017	1 231	148
41	191	438	836	157	655	1 028	121
42	229	358	819	181	604	1 093	127
43	249	293	729	194	576	1 117	128
44	251	211	530	194	532	1 032	129
45	247	443	1 093	186	359	667	133
46	255	621	1 583	166	1 256	2 085	153
47	307	656	2 013	175	1 832	3 206	175
48	341	725	2 471	184	1 651	3 037	186
49	316	835	2 640	186	1 432	2 663	170
50	341	1 040	3 545	208	1 804	3 753	163
51	531	1 079	5 730	266	2 120	5 640	200
52	519	973	5 052	278	1 976	5 493	186
53	454	1 048	4 757	256	1 958	5 013	177
54	445	1 144	5 091	252	2 238	5 639	177
55	457	1 214	5 548	256	2 477	6 342	179
56	467	1 339	6 253	264	2 657	7 015	177
57	467	1 471	6 871	271	2 845	7 710	172
58	457	1 468	6 707	259	2 902	7 515	177
59	451	1 573	7 096	252	3 040	7 661	179
60	464	1 777	8 244	256	3 596	9 206	180

Tabell B: 2, forts.

1	2	3	4	5	6	7	8
61	470	1 876	8 819	256	3 631	9 295	184
62	461	2 038	9 397	259	3 826	9 910	177
63	464	2 218	10 291	261	4 126	10 768	177
64	479	2 465	11 805	271	4 515	12 235	177
65	494	2 584	12 766	275	5 053	13 896	180
66	501	2 737	13 695	282	5 138	14 479	181

Anm.: Värdeindex för 1871-1966 har konstruerats med hjälp av värdesiffror ur tabell B: 3.

Volymindex för exporten och importen åren 1871-1946 är utarbetade ur serierna för värde och pris.

Källor: 1871-1946: prisindex för export och import samt terms of trade-index från Södersten [1959].

1947-1965: pris-, volym- och terms of trade-index genom bearbetande av siffror ur Statistisk årsbok.

1966: Samtliga index ur Konjunkturläget 1967: 2.

Tabell B: 3. *Export, import och bruttonationalprodukten till marknadspris i löpande och fasta priser åren 1871-1966, milj. kr.*

- 1 = År
 2 = Export, fob
 3 = Import, cif
 4 = BNP till marknadspris
 5 = Export, fob, i fasta priser
 6 = Import, cif, i fasta priser
 7 = BNP till marknadspris i fasta priser

1	2	3	4	5	6	7
1871	161	163	926	161	163	926
72	202	207	1 048	165	181	1 007
73	223	261	1 173	158	221	1 045
74	230	297	1 265	151	268	1 088
75	209	260	1 233	160	245	1 068
76	229	281	1 312	187	276	1 132
77	220	298	1 285	177	292	1 114
78	185	230	1 181	185	237	1 096
79	186	212	1 153	209	223	1 139
80	239	270	1 233	215	276	1 159
81	227	281	1 278	204	289	1 172
82	255	292	1 305	222	317	1 230
83	259	324	1 340	219	353	1 270
84	239	317	1 311	224	348	1 290
85	245	333	1 300	234	378	1 342
86	225	291	1 218	227	343	1 322
87	241	286	1 192	243	341	1 342
88	273	317	1 261	253	357	1 371
89	290	367	1 348	242	408	1 401
90	287	371	1 401	252	399	1 425

Tabell B: 3, forts.

1	2	3	4	5	6	7
91	307	361	1 496	287	380	1 477
92	300	346	1 493	268	389	1 502
93	315	318	1 493	271	374	1 563
94	313	341	1 501	307	437	1 657
95	328	339	1 577	328	440	1 710
96	358	357	1 708	358	482	1 867
97	378	399	1 802	364	546	1 909
98	360	446	1 964	340	603	1 984
99	374	503	2 104	353	662	2 035
1900	408	526	2 162	358	641	2 071
01	367	460	2 156	337	605	2 114
02	392	502	2 168	363	661	2 109
03	441	530	2 363	402	688	2 261
04	415	572	2 385	388	743	2 309
05	450	574	2 437	413	736	2 310
06	504	638	2 945	435	798	2 734
07	524	674	3 080	419	832	2 721
08	481	598	3 033	404	776	2 640
09	472	614	3 046	393	787	2 674
10	591	669	3 340	481	847	2 932
11	661	690	3 382	533	863	3 014
12	744	783	3 589	568	967	2 998
13	796	847	3 886	603	1 045	3 238
14	772	727	3 953	599	956	3 248
15	1 316	1 173	4 710	866	1 234	3 371
16	1 556	1 219	5 966	774	1 139	3 778
17	1 350	879	7 109	498	628	3 571
18	1 350	1 363	8 081	421	637	3 238
19	1 576	2 534	10 453	512	1 327	3 259
20	2 278	3 314	12 222	623	1 649	3 787
21	1 097	1 259	8 905	417	1 015	3 221
22	1 154	1 114	7 665	604	1 185	3 419
23	1 142	1 295	7 638	598	1 471	3 670
24	1 261	1 425	7 911	712	1 619	3 802
25	1 360	1 446	8 065	773	1 539	3 802
26	1 420	1 490	8 336	821	1 693	4 084
27	1 617	1 585	8 579	957	1 864	4 245
28	1 575	1 708	8 794	943	2 009	4 332
29	1 812	1 782	9 414	1 112	2 122	4 684
30	1 550	1 662	9 307	1 020	2 159	4 773
31	1 123	1 429	8 558	838	2 199	4 528
32	948	1 156	7 923	746	1 676	4 273
33	1 079	1 097	7 962	899	1 688	4 409
34	1 303	1 306	9 047	1 051	1 979	4 976
35	1 298	1 480	9 701	1 073	2 242	5 232
36	1 515	1 636	10 421	1 202	2 370	5 549
37	2 001	2 126	11 611	1 198	2 593	6 029
38	1 844	2 085	12 143	1 272	2 818	6 189
39	1 889	2 506	13 249	1 340	3 094	6 552
40	1 328	2 006	14 000	742	1 658	6 127

Tabell B: 3, forts.

1	2	3	4	5	6	7
41	1 346	1 676	15 326	705	1 067	5 959
42	1 319	1 781	16 680	576	984	5 985
43	1 173	1 821	18 459	471	939	6 539
44	854	1 682	19 183	340	867	6 854
45	1 759	1 087	20 184	712	585	7 242
46	2 548	3 399	23 338	4 541	5 726	40 761
47	3 241	5 226	25 426	4 814	7 845	41 586
48	3 979	4 951	27 834	5 310	6 992	43 969
49	4 250	4 340	29 281	6 125	6 054	46 320
50	5 708	6 117	31 026	7 662	7 580	47 874
51	9 226	9 193	38 017	8 201	8 673	48 578
52	8 134	8 953	41 643	7 375	8 131	49 479
53	7 659	8 172	42 884	7 776	8 107	51 282
54	8 196	9 192	45 058	8 389	9 238	53 707
55	8 933	10 337	48 650	8 915	10 245	55 619
56	10 067	11 434	52 975	9 821	10 890	57 626
57	11 062	12 567	57 079	10 616	11 658	59 375
58	10 799	12 249	59 491	10 556	11 974	60 016
59	11 424	12 488	63 355	11 424	12 488	63 355
60	13 273	15 006	68 808	12 924	14 733	65 576
61	14 198	15 151	75 087	13 673	14 824	69 258
62	15 129	16 154	81 302	14 789	15 749	71 590
63	16 568	17 552	88 147	16 031	16 798	75 003
64	19 006	19 943	97 052	17 862	18 500	79 940
65	20 554	22 651	109 607	18 771	20 781	84 354
66	22 103	23 662	119 060	19 931	21 165	86 802

Anm.: Exporten samt importen har för 1871-1945, 1965-1966 deflaterats med resp. exportprisindex och importprisindex för att erhålla fastprissiffror för respektive variabel. BNP har deflaterats med levnadskostnadsindex (ur National Income of Sweden och Statistisk årsbok 1950) för åren 1871-1945.

För övriga år har uppgifter bearbetats ur nedanstående källor, där deflateringen skett med tillförlitligare och bättre täckande prisindices.

Fastprissiffror för åren 1946-1966 i 1959 års priser, medan övriga år är i 1871 års priser.

Källor: Export, import i löpande priser:

1871-1930, Dahlgren, Kock, Lindahl [1937].

1931-1949, Kommersiella meddelanden 1959.

1950-1964, Statistiska meddelanden V 1965: 7.

1965, Statistisk årsbok för 1966.

1966, Konjunkturläget 1967: 2.

BNP i löpande priser:

1871-1949, Economic Essays, in Honour of Erik Lindahl, Stockholm 1956.

1950-1964, Statistiska meddelanden 1965: 7.

1965-1966, Statistiska meddelanden 1967: 1.

Export och import i fasta priser:

1946-1949, Meddelanden från konjunkturinstitutet Serie B: 30. (Siffrorna ovan omarbetade till basåret 1959.)

1950-1964, Statistiska meddelanden V 1965: 7.

BNP i fasta priser:

1946-1949, Meddelanden från konjunkturinstitutet Serie B: 30.

1950-1964, Statistiska meddelanden V 1965: 7.

1965-1966, Statistiska meddelanden V 1967: 1.

Tabell B: 4. *Exportens och importens nominella och reala andel av bruttonationalprodukten till marknadspris under åren 1871-1966, procent.*

1 = År
 2 = Exportens nominella andel
 3 = Exportens reala andel
 4 = Importens nominella andel
 5 = Importens reala andel

1	2	3	4	5
1871	17,4	17,4	17,6	17,6
72	19,3	16,4	19,8	18,0
73	19,0	15,1	22,3	21,1
74	18,2	13,9	23,5	24,6
75	17,0	15,0	21,1	22,9
76	17,5	16,5	21,4	24,4
77	17,1	15,9	23,2	26,2
78	15,7	16,9	19,5	21,6
79	16,1	18,3	18,4	19,6
80	19,4	18,6	21,9	23,8
81	17,8	17,4	22,0	24,7
82	19,5	18,0	22,4	25,8
83	19,3	17,2	24,2	27,8
84	18,2	17,4	24,2	27,0
85	18,8	17,4	25,6	28,2
86	18,5	17,2	23,9	25,9
87	20,2	18,1	24,0	25,4
88	21,6	18,5	25,1	26,0
89	21,5	17,3	27,2	29,1
90	20,5	17,7	26,5	28,0
91	20,5	19,4	24,1	25,7
92	20,1	17,8	23,2	25,9
93	21,1	17,3	21,3	23,9
94	20,9	18,5	22,7	26,4
95	20,8	19,2	21,5	25,7
96	21,0	19,2	20,9	25,8
97	21,0	19,1	22,1	28,6
98	18,3	17,1	22,7	30,4
99	17,8	17,3	23,9	32,5
1900	18,9	17,3	24,3	31,0
01	17,0	15,9	21,3	28,6
02	18,1	17,2	23,2	31,3
03	18,7	17,8	22,4	30,4
04	17,4	16,8	24,0	32,2
05	18,5	17,9	23,6	31,9
06	17,1	15,9	21,7	29,2
07	17,0	15,4	21,9	30,6
08	15,9	15,3	19,7	29,4
09	15,5	14,7	20,2	29,4
10	17,7	16,4	20,0	28,9
11	19,5	17,7	20,4	28,6
12	20,7	18,9	21,8	32,3
13	20,5	18,6	21,8	32,3
14	19,5		18,4	
15	27,9		24,9	

Tabell B: 4, forts.

1	2	3	4	5
16	26,1		20,4	
17	19,0		12,4	
18	15,0		15,2	
19	15,1		24,2	
20	18,6		27,1	
21	12,3	12,3	14,1	14,1
22	15,1	16,9	14,5	15,5
23	15,0	15,5	17,0	18,0
24	15,9	17,8	18,0	19,1
25	16,9	19,3	17,9	18,1
26	17,0	19,2	17,9	18,6
27	18,8	21,4	18,5	19,7
28	17,9	20,8	19,4	20,8
29	19,2	22,6	18,9	20,3
30	16,7	20,4	17,9	20,2
31	13,1	17,6	16,9	21,8
32	12,0	16,7	14,6	17,6
33	13,6	19,4	13,8	17,2
34	14,4	20,1	14,4	17,8
35	13,4	19,5	15,3	19,2
36	14,5	20,7	15,7	19,1
37	17,2	19,0	18,3	19,3
38	15,2	19,6	17,2	20,4
39	14,3	19,5	18,9	21,1
40	9,5		14,3	
41	8,8		10,9	
42	7,9		10,7	
43	6,4		9,9	
44	4,5		8,8	
45	8,7		5,4	
46	10,9	10,9	14,6	14,6
47	12,7	11,4	20,6	19,7
48	14,3	11,9	17,8	16,6
49	14,5	13,0	14,8	13,7
50	18,4	15,7	19,7	16,5
51	24,3	16,6	24,2	18,7
52	19,5	14,6	21,5	17,1
53	17,9	14,9	19,1	16,5
54	18,2	15,3	20,4	17,9
55	18,4	15,7	21,2	19,2
56	19,0	16,7	21,6	19,7
57	19,4	17,6	22,0	20,4
58	18,2	17,3	20,6	20,9
59	18,0	17,7	19,7	20,5
60	19,3	19,3	21,8	23,5

Tabell B: 4, forts.

1	2	3	4	5
61	18,9	19,3	20,2	22,3
62	18,6	20,3	19,9	22,9
63	18,8	21,0	19,9	23,4
64	19,6	21,9	20,5	24,1
65	18,8	21,9	20,7	25,7
66	18,6	22,6	19,9	25,4

Anm.: För beräkningarna av de reala andelarna har följande basår för respektive variabls prisindex använts:

1871-1913 år 1871
 1921-1939 år 1921
 1946-1966 år 1946

Tabell B: 5. *Exportens strukturella fördelning på vissa näringsgrenar och industribranscher åren 1871-1966, milj. kr.*

- 1 = År
- 2 = Jordbruk
- 3 = Skogsbruk
- 4 = Malm
- 5 = Stång- och tackjärn
- 6 = Järnmanufaktur och valsverksprodukter
- 7 = Verkstadsindustri
- 8 = Jord- och stenindustri
- 9 = Träindustri
- 10 = Massa-, pappers- och grafisk industri
- 11 = Livsmedelsindustri
- 12 = Textil- och beklädnadsindustri
- 13 = Läder-, hår- och gummivaruindustri
- 14 = Kemisk industri
- 15 = Övrigt
- 16 = Total export

Anm.: Från år 1930 ingår från gruppen 6 järnmanufaktur tillsammans med grupp 7 i grupp b medan valsverksprodukter hänförs till grupp a tillsammans med grupp 5.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1871	39	11	-	36	1	1	1	43	2	8	1	-	4	-	147	
72	35	16	-	53	2	1	1	60	3	10	2	-	4	-	188	
73	41	19	-	50	2	1	1	72	4	10	2	-	5	-	208	
74	40	21	-	42	1	2	2	77	4	11	2	-	6	-	208	
75	43	15	-	43	1	1	2	67	4	11	2	-	6	-	197	
76	45	22	-	34	1	1	2	78	6	11	2	-	8	-	210	
77	38	20	-	32	1	1	2	88	4	12	3	-	7	-	208	
78	52	11	-	30	1	1	2	55	5	13	2	-	6	-	180	
79	43	10	-	32	1	1	2	53	6	13	2	-	7	-	172	
80	41	14	-	42	2	3	3	74	6	19	3	-	9	-	217	
81	31	18	-	40	2	3	3	74	6	19	4	-	10	-	209	
82	46	15	-	42	6	3	4	87	6	20	4	-	10	-	243	
83	44	17	-	40	7	3	4	80	6	24	4	-	11	-	242	
84	34	14	1	39	4	3	5	74	5	24	4	-	12	-	219	
85	35	15	2	35	3	2	5	78	6	32	3	-	13	-	229	
86	38	13	2	32	3	4	4	62	8	30	4	-	13	-	212	
87	38	11	2	34	4	4	5	71	8	37	4	-	12	-	229	
88	28	18	3	30	4	3	6	90	12	39	6	-	13	-	252	
89	26	18	3	39	5	3	7	97	12	44	6	-	10	-	271	
90	24	17	4	37	5	6	8	90	15	42	6	1	14	-	268	
91	31	16	4	34	5	5	9	94	17	47	7	1	12	-	282	
92	26	19	5	34	4	4	10	89	18	49	8	1	14	-	282	
93	30	17	7	30	4	5	13	96	19	53	7	2	12	-	293	
94	26	16	8	28	5	7	12	100	18	54	7	2	11	-	292	
95	20	17	7	34	7	7	13	98	21	60	8	2	11	-	306	
96	19	16	10	36	8	9	15	108	24	58	10	3	11	-	325	
97	11	17	12	35	10	10	16	130	27	52	11	4	9	-	345	
98	11	18	14	36	7	11	16	121	25	51	3	1	10	-	323	
99	10	20	15	45	9	14	16	123	32	49	3	1	11	-	346	
1900	7	22	15	51	11	13	18	138	39	47	3	1	12	-	376	

Tabell B: 5, forts.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
01	9	17	16	37	8	15	17	115	41	47	4	2	12	-	335
02	9	21	14	37	11	15	18	129	44	49	3	2	13	-	366
03	11	24	22	36	12	17	17	143	48	49	3	3	14	-	399
04	11	21	25	33	13	18	18	120	54	48	3	3	13	-	378
05	14	16	27	44	16	17	20	123	60	49	3	5	15	-	410
06	16	23	31	48	20	23	19	143	66	46	4	4	16	-	457
07	17	23	30	52	15	26	20	132	82	47	4	4	19	-	470
08	18	20	30	40	14	26	18	117	84	50	4	3	19	-	442
09	20	19	27	36	14	28	16	111	83	54	4	3	19	-	434
10	23	18	40	51	17	35	20	140	104	62	5	4	22	-	541
11	33	19	48	52	18	44	24	140	115	82	5	4	23	-	606
12	34	17	53	41	49	49	28	148	129	89	9	5	29	-	680
13	42	21	62	67	25	54	30	165	138	82	9	5	31	-	732
14	55	22	47	61	25	54	22	140	134	95	13	7	33	-	708
15	169	26	66	118	47	89	21	192	160	150	41	60	73	-	1 211
16	91	30	59	157	86	150	24	276	272	130	22	40	100	-	1 436
17	34	17	77	222	97	165	18	199	272	34	10	5	81	-	1 229
18	37	29	70	210	101	143	19	246	303	4	6	3	60	-	1 229
19	29	53	40	128	95	167	32	371	366	49	17	19	78	-	1 443
20	47	50	69	136	108	195	44	503	687	55	26	13	124	-	2 056
21	62	19	50	53	46	153	20	151	260	91	24	9	52	-	990
22	35	20	62	45	46	115	22	259	297	68	22	7	61	-	1 056
23	24	33	63	53	39	98	29	249	294	62	20	7	58	-	1 030
24	27	24	76	71	47	133	26	239	339	78	22	11	64	-	1 157
25	26	20	111	73	58	126	33	247	356	82	25	14	70	-	1 243
26	40	15	98	70	60	159	30	226	397	102	21	16	70	-	1 305
27	48	21	137	74	65	175	40	259	406	135	24	20	76	-	1 480
28	44	28	68	81	81	235	43	257	352	133	26	22	75	-	1 446
29	48	28	140	86	88	217	45	282	447	148	28	23	76	-	1 656
30	28	22	103	57	75	229	37	240	390	129	22	14	65	-	1 411
				a	b										
30	27	22	139	92	309	41	276	406	148	18	21	74	2	1 575	
31	16	6	64	72	239	25	167	348	97	9	20	61	1	1 125	
32	21	6	33	73	214	20	147	291	68	13	16	48	1	951	
33	19	7	39	91	202	21	180	357	79	17	16	53	2	1 083	
34	37	8	90	109	270	23	210	388	78	21	16	56	1	1 307	
35	35	6	106	119	273	21	161	411	78	21	13	59	1	1 304	
36	43	6	155	141	327	24	190	446	85	23	15	66	2	1 523	
37	41	11	225	193	443	28	252	590	100	28	19	80	2	2 012	
38	43	14	251	188	456	24	186	475	107	21	15	76	2	1 858	
39	39	10	243	187	479	22	206	502	103	20	15	75	2	1 903	
40	30	21	190	176	333	12	167	288	47	13	9	52	1	1 339	
41	41	20	185	218	338	15	192	279	36	1	0	36	2	1 363	
42	20	14	182	167	373	12	157	368	8	4	0	27	2	1 334	
43	13	15	219	165	330	10	94	300	3	5	0	26	2	1 182	
44	39	11	104	115	219	9	68	247	5	4	2	34	2	859	
45	96	7	28	108	432	12	282	618	53	32	20	73	4	1 765	
46	109	24	131	147	663	29	268	949	35	30	8	152	4	2 549	
47	85	24	204	189	795	28	325	1 376	46	20	8	136	5	3 241	
48	80	25	298	224	1 051	34	427	1 581	54	20	10	173	4	3 981	
49	76	54	367	261	1 213	41	519	1 341	124	20	10	218	3	4 247	
50	239	36	428	349	1 573	62	631	1 764	219	81	25	293	10	5 710	

Tabell B: 5, forts.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
51	222	49	616	488	1 972	79	1 087	3 917	304	89	29	365	7	9 224	
52	175	168	965	583	2 253	85	826	2 348	246	104	31	346	6	8 136	
53	289	89	904	599	1 938	86	1 023	2 020	227	86	48	344	7	7 660	
54	303	96	757	625	2 297	80	1 039	2 284	199	91	44	373	8	8 196	
55	173	196	857	713	2 479	93	1 338	2 383	155	88	50	371	39	8 935	
56	165	159	1 022	896	2 904	105	1 265	2 705	219	103	58	425	44	10 070	
57	218	185	1 108	928	3 556	110	1 364	2 675	284	119	74	406	36	11 063	
58	189	168	958	926	3 859	112	1 114	2 521	280	117	79	460	27	10 810	
59	278	98	878	1 063	4 072	128	982	2 791	290	146	122	521	54	11 423	
60	278	80	1 095	1 289	4 714	149	1 223	3 204	286	194	127	564	70	13 273	
61	345	93	1 129	1 410	5 318	169	1 180	3 210	271	273	146	596	63	14 203	
62	320	103	1 024	1 382	6 164	180	1 158	3 218	374	322	174	655	56	15 130	
63	357	116	979	1 511	6 719	187	1 255	3 681	404	348	203	754	54	16 568	
64	235	142	1 210	1 812	7 446	216	1 517	4 256	533	433	235	908	72	19 014	
65	296	177	1 208	2 105	8 276	233	1 597	4 247	581	455	261	1 004	99	20 541	
66	199	183	1 124	2 474	9 065	251	1 527	4 472	706	533	326	1 103	109	22 071	

a) Stångjärn, tackjärn, valsverksprod. b) Järnmanufaktur o. verkstadsindustri.

Anm.: För åren 1871–1954 har uppgifterna ur nedan nämnda källor utan ändringar accepterats. Övriga år har justerats med hjälp av Handel 1954–1961 efter den tabell över huvudsakliga omfördelningar av varuslag i export och import som är publicerad i Statistiska meddelanden serie H 1964: 85. Nyckeln mellan SITC (och SITC revised) samt ISIC är den, vilken utarbetats av EEC:s statistiska kontor. Vid nämnda omfördelning har en svårighet f. ö. varit att den löpande handelsstatistiken för vissa år ej varit SITC-grupperad. Sedan nämnda justeringar utförts har fördelningen av näringsgrupper på i tabellen givna branscher skett i enlighet med traditionell indelning.

Källor: 1871–1930: Dahlgren, Kock, Lindahl [1937].
 1930–1954: Kommersiella meddelanden 1959: 10.
 1955–1958: Kommersiella meddelanden 1959: 5 samt SOS Handel åren 1955–1958.
 1959–1960: Kommersiella meddelanden 1962: 4 samt SOS Handel åren 1959–1961.
 1961: Statistiska meddelanden serie H 1963: 44 samt SOS Handel 1961.
 1962–1963: Statistiska meddelanden serie H 1964: 85.
 1964: Statistiska meddelanden serie H 1965: 89.
 1965–1966: Arbetstabeller erhållna från statistiska centralbyrån.

Tabell B: 6. *Exportens strukturella fördelning på vissa näringsgrenar och industribranscher åren 1871-1966 i procent av total export.*

- 1 = År
- 2 = Jordbruk
- 3 = Skogsbruk
- 4 = Malm
- 5 = Stång- och tackjärn
- 6 = Järnmanufaktur och valsverksprodukter
- 7 = Verkstadsindustri
- 8 = Jord- och stenindustri
- 9 = Träindustri
- 10 = Massa-, pappers- och grafisk industri
- 11 = Livsmedelsindustri
- 12 = Textil- och beklädnadsindustri
- 13 = Läder-, hår- och gummivaruindustri
- 14 = Kemisk industri
- 15 = Övrigt
- 16 = Total export

Anm.: Från år 1930 ingår från gruppen 6 järnmanufaktur tillsammans med grupp 7 i grupp b medan valsverksprodukter hänförs till grupp a tillsammans med grupp 5.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1871	26,4	7,5	0,1	24,5	0,7	0,3	0,5	29,4	1,4	5,3	1,0	0,1	2,5	-	100	
72	18,9	8,6	0,1	28,2	0,8	0,5	0,5	31,7	1,8	5,5	0,9	0,2	2,3	-	100	
73	19,6	9,3	0,1	24,0	0,8	0,5	0,5	34,6	2,0	5,0	0,9	0,1	2,4	-	100	
74	19,1	10,3	0,1	20,0	0,6	0,8	0,7	37,1	2,0	5,4	1,0	0,1	2,6	-	100	
75	21,7	7,4	0,2	22,0	0,7	0,7	0,9	34,2	2,2	5,6	1,2	0,2	3,2	-	100	
76	21,4	10,6	0,2	16,0	0,4	0,5	0,9	37,2	2,7	5,4	0,9	0,1	3,6	-	100	
77	18,2	9,8	0,1	15,0	0,4	0,4	0,9	42,4	2,1	5,8	1,3	0,1	3,3	-	100	
78	29,1	5,9	0,1	16,8	1,2	0,6	1,3	30,7	2,5	7,0	1,3	0,1	3,5	-	100	
79	25,1	5,8	0,1	18,9	0,5	0,8	1,4	30,9	3,7	7,6	1,3	0,1	3,9	-	100	
80	19,1	6,6	0,2	19,3	0,7	1,2	1,4	34,3	2,9	8,5	1,3	0,0	4,2	-	100	
81	14,6	8,4	0,2	19,3	0,9	1,4	1,5	35,5	2,7	8,9	1,7	0,0	4,7	-	100	
82	19,0	6,2	0,1	17,3	2,3	1,1	1,7	35,8	2,5	8,2	1,6	0,0	4,1	-	100	
83	18,4	7,2	0,1	16,3	3,0	1,2	1,8	33,3	2,6	9,9	1,6	0,0	4,4	-	100	
84	15,2	6,3	0,4	17,5	1,8	1,3	2,2	33,2	2,2	10,8	1,9	0,0	5,4	-	100	
85	15,4	6,5	0,8	15,2	1,1	1,0	2,1	33,9	2,5	14,1	1,5	0,0	5,8	-	100	
86	17,9	6,0	0,8	15,2	1,2	1,7	1,9	29,5	3,6	13,9	1,7	0,1	6,2	-	100	
87	16,7	4,9	0,9	14,7	1,7	1,3	2,2	30,9	3,3	16,1	1,9	0,1	5,3	-	100	
88	10,9	6,9	1,2	12,0	1,7	1,1	2,5	35,7	4,9	15,6	2,3	0,2	5,0	-	100	
89	9,5	6,4	1,2	14,3	1,9	1,1	2,6	35,7	4,4	16,2	2,2	0,2	3,7	-	100	
90	9,1	6,3	1,5	13,7	1,9	2,0	3,0	33,5	5,5	15,5	2,4	0,4	5,1	-	100	
91	10,8	5,8	1,3	11,9	1,7	1,5	3,3	33,4	6,0	16,8	2,5	0,5	4,4	-	100	
92	9,2	6,9	1,9	12,2	1,4	1,5	3,6	31,6	6,3	17,3	2,7	0,4	5,0	-	100	
93	10,2	5,8	2,2	10,1	1,3	1,7	4,5	32,7	6,3	18,1	2,5	0,5	4,0	-	100	
94	8,9	5,5	2,5	9,5	1,8	2,3	4,2	33,9	6,0	18,3	2,4	0,6	3,9	-	100	
95	6,5	5,4	2,4	11,3	2,4	2,2	4,3	32,0	6,8	19,7	2,7	0,8	3,7	-	100	
96	5,7	4,9	3,0	11,0	2,5	2,6	4,5	33,1	7,5	17,8	3,0	0,9	3,3	-	100	
97	3,2	5,0	3,6	10,2	2,8	2,8	4,7	37,8	7,7	15,2	3,3	1,1	2,7	-	100	
98	3,5	5,4	4,2	11,1	2,2	3,4	4,8	37,4	7,7	15,9	0,8	0,4	3,1	-	100	
99	2,8	5,9	4,4	13,0	2,5	3,9	4,7	35,5	9,2	14,3	0,9	0,3	3,1	-	100	
1900	1,9	5,7	3,9	13,6	2,8	3,4	4,7	36,6	10,3	12,4	0,9	0,3	3,3	-	100	

Tabell B: 6, forts.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
01	2,6	5,0	4,6	11,0	2,4	4,6	5,0	34,4	12,3	13,9	1,0	0,5	3,5	-	100
02	2,4	5,8	3,8	10,1	2,8	4,0	5,0	35,2	12,1	13,5	0,8	0,6	3,6	-	100
03	2,8	6,0	5,4	8,9	3,0	4,1	4,3	35,9	12,1	12,4	0,8	0,9	3,4	-	100
04	2,9	5,5	6,4	8,7	3,4	4,6	4,8	31,7	14,2	12,6	0,9	0,8	3,3	-	100
05	3,3	3,9	6,6	10,7	3,9	4,1	4,8	30,0	14,6	12,0	0,8	1,3	3,6	-	100
06	3,5	4,9	6,8	10,5	4,3	4,9	4,1	31,3	14,5	10,0	0,8	0,9	3,4	-	100
07	3,7	4,8	6,3	11,0	3,2	5,5	4,3	28,0	17,5	9,9	0,9	0,8	4,0	-	100
08	4,1	4,6	6,6	8,9	3,1	5,7	4,1	26,4	19,1	11,3	0,9	0,7	4,2	-	100
09	4,6	4,4	6,2	8,2	3,1	6,4	3,7	25,6	19,0	12,3	0,9	0,7	4,4	-	100
10	4,2	3,4	7,3	9,4	3,0	6,5	3,8	25,9	19,3	11,5	0,8	0,7	4,1	-	100
11	5,4	3,1	7,8	8,5	2,9	7,2	3,9	23,1	19,0	13,4	0,8	0,7	3,9	-	100
12	5,0	3,5	7,8	6,0	7,2	7,1	4,1	21,8	19,0	13,1	1,3	0,8	4,3	-	100
13	5,8	2,9	8,4	9,1	4,4	7,3	4,1	22,6	18,8	11,2	1,3	0,7	4,3	-	100
14	7,7	3,1	6,6	8,6	3,5	7,6	3,1	19,7	18,9	13,4	1,8	1,0	4,7	-	100
15	13,9	2,2	5,4	9,7	3,8	7,3	1,7	15,9	13,2	12,4	3,4	4,9	6,0	-	100
16	6,3	2,1	4,1	10,9	5,9	10,5	1,7	19,2	19,0	9,1	1,5	2,8	6,9	-	100
17	2,8	1,4	6,2	18,0	7,8	13,4	1,4	16,2	22,1	2,8	0,8	0,4	6,6	-	100
18	3,0	2,3	5,6	17,0	8,1	11,6	1,6	20,0	24,6	0,3	0,5	0,2	4,9	-	100
19	2,0	3,7	2,7	8,8	6,5	11,6	2,2	25,7	25,4	3,4	1,2	1,3	5,4	-	100
20	2,3	2,4	3,3	6,6	5,2	9,4	2,1	24,5	33,4	2,7	1,2	0,6	6,0	-	100
21	6,2	2,0	5,0	5,3	4,6	15,4	2,1	15,3	26,3	9,2	2,4	0,9	5,3	-	100
22	3,3	1,9	5,8	4,2	4,3	10,9	2,1	24,5	28,2	6,4	2,1	0,6	5,7	-	100
23	2,3	3,2	6,0	5,1	3,7	9,5	2,9	24,2	28,6	6,0	2,0	0,7	5,6	-	100
24	2,4	2,1	6,5	6,1	4,0	11,5	2,2	20,7	29,3	6,8	1,9	1,0	5,5	-	100
25	2,1	1,6	8,9	5,9	4,6	10,2	2,7	19,9	28,7	6,6	2,0	1,2	5,7	-	100
26	3,1	1,2	7,5	5,3	4,5	12,2	2,3	17,3	30,4	7,8	1,6	1,2	5,3	-	100
27	3,3	1,4	9,2	4,9	4,3	11,8	2,7	17,5	27,4	9,1	1,6	1,3	5,2	-	100
28	3,0	1,9	4,6	5,6	5,6	16,3	2,9	17,8	24,4	9,2	1,8	1,5	5,2	-	100
29	2,9	1,7	8,4	5,2	5,2	13,1	2,7	17,0	27,0	9,0	1,7	1,4	4,6	-	100
30	2,0	1,6	7,3	4,0	5,3	16,2	3,0	16,2	27,1	10,2	1,5	1,0	4,8	-	100
				a	b										
30	1,7	0,8	8,9	5,9	19,7	2,6	17,6	25,9	9,5	1,1	1,3	4,7	-	100	
31	1,4	0,5	5,7	6,4	21,2	2,2	14,8	30,9	8,6	0,8	1,8	5,4	0,1	100	
32	2,2	0,6	3,5	7,7	22,5	2,1	15,5	30,6	7,2	1,4	1,7	5,0	0,1	100	
33	1,8	0,6	3,6	8,4	18,7	1,9	16,6	33,0	7,3	1,6	1,5	4,9	0,2	100	
34	2,8	0,6	6,9	8,3	20,7	1,8	16,1	29,7	6,0	1,6	1,2	4,3	0,1	100	
35	2,7	0,5	8,1	9,1	20,9	1,6	12,3	31,5	6,0	1,6	1,0	4,5	0,1	100	
36	2,8	0,4	10,2	9,3	21,5	1,6	12,5	29,3	5,6	1,5	1,0	4,3	0,1	100	
37	2,0	0,5	11,2	9,6	22,0	1,4	12,5	29,3	5,0	1,4	0,9	4,0	0,1	100	
38	2,3	0,8	13,5	10,1	24,5	1,3	10,0	25,6	5,8	1,1	0,8	4,1	0,1	100	
39	2,0	0,5	12,8	9,8	25,2	1,2	10,8	26,4	5,4	1,1	0,8	3,9	0,1	100	
40	2,2	1,6	14,2	13,1	24,9	0,9	12,5	21,5	3,5	1,0	0,7	3,9	0,1	100	
41	3,0	1,5	13,6	16,0	24,8	1,1	14,1	20,5	2,7	0,1	0,0	2,6	0,1	100	
42	1,5	1,0	13,6	12,5	28,0	0,9	11,8	27,6	0,6	0,3	0,0	2,0	0,1	100	
43	1,1	1,3	18,5	14,0	27,9	0,8	8,0	25,4	0,3	0,4	0,0	2,2	0,2	100	
44	4,5	1,3	12,1	13,4	25,5	1,0	7,9	28,8	0,6	0,5	0,2	4,0	0,2	100	
45	5,4	0,4	1,6	6,1	24,5	0,7	16,0	35,0	3,0	1,8	1,1	4,1	0,2	100	
46	4,3	0,9	5,1	5,8	26,0	1,1	10,5	37,2	1,4	1,2	0,3	6,0	0,2	100	
47	2,6	0,7	6,3	5,8	24,5	0,9	10,0	42,5	1,4	0,6	0,2	4,2	0,2	100	
48	2,0	0,6	7,5	5,6	26,4	0,9	10,7	39,7	1,4	0,5	0,3	4,3	0,1	100	
49	1,8	1,3	8,6	6,1	28,6	1,0	12,2	31,6	2,9	0,5	0,2	5,1	0,1	100	
50	4,2	0,6	7,5	6,1	27,5	1,1	11,1	30,9	3,8	1,4	0,4	5,1	0,2	100	

Tabell B: 6, forts.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
51	2,4	0,5	6,7	5,3	21,4	0,9	11,8	42,5	3,3	1,0	0,3	4,0	0,1	100	
52	2,2	2,1	11,9	7,2	27,7	1,0	10,2	28,9	3,0	1,3	0,4	4,3	0,1	100	
53	3,8	1,2	11,8	7,8	25,3	1,1	13,3	26,4	3,0	1,1	0,6	4,5	0,1	100	
54	3,7	1,2	9,2	7,6	28,0	1,0	12,7	27,9	2,4	1,1	0,5	4,6	0,1	100	
55	1,9	2,2	9,6	8,0	27,7	1,0	15,0	26,7	1,7	1,0	0,6	4,2	0,4	100	
56	1,6	1,6	10,1	8,9	28,8	1,0	12,6	26,9	2,2	1,0	0,6	4,2	0,4	100	
57	2,0	1,7	10,0	8,4	32,1	1,0	12,3	24,2	2,6	1,1	0,7	3,7	0,3	100	
58	1,7	1,6	8,9	8,6	35,7	1,0	10,3	23,3	2,6	1,1	0,7	4,3	0,2	100	
59	2,4	0,9	7,7	9,3	35,6	1,1	8,6	24,4	2,5	1,3	1,1	4,6	0,5	100	
60	2,1	0,6	8,2	9,7	35,5	1,1	9,2	24,1	2,2	1,5	1,0	4,2	0,5	100	
61	2,4	0,7	7,9	9,9	37,4	1,2	8,3	22,6	1,9	1,9	1,0	4,2	0,4	100	
62	2,1	0,7	6,8	9,1	40,7	1,2	7,7	21,3	2,5	2,1	1,2	4,3	0,4	100	
63	2,2	0,7	5,9	9,1	40,6	1,1	7,6	22,2	2,4	2,1	1,2	4,6	0,3	100	
64	1,2	0,7	6,4	9,5	39,2	1,1	8,0	22,4	2,8	2,3	1,0	4,8	0,4	100	
65	1,4	0,9	5,9	10,2	40,3	1,1	7,8	20,1	2,8	2,2	1,3	4,9	0,5	100	
66	0,9	0,8	5,1	11,2	41,1	1,1	6,9	20,3	3,2	2,4	1,5	5,0	0,5	100	

a) Stångjärn, tackjärn, valsverksprodukter. b) Järnmanufaktur o. verkstadsindustri

Källor: Se tabell B: 5.

Tabell B: 7. Importens strukturella fördelning på vissa näringsgrenar och industribranscher åren 1871-1966, milj. kr.

- 1 = År
 2 = Jordbruk
 3 = Skogsbruk
 4 = Malmbrytning och metallindustri
 5 = Jord- och stenindustri
 6 = Träindustri
 7 = Massa-, pappers- och grafisk industri
 8 = Livsmedelsindustri
 9 = Textil- och beklädnadsindustri
 10 = Läder-, hår- och gummivaruindustri
 11 = Kemisk industri
 12 = Kraft-, belysnings- och vattenverk
 13 = Övrigt
 14 = Total import

Anm.: Från år 1946 har gruppen 4 kunnat uppdelas på samma sätt som för exporten i grupperna:

- 4 a = Malm
 4 b = Stångjärn, tackjärn och valsverksprodukter
 4 c = Järnmanufaktur och verkstadsindustri

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	1
1871	49	1	13	9	1	1	55	38	3	13	-	-		
72	52	1	20	19	1	2	61	48	4	18	-	-		
73	66	1	33	19	2	3	77	57	6	20	-	-		
74	77	2	40	17	2	3	89	68	7	20	-	-		
75	60	1	37	19	2	3	78	56	6	21	-	-		
76	69	2	33	20	2	3	86	59	8	26	-	-		
77	79	2	30	18	3	4	97	59	9	23	-	-		
78	68	1	18	14	2	3	76	43	8	19	-	-		
79	63	1	16	13	2	3	70	42	8	19	-	-		
80	68	2	19	20	2	3	90	61	9	23	-	-		
81	79	2	24	18	2	4	82	63	9	26	-	-		
82	83	3	28	20	3	4	81	63	11	24	-	-		
83	91	2	34	23	4	5	89	73	12	26	-	-		
84	89	3	35	21	4	5	81	70	12	30	-	-		
85	94	3	36	22	3	5	88	70	13	29	-	-		
86	82	2	31	21	3	5	76	65	10	28	-	-		
87	84	2	27	21	3	5	73	62	12	26	-	-		
88	95	3	36	26	3	5	73	69	13	30	-	-		
89	109	2	41	34	4	6	74	85	16	38	-	-		
90	104	3	43	38	4	6	78	84	14	38	-	-		
91	107	3	43	37	4	7	72	75	14	37	-	-		
92	101	3	43	30	3	8	75	66	12	40	-	-		
93	97	3	37	31	3	6	64	64	13	37	-	-		
94	106	3	43	39	4	5	62	64	15	38	-	-		
95	102	4	45	38	4	5	49	71	19	41	-	-		
96	104	5	58	39	4	6	55	69	19	41	-	-		
97	105	6	69	46	4	7	58	76	21	49	-	-		
98	119	5	90	55	5	6	64	78	23	52	-	-		
99	139	4	94	73	5	7	76	83	23	59	-	-		
1900	151	6	89	93	5	7	81	71	19	61	-	-		

Tabell B: 7, forts.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	1		
01	131	3	75	66	4	7	77	62	20	63	-	-			
02	158	4	83	65	4	7	82	64	18	70	-	-			
03	167	4	89	72	5	7	81	66	20	73	-	-			
04	181	4	103	73	6	7	87	71	21	77	-	-			
05	170	5	109	60	6	8	99	73	23	80	-	-			
06	177	4	125	70	6	8	108	83	25	90	-	-			
07	172	8	139	88	9	8	97	98	28	86	-	-			
08	173	9	107	81	6	8	81	79	22	87	-	-			
09	186	9	101	70	6	7	91	84	29	87	-	-			
10	191	14	114	73	7	8	96	95	34	98	-	-			
11	197	13	122	74	7	9	95	99	32	101	-	-			
12	227	15	136	109	8	10	106	95	37	99	-	-			
13	224	18	157	124	9	10	119	109	41	105	-	-			
14	181	9	153	99	8	11	101	92	35	98	-	-			
15	388	9	183	195	8	12	141	100	51	142	-	-	1		
16	246	10	223	340	13	16	105	118	59	151	-	-	1		
17	138	5	176	267	13	14	119	90	20	79	-	-			
18	204	4	222	495	19	14	216	55	26	145	-	-	1		
19	514	15	365	328	24	21	477	437	142	309	-	-	2		
20	557	24	687	584	33	55	452	544	168	353	-	-	3		
21	321	8	313	118	17	22	220	150	56	135	-	-	1		
22	282	8	229	117	15	23	154	198	57	143	-	-	1		
23	373	16	271	152	14	22	174	200	57	158	-	-	1		
24	446	13	291	159	14	20	202	199	60	165	-	-	1		
25	422	15	312	130	15	19	187	213	69	196	-	-	1		
26	405	16	325	138	14	18	198	235	66	209	-	-	1		
27	433	17	352	166	14	18	194	257	72	210	-	-	1		
28	474	15	421	143	15	21	214	266	75	224	-	-	1		
29	458	12	470	178	21	21	201	276	72	235	-	-	1		
30	313	16	425	121	16	19	105	238	68	228	-	84	1		
30	299	18	434	150	15	20	135	261	57	242	29	3	1		
31	253	14	365	124	14	18	119	236	44	210	31	4	1		
32	242	9	219	116	8	15	89	181	28	217	28	3	1		
33	225	8	221	118	8	14	77	163	28	205	28	2	1		
34	233	9	327	138	11	16	80	197	32	229	33	3	1		
35	246	13	402	154	14	18	96	203	37	254	41	3	1		
36	266	20	470	168	16	20	92	223	37	271	50	3	1		
37	330	17	680	226	20	26	110	258	45	336	76	3	2		
38	306	16	690	218	20	24	110	242	43	348	65	3	2		
39	322	14	850	284	22	26	120	293	51	435	87	3	2		
40	255	9	689	233	11	17	85	241	32	336	97	1	2		
41	177	8	486	201	10	16	96	253	26	297	105	1	1		
42	285	10	465	180	14	18	124	203	20	382	77	2	1		
43	277	12	483	225	18	16	120	194	23	370	81	2	1		
44	304	10	433	179	13	15	114	210	19	308	74	3	1		
45	276	12	215	61	13	10	133	141	13	200	10	3	1		
		a	b	c											
46	457	51	24	408	462	304	36	21	391	512	92	554	80	6	3
47	471	66	33	602	972	471	47	30	457	923	158	917	76	4	5
48	520	85	26	550	980	546	33	25	404	622	85	921	153	4	4
49	495	78	33	606	735	467	26	23	388	512	70	725	179	4	4
50	665	110	39	590	1256	633	41	31	675	754	96	1019	204	4	6

Tabell B: 7, forts.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14		
51	980	235	64	964	1 862	961	72	60	782	1 113	153	1 680	261	4	9
52	1 045	204	82	1 271	2 096	924	49	47	704	640	116	1 473	297	6	8
53	777	122	64	754	2 071	709	57	48	847	887	142	1 465	223	7	8
54	828	151	61	958	2 517	708	76	65	902	861	156	1 698	214	9	9
55	937	153	70	1 198	2 721	834	75	72	914	949	169	2 179	..	64	10
56	907	140	70	1 270	3 180	833	69	74	980	915	162	2 794	..	42	11
57	881	144	93	1 399	3 730	937	90	93	1 008	1 032	196	2 919	..	49	12
58	924	150	69	1 225	4 037	750	96	107	973	1 010	213	2 657	..	44	12
59	1 048	135	96	1 277	4 002	704	117	104	889	1 040	252	2 735	9	78	12
60	1 068	195	120	1 852	4 809	767	176	132	939	1 217	303	3 280	8	139	15
61	1 086	193	101	1 608	5 119	782	189	143	1 016	1 266	345	3 213	4	88	15
62	1 159	174	68	1 538	5 699	802	174	158	1 073	1 398	363	3 497	7	44	16
63	1 232	147	102	1 501	6 231	832	216	183	1 198	1 584	430	3 815	18	63	17
64	1 143	65	130	1 811	7 029	982	263	225	1 604	2 005	536	3 993	29	131	19
65	1 104	72	193	2 337	8 377	1 082	331	279	1 722	2 136	598	4 205	34	176	22
66	1 274	70	222	2 412	8 619	1 124	329	309	1 874	2 070	612	4 590	32	169	23

Källor: Se tabell B: 5.

Tabell B: 8. Importens strukturella fördelning på vissa näringsgrenar och industribranscher åren 1871-1966 i procent av total import.

- 1 = År
 2 = Jordbruk
 3 = Skogsbruk
 4 = Malmbrytning och metallindustri
 5 = Jord- och stenindustri
 6 = Träindustri
 7 = Massa-, pappers- och grafisk industri
 8 = Livsmedelsindustri
 9 = Textil- och beklädnadsindustri
 10 = Läder-, hår- och gummivaruindustri
 11 = Kemisk industri
 12 = Kraft-, belysnings- och vattenverk
 13 = Övrigt
 14 = Total import

Anm.: Från år 1946 har gruppen 4 kunnat uppdelas på samma sätt som för exporten i grupperna:

- 4 a = Malm
 4 b = Stångjärn, tackjärn och valsverksprodukter
 4 c = Järnmanufaktur och verkstadsindustri

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1871	26,8	0,4		7,1	4,7	0,6	0,7	30,2	20,8	1,6	7,1	-	-	100
72	23,2	0,4		8,7	8,3	0,6	0,8	27,1	21,3	1,9	7,8	-	-	100
73	23,4	0,5		11,8	6,7	0,6	1,0	27,1	20,1	2,1	6,9	-	-	100
74	23,7	0,6		12,2	5,3	0,6	0,9	27,3	21,0	2,1	6,3	-	-	100
75	21,3	0,5		13,2	6,7	0,7	1,1	27,3	19,6	2,3	7,4	-	-	100
76	22,5	0,5		10,6	6,4	0,8	1,1	28,0	19,2	2,7	8,3	-	-	100
77	24,5	0,5		9,3	5,5	0,8	1,1	29,9	18,4	2,7	7,2	-	-	100
78	26,9	0,5		7,3	5,5	0,9	1,2	30,1	17,1	3,0	7,5	-	-	100
79	26,7	0,5		6,6	5,5	0,8	1,0	29,5	18,0	3,3	8,0	-	-	100
80	22,9	0,5		6,5	6,6	0,7	1,0	30,2	20,5	3,1	7,8	-	-	100
81	25,7	0,7		7,7	5,7	0,7	1,1	26,5	20,4	3,0	8,4	-	-	100
82	26,0	0,8		8,6	6,4	1,1	1,2	25,3	19,8	3,4	7,6	-	-	100
83	25,5	0,7		9,5	6,3	1,0	1,3	25,0	20,4	3,2	7,2	-	-	100
84	25,6	0,7		9,9	6,1	1,0	1,3	23,3	20,1	3,3	8,6	-	-	100
85	25,9	0,7		9,8	6,1	0,9	1,3	24,3	19,2	3,7	8,0	-	-	100
86	25,6	0,7		9,5	6,5	1,0	1,4	23,5	20,1	3,1	8,7	-	-	100
87	26,6	0,7		8,7	6,7	1,0	1,5	23,0	19,8	3,8	8,3	-	-	100
88	26,9	0,7		10,3	7,3	0,8	1,5	20,7	19,5	3,8	8,4	-	-	100
89	26,6	0,6		9,9	8,3	0,9	1,4	18,2	20,7	3,9	9,4	-	-	100
90	25,2	0,8		10,4	9,2	0,9	1,5	19,0	20,4	3,5	9,2	-	-	100
91	26,9	0,7		10,8	9,2	0,9	1,8	18,1	18,9	3,5	9,3	-	-	100
92	26,4	0,8		11,3	7,9	0,8	2,1	19,6	17,3	3,1	10,5	-	-	100
93	27,3	0,8		10,5	8,7	0,9	1,6	18,1	18,0	3,7	10,4	-	-	100
94	28,1	0,9		11,3	10,2	0,9	1,3	16,4	16,9	3,9	10,0	-	-	100
95	27,0	1,1		11,9	10,1	1,0	1,4	12,9	18,9	5,1	10,8	-	-	100
96	26,1	1,2		14,5	9,7	1,0	1,4	13,7	17,3	4,7	10,3	-	-	100
97	23,8	1,4		15,7	10,3	0,9	1,5	13,2	17,3	4,8	11,1	-	-	100
98	24,0	1,0		18,1	11,1	0,9	1,3	12,8	15,8	4,7	10,5	-	-	100
99	24,7	0,7		16,7	13,1	0,9	1,2	13,5	14,7	4,1	10,4	-	-	100
1900	26,0	0,9		15,2	16,1	0,8	1,2	14,0	12,1	3,3	10,4	-	-	100

Tabell B: 8, forts.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14		
01	25,7	0,7	14,8	13,0	0,9	1,3	15,1	12,2	4,0	12,4	-	-	100		
02	28,4	0,6	15,0	11,8	0,8	1,2	14,8	11,6	3,3	12,5	-	-	100		
03	28,6	0,7	15,2	12,4	0,9	1,2	13,8	11,3	3,4	12,5	-	-	100		
04	28,7	0,7	16,4	11,6	0,9	1,1	13,8	11,2	3,3	12,2	-	-	100		
05	26,9	0,8	17,2	9,4	0,9	1,2	15,7	11,6	3,6	12,7	-	-	100		
06	25,4	0,6	18,0	10,0	0,8	1,2	15,5	11,9	3,6	12,9	-	-	100		
07	23,5	1,0	19,0	12,0	1,2	1,1	13,3	13,4	3,8	11,8	-	-	100		
08	26,5	1,4	16,4	12,4	0,9	1,1	12,4	12,1	3,3	13,3	-	-	100		
09	27,9	1,3	15,1	10,5	0,9	1,1	13,5	12,5	4,3	13,0	-	-	100		
10	26,2	1,9	15,6	10,0	0,9	1,1	13,2	13,1	4,6	13,5	-	-	100		
11	26,3	1,7	16,3	9,8	1,0	1,2	12,7	13,3	4,3	13,5	-	-	100		
12	27,0	1,8	16,2	13,0	1,0	1,1	12,5	11,3	4,4	11,7	-	-	100		
13	24,4	2,0	17,2	13,6	1,0	1,1	13,0	11,9	4,5	11,4	-	-	100		
14	22,9	1,2	19,4	13,0	1,0	1,3	12,9	11,7	4,5	12,4	-	-	100		
15	31,6	0,7	14,9	16,0	0,6	0,9	11,5	8,1	4,1	11,6	-	-	100		
16	19,2	0,8	17,5	26,6	1,0	1,2	8,2	9,2	4,6	11,8	-	-	100		
17	15,0	0,5	19,1	29,0	1,4	1,5	12,9	9,8	2,2	8,6	-	-	100		
18	14,6	0,3	15,8	35,4	1,4	1,0	15,4	4,0	1,8	10,3	-	-	100		
19	19,5	0,6	13,9	12,5	0,9	0,8	18,1	16,6	5,4	11,7	-	-	100		
20	16,1	0,2	19,9	16,9	0,9	1,6	13,1	15,7	4,9	10,2	-	-	100		
21	23,6	0,6	23,0	8,7	1,3	1,6	16,2	11,0	4,1	9,9	-	-	100		
22	23,0	0,6	18,7	9,6	1,2	1,9	12,6	16,2	4,6	11,6	-	-	100		
23	26,0	1,1	18,9	10,6	1,0	1,5	12,1	13,9	4,0	11,0	-	-	100		
24	28,4	0,8	18,5	10,1	0,9	1,3	12,9	12,7	3,8	10,5	-	-	100		
25	26,7	1,0	19,8	8,2	0,9	1,2	11,8	13,5	4,4	12,4	-	-	100		
26	24,9	1,0	20,0	8,5	0,9	1,1	12,2	14,5	4,1	12,9	-	-	100		
27	25,0	1,0	20,3	9,5	0,8	1,0	11,2	14,8	4,2	12,1	-	-	100		
28	25,4	0,8	22,5	7,7	0,8	1,1	11,5	14,2	4,0	12,0	-	-	100		
29	23,6	0,6	24,2	9,2	1,1	1,1	10,4	14,2	3,7	12,1	-	-	100		
30	19,0	0,9	25,6	9,3	1,2	1,2	9,4	16,2	4,3	12,9	-	-	100		
30	18,0	1,1	26,1	9,0	0,9	1,2	8,1	15,7	3,4	14,6	1,7	0,2	100		
31	17,7	1,0	25,5	8,7	1,0	1,3	8,3	16,5	3,1	14,7	2,2	0,3	100		
32	21,0	0,8	19,0	10,0	0,7	1,3	7,7	15,7	2,4	18,8	2,4	0,3	100		
33	20,5	0,7	20,1	10,8	0,7	1,3	7,0	14,9	2,6	18,7	2,6	0,2	100		
34	17,8	0,7	25,0	10,6	0,8	1,2	6,1	15,1	2,4	17,5	2,5	0,2	100		
35	16,6	0,9	27,1	10,4	0,9	1,2	6,5	13,7	2,5	17,2	2,8	0,2	100		
36	16,3	1,2	28,7	10,3	1,0	1,2	5,6	13,6	2,3	16,6	3,1	0,2	100		
37	15,5	0,8	32,0	10,6	0,9	1,2	5,2	12,1	2,1	15,8	3,6	0,1	100		
38	14,7	0,8	33,1	10,5	1,0	1,2	5,3	11,6	2,1	16,7	3,1	0,1	100		
39	12,8	0,6	33,9	11,3	0,9	1,0	4,8	11,7	2,0	17,4	3,5	0,1	100		
40	12,7	0,4	34,3	11,6	0,5	0,8	4,2	12,0	1,6	16,7	4,8	0,0	100		
41	10,6	0,5	29,0	12,0	0,6	1,0	5,7	15,1	1,6	17,7	6,3	0,1	100		
42	16,0	0,6	26,1	10,1	0,8	1,0	7,0	11,4	1,1	21,5	4,3	0,1	100		
43	15,2	0,7	26,5	12,4	1,0	0,9	6,6	10,7	1,3	20,3	4,4	0,1	100		
44	18,1	0,6	25,7	10,6	0,8	0,9	6,8	12,5	1,1	18,3	4,4	0,2	100		
45	25,4	1,1	19,8	5,6	1,2	0,9	12,2	13,0	1,2	18,4	0,9	0,3	100		
			a	b	c										
46	13,4	1,5	0,7	12,0	13,6	8,9	1,1	0,6	11,5	15,1	2,7	16,3	2,4	0,2	100
47	9,0	1,3	0,6	11,5	18,6	9,0	0,9	0,6	8,7	17,7	3,0	17,5	1,5	0,1	100
48	10,5	1,7	0,5	11,1	19,8	11,0	0,7	0,5	8,2	12,6	1,7	18,6	3,1	0,1	100
49	11,4	1,8	0,8	14,0	16,9	10,8	0,6	0,5	8,9	11,8	1,6	16,7	4,1	0,1	100
50	10,9	1,8	0,6	9,6	20,5	10,3	0,7	0,5	11,0	12,3	1,6	16,7	3,3	0,1	100

Tabell B: 8, forts.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14		
51	10,7	2,6	0,7	10,5	20,3	10,5	0,8	0,7	8,5	12,1	1,7	18,3	2,8	0,0	100
52	11,7	2,3	0,9	14,2	23,4	10,3	0,5	0,5	7,9	7,1	1,3	16,5	3,3	0,1	100
53	9,5	1,5	0,8	9,2	25,3	8,7	0,7	0,6	10,9	10,9	1,7	17,9	2,7	0,1	100
54	9,0	1,6	0,7	10,4	27,4	7,7	0,8	0,7	9,8	9,4	1,7	18,4	2,3	0,1	100
55	9,1	1,5	0,7	11,6	26,3	8,1	0,7	0,7	8,8	9,2	1,6	21,1	..	0,6	100
56	7,9	1,2	0,6	11,1	27,8	7,3	0,6	0,6	8,6	8,0	1,4	24,4	..	0,4	100
57	7,0	1,1	0,7	11,1	29,7	7,5	0,7	0,7	8,0	8,2	1,6	23,2	..	0,4	100
58	7,5	1,2	0,6	10,0	32,9	6,1	0,8	0,9	7,9	8,2	1,7	21,7	..	0,4	100
59	8,4	1,1	0,8	10,2	32,1	5,6	0,9	0,8	7,1	8,3	2,0	21,9	0,1	0,6	100
60	7,4	1,3	0,8	12,3	32,0	5,1	1,2	0,9	6,3	8,1	2,0	21,9	0,1	0,9	100
61	7,2	1,3	0,7	10,6	33,8	5,2	1,2	0,9	6,7	8,4	2,3	21,2	0,0	0,6	100
62	7,2	1,1	0,5	9,5	35,3	5,0	1,1	1,0	6,6	8,7	2,2	21,6	0,0	0,3	100
63	7,0	0,8	0,6	8,6	35,5	4,7	1,2	1,0	6,8	9,0	2,4	21,7	0,1	0,4	100
64	5,7	0,3	0,7	9,1	35,2	4,9	1,3	1,1	8,0	10,1	2,7	20,0	0,1	0,7	100
65	4,9	0,3	0,9	10,3	37,0	4,8	1,5	1,2	7,6	9,4	2,6	18,6	0,1	0,8	100
66	5,4	0,3	0,9	10,2	36,4	4,7	1,4	1,3	7,9	8,7	2,6	19,4	0,1	0,7	100

Källor: Se tabell B: 5.

Tabell B: 9. *Exportens, job, procentuella fördelning på länder åren 1871–1966. Genomsnitt per år.*

År	Storbri- tannien ^a	Danmark ^b	Norge	Finland	Schweiz	Tyskland ^c	Neder- länderna	Belgien ^d	Frankrike	Italien ^e	USA	Sovjet- unionen ^f	Övriga	Summa
1871–1875	53,3	10,1	3,5	1,7	-	7,1	2,8	4,4	9,4	-	2,5	1,4	3,7	100
1886–1890	46,3	11,7	5,3	2,0	-	10,7	4,5	3,5	9,2	-	0,7	1,2	5,0	100
1891–1895	44,2	12,2	5,4	1,9	-	13,4	5,2	3,4	8,8	-	0,2	1,4	4,0	100
1911–1913	29,3	9,2	6,0	1,8	-	21,5	2,8	2,5	7,5	-	4,0	3,7	11,8	100
1921–1923	28,6	7,4	7,7	2,1	-	9,2	3,9	2,5	7,2	-	10,6	4,5	16,3	100
1928–1930	25,5	6,6	5,6	3,0	-	14,1	4,0	2,8	5,8	1,5	10,6	1,8	18,8	100
1937–1939	24,2	4,8	7,0	4,7	0,8	18,0	3,9	3,1	3,7	2,1	9,9	-	18,0	100
1946–1948	17,0	4,7	8,0	2,1	3,3	1,1	6,5	6,0	5,7	2,5	8,7	-	34,3	100
1956–1958	17,8	5,7	9,6	2,4	1,4	14,1	5,9	4,4	5,3	3,2	5,3	1,2	23,8	100
1964–1966	13,6	9,0	11,0	5,1	2,2	13,8	5,3	3,5	5,1	3,3	6,1	0,7	21,3	100

Anm.: I huvudsak innehåller tabellens länderfördelning exportens fördelning på försäljningsländer.

^a Inklusive Nordirland.

^b Inklusive Färöarna.

^c 1871–1939: Tyska Riket.

1946–1966: Västtyskland.

^d Inklusive Luxemburg.

^e Inklusive Vatikanstaten.

^f 1871–1913: Ryssland, europeiska delen.

Källa: SOS, Handel och Utrikeshandel.

Tabell B: 10. *Importens, cif, procentuella fördelning på länder åren 1871–1966. Genomsnitt per år.*

År	Storbri- tannien ^a	Danmark ^b	Norge	Finland	Schweiz	Tyskland ^c	Neder- länderna	Belgien ^d	Frankrike	Italien ^e	USA	Sovjet- unionen ^f	Övriga	Summa
1871–1875	32,9	15,3	5,3	2,0	-	22,9	3,8	2,5	3,3	-	2,3	6,1	3,7	100
1886–1890	27,8	12,9	8,4	2,0	-	30,5	2,2	3,1	2,1	-	2,0	6,4	2,6	100
1891–1895	27,0	11,7	8,8	1,4	-	33,3	2,4	3,0	2,4	-	3,4	4,2	2,4	100
1911–1913	23,9	6,5	3,0	2,4	-	34,7	2,6	1,6	4,3	-	8,2	4,1	8,8	100
1921–1923	21,1	8,3	3,0	2,3	-	26,8	3,7	1,4	3,2	-	16,9	0,3	13,1	100
1928–1930	16,4	6,7	2,9	0,7	-	31,3	4,1	1,9	3,3	1,2	14,4	0,6	16,6	100
1937–1939	18,5	5,3	3,2	1,1	2,0	24,5	5,3	4,1	3,1	1,4	16,0	-	15,6	100
1946–1948	17,6	3,5	3,4	1,5	4,5	0,6	4,1	5,4	4,2	3,2	26,6	-	25,3	100
1956–1958	22,7	4,5	3,5	0,9	2,4	22,7	5,6	4,1	3,7	3,1	13,3	1,6	11,7	100
1964–1966	19,7	7,1	5,3	2,3	3,7	21,5	5,1	2,8	4,4	3,2	11,2	1,7	12,0	100

Anm.: I huvudsak har denna fördelning konstruerats efter inköpsland. Observera att länderfördelningen ej kunnat genomföras så att varje kolumn omfattar ett enhetligt geografiskt område för hela perioden 1871–1966. Se vidare not a–f, tabell B: 9.

Källa: Se tabell B: 9.

Tabell B: 11. Sveriges procentuella andel av världsimporten samt av olika länders import åren 1938, 1948, 1957 och 1965.

Land/länderområde	1938	1948	1957	1965
USA	2,1	1,3	0,9	1,1
Kanada	0,3	0,1	0,3	0,6
Summa USA + Kanada	1,6	1,0	0,7	1,0
Belgien-Luxemburg	2,0	4,1	3,0	2,4
Frankrike	1,4	1,4	1,9	2,0
Tyskland	4,5	11,4	4,5	3,5
Italien	1,9	1,3	1,9	1,7
Nederländerna	2,0	4,0	3,4	2,7
Summa EEC	2,7	4,0	3,1	2,8
England	2,8	2,8	3,9	3,8
Danmark	6,5	6,6	9,0	13,2
Norge	11,5	13,2	16,2	21,0
Österrike	0,5	1,1	1,3	1,8
Portugal	0,2	2,7	2,4	2,5
Schweiz	1,2	2,7	1,6	2,3
Summa EFTA (exkl. Sverige)	3,2	3,6	4,7	5,8
Finland	11,3	4,7	5,5	12,9
Övriga länder (exkl. Sverige) ^a	0,7	0,5	0,6	0,7
Världen, totalt ^a	1,9	1,8	1,8	2,1

^a För att erhålla dessa andelar har import från Sverige till övriga länder fått uppskattas med exporten från Sverige till samma länder.

Källa: UN: Yearbook of International Trade 1965.

Tabell B: 12. Den procentuella årliga tillväxten i produktion, kapitalintensitet, tjänstemannaintensitet och teknikfaktor inom industrin och dess branscher under perioderna 1922-1939 respektive 1947-1964.

Q = produktionsvolym
K/L = kapitalintensitet
L_T/L = tjänstemannaintensitet
λ = teknikfaktor

Bransch	Procentuell årlig tillväxt under åren							
	1922-1939 i				1947-1964 i			
	Q	K/L	L _T /L	λ	Q	K/L	L _T /L	λ
Metall- och verkstadsindustri	7,26	3,19	0,77	1,16	4,89	2,25	2,63	2,09
Träindustri	3,41	3,52	1,64	1,21	2,97	2,63	2,44	2,03
Pappers- och massaindustri	5,68	5,01	2,21	0,97	4,27	2,82	2,44	1,69
Kemisk industri	5,24	5,92	3,05	2,14	6,56	5,65	2,05	1,72
Jord- och stenindustri	3,62	5,41	2,49	1,25	4,36	5,51	3,72	2,50
Livsmedelsindustri	4,10	3,08	0,88	0,38	1,69	1,97	1,85	1,45
Textil- och beklädnadsindustri	5,21	1,94	1,51	0,89	1,69	4,88	1,76	2,04
Läder-, hår- och gummi-varuindustri	3,43	0,54	1,74	0,76	3,30	5,73	2,35	2,41
Hela industrin	5,36	3,13	1,57	1,48	4,26	3,19	2,70	2,06

Källa: Åberg [1969].

Tabell B: 13. Den procentuella förändringen under vissa perioder åren 1946-1955 av kapitalvolym och antal sysselsatta samt kapitalintensiteten år 1954 inom industrin och dess branscher.

Bransch	Procentuell förändring av						Kapital-
	Kapitalvolym			Antal sysselsatta			
	1946-49	1949-52	1952-55	1946-49	1949-52	1952-55	
Metall- och verk-							
stadsindustri	42	20	19	9	8	4	4
Träindustri	22	9	21	-5	-3	7	3
Pappers- och massa-							
industri	25	17	36	5	6	7	5
Kemisk industri	53	15	30	5	7	4	6
Jord- och stenindustri	26	19	1	-17	0	2	4
Livsmedelsindustri	17	7	17	3	-4	2	5
Textil- och beklädnads-							
industri	18	2	7	12	-4	-4	4
Läder-, hår- och gummi-							
varuindustri	40	8	19	3	-8	0	3
Hela industrin	30	15	19	5	3	3	4

Källa: Lundberg [1961].
Tabell B: 1 och B: 2.

Litteratur och källor

- Balassa, B., 1963, Some Observations on Mr. Beckerman's »Export-propelled Growth Model, *The Economic Journal*, Vol. LXXIII (december 1963).
- 1964, Some Observations on Mr. Beckerman's Export-propelled Growth Model: A Rejoinder, *The Economic Journal*, Vol. LXXIV (mars 1964).
- 1964, Some Observations on Mr. Beckerman's Export-propelled Growth Model: A Further Note, *The Economic Journal*, Vol. LXXIV (september 1964).
- Beckerman, W., 1962, Projecting Europe's Growth, *The Economic Journal*, Vol. LXXII (december 1962).
- 1963, Some Observations on Mr. Beckerman's »Export-propelled» Growth Model, A Reply, *The Economic Journal*, Vol. LXXIII (december 1963).
- 1964, Professor Balassa's Comments on my »Export-propelled» Growth Model: A Rebuttal, *The Economic Journal*, Vol. LXXIV (september 1964).
- Bensusan-Butt, D.M., 1954, A Model of Trade and Accumulation, *The American Economic Review*, Vol. XLIV (september 1954).
- Bergström, V., 1969, *Den ekonomiska politiken i Sverige och dess verkningar*, Industriens Utredningsinstitut, Uppsala.
- Brisman, S., 1931, *Den stora reformperioden 1860–1904*, Sveriges Riksbank, band IV, Stockholm.
- Burenstam-Linder, S., 1961, *An Essay on Trade and Transformation*, New York.
- Caves, R., 1960, *Trade and Economic Structure, Models and Methods*, Cambridge, Mass.
- 1965, »Vent for Surplus» Models of Trade and Growth, published in *Trade, Growth and the Balance of Payments, Essays in honor of Gottfried Haberler on the occasion of his 65th birthday*, Amsterdam.
- Dahmén, E., 1950, *Svensk industriell företagarverksamhet*, band 1 och 2, Industriens Utredningsinstitut, Uppsala.
- Denison, E., 1967, *Why Growth Rates Differ*, Washington.
- Eliasson, G., 1967, *Kreditmarknaden och industrins investeringar*, Industriens Utredningsinstitut, Uppsala.
- Grassman, S., 1967, Betalningsbalansens restpost, *Skandinaviska bankens kvartalskrift* (1967: 2).
- Harrod, R. F., 1967, Assessing the Trade Returns, *The Economic Journal*, Vol. LXXVII (september 1967).
- Heckscher, E., 1963, *Svenskt arbete och liv*, Stockholm.
- Hultman, C. W., 1967, Exports and Economic Growth: A Survey, *Land Economics*, Vol. XLIII (maj 1967).
- Johansen, L., 1962, *Offentlig Økonomikk*, Første del, Oslo.

- Johansson, Ö., 1967, *The Gross Domestic Product of Sweden and its Composition 1861-1955*, Uppsala.
- Johnson, H. G., 1958, *International Trade and Economic Growth*, London.
- Lindahl, E., Dahlgren, E. & Kock, K., 1937, *National Income of Sweden 1861-1930*. Part one and two, Stockholm.
- Lindahl, O., 1965, Some Results of an Investigation of the Gross Domestic Product of Sweden 1861-1951 i *25 Economic Essays in Honour of Erik Lindahl*, Stockholm.
- Lund, H., 1967, *Svenska företags investeringar i utlandet*, Stockholm.
- Lundberg, E., 1953, *Konjunkturer och ekonomisk politik*, Stockholm.
 — 1961, *Produktivitet och räntabilitet*, Stockholm.
 — 1968, *Instability and Economic Growth*, New Haven and London.
- Lundberg, L., 1969, *Kapitalbildningen i Sverige 1861-1965*, Industriens Utredningsinstitut, Uppsala.
- Maizel, A., 1963, *Industrial Growth and World Trade*, London.
- Mintz, I., 1967, *Cyclical Fluctuations in the Exports of the United States Since 1879*, NBER, New York.
- Postan, M. M., 1967, *An Economic History of Western Europe 1945-64*, London.
- Rydén, B., 1969, Fusionsfacit 1968, *Industriförbundets tidskrift* 1969: 1.
- Silenstam, P., 1969, *Arbetskraftsutbudets utveckling i Sverige 1870-1965*, Industriens Utredningsinstitut, Uppsala.
- Simonsson, K. G., 1931, Riksbanken som centralbank 1904-1924, i *Sveriges Riksbank*, band IV, Stockholm.
- Svennilson, I., 1954, *Growth and Stagnation in the European Economy*, United Nations Economic Commission for Europe, Geneva.
- Södersten, B., 1959, *Studier i den långsiktiga utvecklingen av svensk utrikeshandel*, utgiven av Nationalekonomiska institutionen vid Uppsala universitet (stencil).
 — 1964, *A Study of Economic Growth and International Trade*, Stockholm.
- Tyszynski, H., 1951, World Trade in Manufactured Commodities 1899-1950 *Manchester School of Economic and Social Studies*, Vol. XIX (1951).
- Vernon, R., 1966, International Investment and International Trade in the Product Cycle, *Quarterly Journal of Economics*, Vol. LXXX (maj 1966).
- Wall, D., 1968, Import Capacity, Imports and Economic Growth, *Economica*, Vol. XXXV (maj 1968).
- Wicksell, K., 1966, *Föreläsningar II*, 5:e upplagan, Köpenhamn.
- Åberg, Y., 1969, *Produktion och produktivitet i Sverige 1861-1965*. Industriens Utredningsinstitut, Uppsala.

Offentliga utredningar

- Mål och medel i stabiliseringspolitiken *SOU* 1961: 42
 Avstämning av 1965 års långtidsutredning *SOU* 1968: 24

Offentlig statistik, årsböcker, övriga källor

Arbetstabeller från statistiska centralbyrån rörande branschindelningen (ISIC) av export och import åren 1965–66

Handel *SOS*

Utrikeshandel *SOS*

Statistisk Årsbok

Sveriges Riksbanks Årsbok

Kommersiella Meddelanden 1959: 10

Meddelanden från konjunkturinstitutet, Serie B: 30.

Statistiska Meddelanden, Serie H 1963: 44

Statistiska Meddelanden, Serie H 1964: 85

Statistiska Meddelanden, Serie H 1965: 89

Statistiska Meddelanden, Serie V 1965: 7

Statistiska Meddelanden, Serie V 1967: 1

Konjunkturläget 1967: 2

United Nations: Yearbook of International Trade Statistics

SAF, Statistical Bureau: Direct and total wage costs for workers, International Survey 1959–1967, Stockholm 1969.